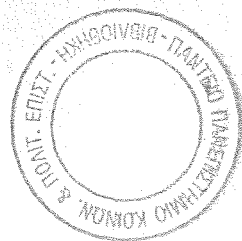

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία με Τίτλο:

**Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ**

**ΕΝ' ΟΨΕΙ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**

Μάρκου Χρίστος του Γεωργίου (ΑΜ 0800Μ014)

Επιβλέπων Καθηγητής: Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος
Εξεταστική Επιτροπή: Νικόλαος Κόνσολας
Όλγα Παπαδάκη

Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Αθήνα – Λεμεσός, 2003

Στους γονείς μου,
Γεώργιο και Αντρούλα,
ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	1
1. Πρόλογος - Εισαγωγή	4
1.1. Πρόλογος	4
1.2. Εισαγωγή	4
2. Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης	8
2.1. Εισαγωγή	8
2.2. Ορισμός της Ανάπτυξης	8
2.3. Έννοια της Περιφερειακής Ανάπτυξης	10
2.4. Έννοια και Περιεχόμενο της Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης	12
2.5. Οι Παράγοντες Διαμόρφωσης της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο	12
2.6. Διαμόρφωση της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης	15
3. Η Αναπτυξιακή Φυσιονομία της Κύπρου	18
3.1. Εισαγωγή	18
3.2. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	18
3.3. Απασχόληση-Ανεργία	19
3.4. Παραγωγή-ΑΕΠ	20
3.5. Τομείς Παραγωγής	21
3.6. Υποδομές	24
4. Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο μέχρι Σήμερα	29
5. Το Πρόβλημα των Περιφερειών Προγραμματισμού	31
5.1. Εισαγωγή	31
5.2. Περιφέρειες Προγραμματισμού και Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης	31
5.3. Οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού	32
5.4. Προσδιορισμός Περιφερειών Προγραμματισμού στον Κυπριακό Χώρο	33
5.4.1. Η Ανάγκη Άσκησης Περιφερειακής Πολιτικής και Οριοθέτησης Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία	33
5.4.2. Βασικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης	35
5.4.3. Κύριοι Περιορισμοί στην Οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού	36
5.4.4. Περιφέρειες Προγραμματισμού και NUTS	37
6. Οι Περιφέρειες Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία	38
6.1. Εισαγωγή	38

6.2. Πρόταση Περιφερειοποίησης της Κυπριακής Δημοκρατίας	38
6.2.1. Οι Προτεινόμενες Περιφέρειες Προγραμματισμού και το Μοντέλο Ανάπτυξής τους	38
6.2.2. Κριτήρια και Χαρακτηριστικά Οριοθέτησης των Προτεινόμενων Περιφερειών Προγραμματισμού	39
6.3. Περιφέρειες και NUTS	41
6.3.1. Προσδιορισμός των NUTS	41
6.3.2. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Διαρθρωτική Πολιτική της ΕΕ	41
6.3.3. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και Καινοτόμες Ενέργειες	45
6.3.3.1. Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Προγραμματικής Περιόδου 2000-2006	45
6.3.3.2. Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και οι Καινοτόμες Ενέργειες στην Περίπτωση της Κύπρου	45
6.3.3.2.1. URBAN II	46
6.3.3.2.2. EQUAL	46
6.3.3.2.3. LEADER plus	47
6.3.3.2.4. INTERREG	47
6.3.3.3. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Εφαρμογή Κρατικών Ενισχύσεων Περιφερειακού Χαρακτήρα	48
6.4. Αναπτυξιακό Μοντέλο και Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο	49
6.4.1. Περιφερειοποίηση και Περιφερειακή Πολιτική	49
6.4.2. Περιφέρεια Κεντροδυτικής Κύπρου	50
6.4.3. Περιφέρεια Νοτιοανατολικής Κύπρου	51
7. Οι Νέες Αναπτυξιακές Συνθήκες εν όψει της Ένταξης μας στην ΕΕ	53
7.1. Εισαγωγή	53
7.2. Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 - 2006	54
7.2.1. Επέκταση και Αναβάθμιση των Βασικών Υποδομών	55
7.2.2. Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας	56
7.2.3. Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού, Προώθηση Ίσων Ευκαιριών και Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής	57
7.2.4. Ισορροπη Χωρική και Αγροτική Ανάπτυξη	59
7.2.5. Προστασία του Περιβάλλοντος και Αναβάθμιση της Ποιότητας Ζωής	60
7.3. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 2, 2004 - 2006	62
7.4. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 3, 'Ανθρώπινο Δυναμικό', για την Περίοδο 2004 - 2006	65
7.5. Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής, για την Περίοδο 2004 - 2006	67
7.5.1. Τομέας Μεταφορών	68
7.5.1.1. Οδικό Δίκτυο	68
7.5.1.2. Λιμένες	69
7.5.1.3. Αερολιμένες	70
7.5.2. Τομέας Περιβάλλοντος	70
7.5.2.1. Διαχείριση Στερεών και Επικίνδυνων Αποβλήτων	71
7.5.2.2. Συλλογή, Επεξεργασία και Διάθεση Λυμάτων	72

7.6. Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 - 2006	72
7.7. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για την Αλιεία, για την Περίοδο 2004 - 2006	77
7.8. Κοινοτικές Πρωτοβουλίες	79
7.8.1. INTERREG IIIA. Ελλάδα - Κύπρος	79
7.8.2. LEADER plus	82
7.9. RISC (Regional Innovation Strategy in Cyprus)	82
7.10. Η Σημερινή Κατάσταση	86
8. Νέες Τάσεις στη Διαμόρφωση Νέας Περιφερειακής Στρατηγικής	89
8.1. Οι Νεότερες Στρατηγικές Περιφερειακής Ανάπτυξης	89
8.2. Το Διεθνές Οικονομικό Περιβάλλον Σήμερα και η Διαμόρφωση του Περιφερειακού Προβλήματος	90
8.3. Η Συνοχή και η Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση	92
8.4. Νέες Τάσεις στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό	93
9. Αναπτυξιακές Προοπτικές – SWOT ANALYSIS	96
9.1. Προοπτικές της Κυπριακής Οικονομίας, για το 2003	96
9.2. Μεσοπρόθεσμες Αναπτυξιακές Προοπτικές της Κυπριακής Οικονομίας, για την Προγραμματική Περίοδο 2004 - 2006	97
9.3. Ένταξη και Προοπτικές Εξαγωγών των Κυπριακών Προϊόντων	101
9.4. Ανάλυση SWOT	103
9.5. Αναπτυξιακές Προτεραιότητες και SWOT Ανάλυση	106
10. Συμπεράσματα – Προτάσεις	108
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	114
Ελληνική Βιβλιογραφία	114
Ξένη Βιβλιογραφία	117
Άρθρα Εφημερίδων	117
Διαδικτυακές Διευθύνσεις	118
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	119

1. Πρόλογος - Εισαγωγή

1.1. Πρόλογος

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του *Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών* και αποτελεί την *Τελική Διπλωματική Εργασία*. Στόχος της προσπάθειας αυτής ήταν μία καταγραφή της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο, όπως εφαρμόστηκε διαχρονικά στο νησί, αλλά και οι προβλεπόμενες μελλοντικές δράσεις και μελέτες επί του τομέα αυτού, εν όψει της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που επικυρώθηκε τον περασμένο Απρίλιο και αναμένεται να ολοκληρωθεί την 1^η Μαΐου του 2004. Η προσπάθεια εναρμόνισης της Κύπρου κρίνεται αρκετά ικανοποιητική και έχει ήδη φέρει θετικά αποτελέσματα σε πολλούς τομείς. Ένας από αυτούς είναι και η Περιφερειακή Πολιτική, όπως θα δούμε και στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν. Η επιλογή του θέματος, το οποίο άπτεται του στενού πυρήνα του αντικειμένου του συγκεκριμένου κύκλου σπουδών, πραγματοποιήθηκε με γνώμονα τη σπουδαιότητα που έχει για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της νήσου η εφαρμογή μιας σωστής Περιφερειακής Πολιτικής, η οποία επί δεκαετιών βρισκόταν στο περιθώριο των υπολοίπων αναπτυξιακών πολιτικών που ασκούντο στο νησί, λόγω της άγνοιας των υπευθύνων για τη σημαντικότητά της. Η ιδιαιτερότητά της να ενεργοποιεί κοινοτικές ενισχύσεις οικονομικού περιεχομένου θα παίξει σημαντικό ρόλο στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας και, ιδιαίτερα, στις πολιτικές καταπολέμησης των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στην προσπάθεια αυτή, εξαιρετικά σημαντική ήταν η συμβολή του επιβλέποντα Καθηγητή κ. Αθανάσιου Παπαδασκαλόπουλου, ο οποίος με τις οδηγίες και την πολύτιμη βοήθειά του έδωσε λύσεις σε δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας. Ευχαριστίες, επίσης, θα ήθελα να εκφράσω στους Καθηγητές κ. Νικόλαο Κόνσολα και κα Όλγα Παπαδάκη, οι οποίοι συμμετείχαν στην Επιτροπή Αξιολόγησης. Θα αποτελούσε παράλειψη η απουσία αναφοράς μου στην πολύτιμη βοήθεια του κ. Μανώλη Χριστοφάκη από το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης σε ό,τι αφορά το πλήθος των στοιχείων που ευγενικά μου παραχώρησε. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Άδωνη Κωνσταντινίδη, Ανώτερο Λειτουργό του Γραφείου Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, για τη συνδρομή του σε αυτή την προσπάθεια, κυρίως σε επίπεδο πρωτογενούς υλικού.

1.2. Εισαγωγή

Όπως είναι γνωστό, οι χρηματοδοτήσεις των κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων, αποτελούν στις μέρες μας τους κύριους πόρους που στηρίζουν τις δράσεις

της περιφερειακής αλλά και της ευρύτερης αναπτυξιακής πολιτικής στα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Οι ενισχύσεις αυτές, αναμένεται να αποτελέσουν σημαντικότερη βοήθεια για την Κύπρο, ως επί το πλείστον, για την αντιμετώπιση διαρθρωτικών, οργανωτικών και δημοσιονομικών προβλημάτων. Υπάρχει, επομένως, ένα σημαντικό πεδίο γενικότερου ενδιαφέροντος για ζητήματα που αφορούν την κοινοτική και εθνική περιφερειακή πολιτική αλλά και την καταγραφή των σημαντικότερων Προγραμμάτων, Πρωτοβουλιών και Δράσεων που υπάρχει δυνατότητα να πραγματοποιηθούν στον κυπριακό χώρο.

Υπό το πρίσμα αυτό, στο πρώτο μέρος της εργασίας, καταβάλλεται μία προσπάθεια αναφοράς στο θεωρητικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο, το οποίο αναφέρεται στην Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης, επιχειρείται μία σκιαγράφηση των εννοιών της ανάπτυξης, γενικότερα, καθώς και της Περιφερειακής Ανάπτυξης, ειδικότερα. Επίσης, γίνεται μία προσπάθεια καταγραφής των παραγόντων που διαμορφώνουν την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης, τόσο γενικότερα, όσο και ειδικότερα, όσον αφορά την Κύπρο.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην Αναπτυξιακή Φυσιονομία της Κύπρου. Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθενται στοιχεία που αφορούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της νήσου, τους τομείς της απασχόλησης και της ανεργίας, της παραγωγής και του ΑΕΠ της χώρας, τους τομείς παραγωγής και τις υποδομές σε αυτήν. Εδώ να σημειώσουμε ότι τα στοιχεία αφορούν τα τελευταία οικονομικά έτη και όπου χρειάζεται γίνεται μια διαχρονική παρουσίαση των μεγεθών αλλά και σύγκριση τους με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά.

Ακολουθεί η αναφορά στην Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης όπως αυτή εφαρμόστηκε και διαμορφώνεται στον κυπριακό χώρο, με μία σύντομη παρουσίαση των αναπτυξιακών προβλημάτων που απασχόλησαν διαχρονικά την Κύπρο. Κάπου εδώ θα ήταν χρήσιμο να παρατίθετο ένα κεφάλαιο στο οποίο θα αναφέροντο οι περιφερειακές ανισότητες, τα δυναμικά κέντρα και οι προβληματικές περιοχές της νήσου. Παρ' όλες όμως τις διάφορες και επίμονες προσπάθειές μας δεν κατέστη δυνατό να εξευρεθούν στοιχεία περιφερειακής εμβέλειας, αφού λόγω του μικρού μεγέθους της Κύπρου η Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν προβαίνει σε πιο λεπτομερείς αναλύσεις στοιχείων. Έτσι, δυστυχώς ένα από τα απαραίτητα, για τέτοιου είδους μελέτη, κεφάλαια, δεν περιέχεται σε αυτήν.

Το δεύτερο μέρος της προσπάθειας αυτής είναι αφιερωμένο, εξ ολοκλήρου, στις Περιφέρειες Προγραμματισμού. Το πρώτο κεφάλαιο, στο μέρος αυτό, ασχολείται με το πρόβλημα των Περιφερειών Προγραμματισμού και τη σημαντικότητά τους για την εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών. Τις συνδέει με την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης και αναφέρει τις τεχνικές οριοθέτησής του. Κατόπιν,

γίνεται ιδιαίτερη μνεία για τον προσδιορισμό των Περιφερειών Προγραμματισμού στον κυπριακό χώρο. Στο υποκεφάλαιο αυτό αναλύεται η ανάγκη άσκησης Περιφερειακής Πολιτικής και οριοθέτησης Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία και δίνονται κάποιες βασικές κατευθυντήριες γραμμές για την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τέλος γίνεται μια μικρή αναφορά στους κύριους περιορισμούς που αφορούν την οριοθέτηση των Περιφερειών Προγραμματισμού και το συσχετισμό τους με τα επίπεδα NUTS όπως τα ορίζει η ΕΕ.

Το άλλο κεφάλαιο που εντάσσεται στο μέρος αυτό είναι ένα από τα τρία σημαντικότερα της εργασίας. Εδώ θα παρουσιαστεί μια πρόταση κλειδί για την Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Κύπρο. Είναι μια πρόταση που έγινε προς την ΕΕ για την οριοθέτηση των Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία. Παρουσιάζονται εδώ οι τεκμηριωμένες αναλύσεις που έγιναν για τον σκοπό αυτό, προσδιορίζονται όλες οι περιφέρειες σε επίπεδο NUTS, αναλύεται ο τρόπος συμμετοχής της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω αυτών των περιφερειών, στις κοινοτικές πρωτοβουλίες, τα κοινοτικά προγράμματα και τους άλλους κοινοτικούς πόρους και καταλήγει το κεφάλαιο αυτό με την τεκμηριωμένη παρουσίαση του αναπτυξιακού μοντέλου που κρίνεται καταλληλότερο στην περίπτωση της Κύπρου.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος της παρούσας εργασίας, περιλαμβάνει τις γενικότερες αναπτυξιακές συνθήκες που υφίστανται σήμερα στον παγκόσμιο χώρο και ειδικότερα στην περίπτωση της Κύπρου. Στο πρώτο μέρος του εβδόμου κεφαλαίου, που είναι και το σημαντικότερο της εργασίας αυτής, παρουσιάζονται οι νέες αναπτυξιακές συνθήκες για την Κύπρο εν όψει της ένταξής της στην ΕΕ. Στο κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνονται όλα τα αναπτυξιακά σχέδια προγραμματισμού της νήσου για την Προγραμματική Περίοδο 2004 – 2006 που τα επιμελήθηκε το Γραφείο Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας και έχουν ήδη υποβληθεί για έγκριση στην ΕΕ. Το μεγαλύτερο μέρος του κεφάλαιου καταλαμβάνει η ανάλυση του Εθνικού Σχεδίου Ανάπτυξης για την ίδια περίοδο. Το τελευταίο κομμάτι του κεφαλαίου αυτού αναλώνεται στους πόρους που θα διεκδικήσει η Δημοκρατία από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και τα Κοινοτικά Προγράμματα και τελειώνει με την παρουσίαση της σημερινής κατάστασης όσον αφορά τους κοινοτικούς πόρους που παρέχονται προς τη χώρα μας από τα Ταμεία της ΕΕ.

Το όγδοο κεφάλαιο περιλαμβάνει τις νέες τάσεις στη διαμόρφωση νέας Περιφερειακής Στρατηγικής αναφέροντας συνοπτικά τις νεότερες Στρατηγικές Περιφερειακής Ανάπτυξης, το σημερινό διεθνές οικονομικό περιβάλλον και τον τρόπο που αυτό επενεργεί στη διαμόρφωση του περιφερειακού προβλήματος, τη συνοχή και την Περιφερειακή Ανάπτυξη στην ΕΕ και τις νέες τάσεις στον αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Το επόμενο κεφάλαιο περιγράφει τις αναπτυξιακές προοπτικές της κυπριακής οικονομίας. Αναλύονται οι σημερινές προοπτικές της οικονομίας μας σε βραχυπρόθεσμο και μεσομακροπρόθεσμο επίπεδο, βάσει της υφιστάμενης καταστάσεως της παγκόσμιας οικονομίας. Στο τέλος του κεφαλαίου αυτού παρατίθεται μια Ανάλυση SWOT της κυπριακής οικονομίας.

Η εργασία τελειώνει με ένα μικρό επίλογο, με την παράθεση των συμπερασμάτων, των προβλημάτων αλλά και των προτάσεων που μπορούν να εξαχθούν από την όλη προσπάθεια.

2. Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης

2.1. Εισαγωγή

Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης στηρίζεται σε δύο αναπτυξιακά πρότυπα. Το πρώτο είναι το πολικό, που αναφέρεται στην προσέλευση δραστηριοτήτων και τη συγκέντρωση της ανάπτυξης σε σημεία - πόλους, απ' όπου θα υπάρξει διάχυση της ανάπτυξης σε όλο το εύρος της περιφέρειας. Το δεύτερο είναι το αναπτυξιακό, το οποίο αναφέρεται στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη, που στηρίζεται στην αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της κάθε περιφέρειας χωριστά. Βασικές παραδοχές της ολοκληρωμένης ανάπτυξης είναι η αναγνώριση του δικαιώματος των κατοίκων της περιφέρειας να επιλέγουν το είδος και τους ρυθμούς ανάπτυξης που επιθυμούν και η αναγνώριση της σημασίας των ενδογενών αναπτυξιακών παραγόντων ακόμη και στις πολικές περιοχές. Βασική οικονομική επιστήμη που οδήγησε εμμέσως στην δημιουργία της επιστήμης της Περιφερειακής Ανάπτυξης είναι η Οικονομική του Χώρου¹. Πράγματι, τα Προγράμματα Περιφερειακής Αναπτύξεως των περισσότερων χωρών βασίζονται σήμερα, περισσότερο ή λιγότερο, στις κατευθύνσεις και τα πορίσματα του νέου, σχετικά, αυτού κλάδου της Οικονομικής Επιστήμης.

Οι οικονομικές συγκυρίες και το επίπεδο ανάπτυξης και τεχνολογικής προόδου κάθε χώρας ή Περιφέρειας καθορίζουν την αποτελεσματικότητα των προτύπων. Όμως, οι βασικές παραδοχές της ολοκληρωμένης ανάπτυξης αποτελούν σημαντικό σημείο αναφοράς στην Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης, ανεξάρτητα από το πρότυπο που υιοθετείται.²

2.2. Ορισμός της Ανάπτυξης

Η προσπάθεια να περιληφθεί μέσα σε ένα ορισμό η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης είναι εξαιρετικά δύσκολη, γιατί το περιεχόμενό της είναι πολυδιάστατο και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το σύστημα αξιών και προτιμήσεων που υπάρχει άμεσα ή έμμεσα πίσω από κάθε ορισμό. Η έννοια της ανάπτυξης δεν είναι ουδέτερη και δεν μπορεί να εκφραστεί με αντικειμενικά μεγέθη κοινωνικής δραστηριότητας. Έχει αξιολογικό χαρακτήρα και απορρέει από τις πραγματικότητες στις οποίες αναφέρεται.³

Κατά τους Kindleberger και Herrick η *Οικονομική Ανάπτυξη* περιλαμβάνει τη βελτίωση της υλικής ευημερίας, ιδιαίτερα των ατόμων που έχουν τα χαμηλότερα εισοδήματα. Κατά τον Κανελλόπουλο *Οικονομική Ανάπτυξη* είναι η μακροχρόνια

¹ Βλ. Αργύρη Θ., (1997), *Οικονομική του Χώρου. Θεωρία του Τόπου Εγκατάστασης*, Τόμος Ι, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

² Βλ. Παπαδασκαλόπουλος ΑΘ., (1995), *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

³ Βλ. Λαμπριανίδης Α., (1990), *Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας*, Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

διαδικασία κατά την οποία μια οικονομία ως σύνολο πραγματοποιεί αύξηση και διαφοροποίηση του αποτελέσματος της παραγωγικής ικανότητάς της και σε συνδυασμό με τις διαρθρωτικές μεταβολές στη δομή της, οδηγεί σε μόνιμη σωρευτική και αυτοσυντηρούμενη αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματός της⁴.

Στην περίπτωση μας ο ορισμός του Κανελλόπουλου είναι πιο κατανοητός και πιο χρήσιμος. Άλλωστε είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη με την πραγματοποίησή της επιφέρει θετικές και μόνο μεταβολές στο πραγματικό εισόδημα της οικονομίας. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε την πολυδιάστατη έννοια του όρου της ανάπτυξης που περιλαμβάνει και μη οικονομικούς όρους.

Ο όρος ανάπτυξη⁵, γενικά, χρησιμοποιείται προκειμένου να εκφράσει την επίτευξη ή την επιδίωξη μιας ή περισσότερων θετικών μεταβολών στα βασικά συστατικά στοιχεία της οικονομικοκοινωνικής, κυρίως, δραστηριότητας των ανθρώπων. Η ανάπτυξη μπορεί να αναφέρεται στον ποσοτικό, ποιοτικό, δομικό ή ιδεολογικό χαρακτήρα των μεταβολών αυτών.

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, κυρίως μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η αναπτυξιακή διαδικασία επικεντρώθηκε στην προσπάθεια για αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, δηλαδή στην επίτευξη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης του παραγόμενου προϊόντος. Όπως ήταν αναμενόμενο, την περίοδο αυτή ο όρος ανάπτυξη ταυτίστηκε περισσότερο με την οικονομική ανάπτυξη. Σήμερα, η χρησιμοποίησή του υπερβαίνει τα στενά όρια της οικονομικής σφαίρας, έχοντας ως σκοπό να εκφράσει μεταβολές που αφορούν το ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και οικολογικό περιβάλλον. Έτσι, μπορούμε να τον συναντήσουμε με προσδιορισμούς, όπως *ανάπτυξη με ανθρώπινο πρόσωπο*, *ανάπτυξη με ισότητα*, *βιώσιμη ανάπτυξη*, *οικοανάπτυξη* κλπ.

Η επιστήμη της Οικονομικής Ανάπτυξης, που ασχολείται διεξοδικά με τον τομέα αυτό, πέραν από την αποδοτική κατανομή των εν ανεπαρκεία παραγωγικών πόρων και την αυτοστηριζόμενη αύξησή τους διαχρονικά, ασχολείται επίσης και με τους απαραίτητους οικονομικούς, κοινωνικούς και θεσμικούς μηχανισμούς, τόσο δημόσιους όσο και ιδιωτικούς, για μεγάλης κλίμακας βελτιώσεις στο βιοτικό επίπεδο όσο το δυνατό μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού⁶.

Συνοψίζοντας, να σημειώσουμε ότι είναι παραδεκτό από όλους, πως δεν υπάρχει ένας ορισμός που να καλύπτει την πολύπλευρη φύση της ανάπτυξης και να είναι γενικά αποδεκτός. Όμως, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς πως η ανάπτυξη⁷

⁴ Βλ. **Λαμπριανίδης Α.**, (1990), *Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας*, Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

⁵ Βλ. **Βασιλόπουλου Γ. και Μπιλά Α.**, (1995), *Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

⁶ Βλ. **Σκούντζος Θ.**, (1997), *Οικονομική Ανάπτυξη, Θεωρία και Πρακτική*, Τόμοι Ι και ΙΙ, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

⁷ Βλ. **Ρέππα Π.**, (1991), *Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρία και Στρατηγικές*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

είναι ολοκληρωμένη, δηλαδή αποτελεί μία οργανική διαδικασία η οποία εμπλέκει έναν αριθμό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων που επικαλύπτονται και επηρεάζουν ο ένας τον άλλο, είναι ενδογενής, δηλαδή κάθε χώρα αναλαμβάνει την ανάπτυξή της σύμφωνα με δικές της επιλογές και σε αναλογία με τις πραγματικές αξίες, φιλοδοξίες και επιδιώξεις του λαού της και είναι παγκόσμια, δηλαδή οι στόχοι και τα προβλήματά της καθορίζονται σε σχέση με τα παγκόσμια προβλήματα και αντικατοπτρίζουν τη γενική φύση της ανάπτυξης.

2.3. Έννοια της Περιφερειακής Ανάπτυξης

Στο σημείο αυτό, θα ήταν χρήσιμο να επιχειρήσουμε να ορίσουμε την *Οικονομική Περιφέρεια*. Κι αυτό γιατί ο προσδιορισμός του περιεχομένου και η ορθολογική οριοθέτηση των Οικονομικών Περιφερειών, αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για το σχεδιασμό μιας αποτελεσματικής Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης. Ως Οικονομική Περιφέρεια, λοιπόν, νοείται μια δυναμική γεωγραφική ενότητα, της οποίας τα όρια προσδιορίζονται από τις διαχρονικές μεταβολές των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών και τις ροές και τις αλληλεξαρτήσεις των χωρικών μονάδων από τις οποίες συντίθεται. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα ζωντανό οργανισμό, ο οποίος αντιδρά στις παρεμβάσεις και διαμορφώνει σημαντικά την περιφερειακή επίδραση του περιφερειακού προγραμματισμού και της πολιτικής⁸. Οι περιφέρειες ταξινομούνται σε δυναμικές, αναπτυσσόμενες, φθίνουσες και προβληματικές, ανάλογα με το βαθμό ανάπτυξής τους και τις προοπτικές που τις διαπνέουν⁹. Ένας άλλος ορισμός αναφέρει για την περιφέρεια ότι είναι ευρύτερη ενότητα χώρου, όπου εμπερικλείονται παραγωγικές σχέσεις που εκφράζουν υψηλό βαθμό οικονομικής και κοινωνικής πληρότητας στα παραγόμενα αγαθά, την απασχόληση και την κατανομή των κοινωνικών απαιτήσεων¹⁰.

Η Περιφερειακή Ανάπτυξη αποτελεί κατά μείζονα λόγο, πολιτική εκπόρευση κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου αλλά και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όταν έκανε την εμφάνισή της στη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική. Σε αυτό ώθησε η ανάγκη αντιμετώπισης των επιπτώσεων από την οικονομική κρίση της δεκαετίας του '30 στις καθυστερημένες περιφέρειες, αλλά και ανασυγκρότησης των κατεστραμμένων από τον πόλεμο οικονομιών. Απαραίτητη ήταν για το λόγο αυτό, η δραστηριότητα του παρεμβατικού κράτους¹¹.

Όπως και στην περίπτωση της Οικονομικής Ανάπτυξης, άλλωστε, έτσι και για την Περιφερειακή δεν είναι δυνατό να υπάρξει ένας ολοκληρωμένος και γενικά

⁸ Βλ. Παπαδασκαλόπουλος Αθ., (1995), *Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

⁹ Βλ. Κόνσολας Ν., (1997), *Σύγχρονη Οικονομική Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

¹⁰ Βλ. Λουκάκης Π., (1996), *Σημειώσεις Χωροταξίας*, Αθήνα.

¹¹ Βλ. Βασιλόπουλου Γ. και Μπιλά Α., (1995), *Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

αποδεκτός ορισμός. Και η Περιφερειακή Ανάπτυξη αποτελεί έννοια πολυδιάστατη και καλύπτει ευρύ φάσμα αναφοράς. Η διαδικασία για την Περιφερειακή Ανάπτυξη προκαλείται από τον κατάλληλο συνδυασμό σκοπών, μέσων και φορέων στο πλαίσιο ενός προγράμματος, προκειμένου να επιτευχθεί μία ισόρροπη και διαχρονική μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας¹².

Η Περιφερειακή Ανάπτυξη σκοπό έχει να καταπολεμήσει τις περιφερειακές αυτές ανισότητες. Δεν είναι δύσκολο να συνειδητοποιήσει κανείς πως οι περιφερειακές ανισότητες αποτελούν αδιαμφισβήτητο και διαχρονικό γεγονός. Οι ανισότητες αυτές είναι διαφόρων μορφών¹³. Υπάρχουν οι άνισες κοινωνικές ευκαιρίες, οι άνισες πολιτικές ευκαιρίες και οι άνισες οικονομικές ευκαιρίες. Οι περιφερειακές ανισότητες εμφανίζονται πια σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι λόγοι της ύπαρξής τους ποικίλουν και συνδέονται, κατά περίπτωση, με τους παράγοντες που επηρεάζουν την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής και τη συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές. Ένας κοινά παραδεκτός λόγος ύπαρξης των περιφερειακών ανισοτήτων είναι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα των χωρών και των περιφερειών με αναπτυξιακά προβλήματα. Δεν θα πρέπει, επίσης, να διαφεύγουν της προσοχής μας οι ελλείψεις σε ειδικευμένο προσωπικό και στο σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως και στην ικανότητα των επιχειρήσεων να εισάγουν καινοτόμες δράσεις. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών, είναι το σχετικά υψηλό κόστος της εργασίας, ο φτωχός εξοπλισμός σε υποδομές, οι δημογραφικές τάσεις και οι τάσεις στην προσφορά εργασίας.

Τέλος, χρήσιμο είναι να αναφέρουμε και τις ταξινομήσεις των Θεωριών Περιφερειακής Ανάπτυξης που, σύμφωνα με τον Hermancen¹⁴, διακρίνονται σε τέσσερις ομάδες θεωρητικών προσεγγίσεων. Τα περιγραφικά μοντέλα, που κυρίως εντοπίζουν τα πρότυπα εξέλιξης της οικονομίας του χώρου στη διαδικασία ανάπτυξης, τα θετικιστικά μοντέλα, που ζητούν να ερμηνεύσουν τα πρότυπα εξέλιξης και τις μεταβολές τους, όπως αυτά προκύπτουν από τα περιγραφικά μοντέλα, τα κανονιστικά μοντέλα, που προσπαθούν να οργανώσουν τρόπους με τους οποίους η προγραμματική παρέμβαση μπορεί να διαμορφωθεί για να πετύχει συγκεκριμένους στόχους και τα μοντέλα ελέγχου, που επιχειρούν να προτείνουν τρόπους εφαρμογής της κρατικής πολιτικής στον Περιφερειακό Προγραμματισμό.

¹² Βλ. Κόνσολας Ν., (1997), *Σύγχρονη Οικονομική Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

¹³ Βλ. Stillwell F.J.B., (1972), *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδ. Σακουλλά, Αθήνα.

¹⁴ Βλ. Hermancen T., (1975) «Spatial Organization and Economic Development. The Scope and Task of Regional Planning», στο Kuklinski et al, *A Regional Dissagregation of National Policies and Plans*, Mouton Pbls, Paris and Hague.

2.4. Έννοια και Περιεχόμενο της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης

Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης είναι η πορεία που ακολουθείται με απώτερο σκοπό την επίτευξη των τιθέμενων στόχων της Περιφερειακής Πολιτικής, δεδομένων όμως των διαθεσίμων μέσων που υπάρχουν.¹⁵

Για να υπάρξει ουσιαστική Στρατηγική Περιφερειακής Ανάπτυξης είναι απαραίτητο να τεθούν γερές βάσεις και να διαμορφωθούν οι άξονες λειτουργίας της. Καταρχάς θα πρέπει να διαμορφωθεί το πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης που θα επιτελεσθεί και να γίνουν, βάσει αυτού, ο προσδιορισμός του ρόλου των αστικών κέντρων και η επιλογή αυτών που θα λειτουργήσουν ως κέντρα διάχυσης της ανάπτυξης που θα επέλθει. Είναι επίσης αναγκαία η προώθηση της ενδογενούς ανάπτυξης και οι προτεραιότητες χωρικής αλλά και κλαδικής παρέμβασης που θα επέλθουν. Κατόπιν θα γίνει η κατάρτιση των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης και τέλος θα ενισχυθούν οι αρμοδιότητες των περιφερειών και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και θα γίνει ο προσδιορισμός του ρόλου των υπηρεσιών περιφερειακής ανάπτυξης.

Μια σειρά από παράγοντες καθορίζουν τη διαμόρφωση της στρατηγικής σε κάθε κράτος. Οι κυριότεροι από αυτούς αφορούν τους σκοπούς και τους στόχους της εθνικής πολιτικής, οικονομικής και περιφερειακής. Άλλος παράγοντας είναι ο βαθμός ανάπτυξης της χώρας. Ρόλο στον καθορισμό αυτό παίζουν και οι πολιτικές αντιλήψεις και η επίδραση των ομάδων πίεσης. Παράλληλα, οι περιφερειακές ανισότητες και η μορφή του περιφερειακού προβλήματος της χώρας παίζουν κι αυτές το ρόλο τους. Τελευταίοι οικονομικοί παράγοντες είναι η, κλαδική κυρίως, διάρθρωση της οικονομίας των περιφερειών και τέλος η συνολική οικονομική κατάσταση της χώρας. Τέλος υπάρχουν οι γεωγραφικοί και δημογραφικοί παράγοντες που συνοψίζονται στη γεωγραφική διαμόρφωση και το μέγεθος της χώρας και την πληθυσμιακή πυκνότητα και τη γεωγραφική κατανομή των μεγάλων αστικών κέντρων και των μητροπολιτικών Περιφερειών της¹⁶.

Υπό την επίδραση των παραγόντων αυτών η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης που διαμορφώνεται στις διάφορες χώρες διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό.

2.5. Οι Παράγοντες Διαμόρφωσης της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο

Στο παρόν στάδιο κρίνεται ουσιαστικό να αναφέρουμε αναλυτικά τους βασικούς παράγοντες, που επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση της Στρατηγικής

¹⁵ Βλ. Κόνσολας Ν., (1997), *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

¹⁶ Βλ. Χριστοφάκης Μ., (2001), *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην περίπτωση της Κύπρου. Σε αντιστοιχία με τη σειρά που αναφέρθηκαν προηγουμένως τους αναλύουμε παρακάτω.¹⁷

Οι επιδιώξεις της εθνικής οικονομικής πολιτικής όπως η αύξηση του ΑΕΠ, η αύξηση των εξαγωγών και η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου καθώς και η ενσωμάτωση σύγχρονης τεχνολογίας, φαίνεται ότι οδηγούν στην προώθηση της αποτελεσματικότητας έστω και σε βάρος της ισότητας.

Οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής, που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τη διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής είναι η βιομηχανική αποκέντρωση, η ενίσχυση της περιφερειακής βιομηχανίας και η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη με έμφαση στις ορεινές, ημιορεινές και ακριτικές¹⁸ περιοχές. Οι σκοποί της περιφερειακής πολιτικής όπως διατυπώνονται στην περίπτωση της Κύπρου και όπως έχουν γίνει γενικώς αποδεκτοί, οδηγούν στην διαμόρφωση ενός σύνθετου μοντέλου αποκεντρωμένης συγκέντρωσης και τοπικής (ενδογενούς) ανάπτυξης.

Ο βαθμός ανάπτυξης της χώρας δεν έχει ίσως μεγάλη σημασία. Ωστόσο σημαντικό είναι το οικονομικό πλαίσιο στο οποίο θα προωθηθεί η ανάπτυξη της νήσου μας. Ο ενιαίος ευρωπαϊκός χώρος καθορίζει το πλαίσιο αυτό και το διασπά σε δύο συνιστώσες πολιτικές. Η πρώτη είναι η πολιτική των κέντρων ανάπτυξης. Στόχοι της πολιτικής αυτής είναι η δημιουργία οικονομιών συγκέντρωσης, η ανάπτυξη προωθητικών βιομηχανιών και η τόνωση και η μεγέθυνση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν είτε με τη δημιουργία πόλων ανάπτυξης, είτε με τους τεχνοπόλους, που συνδυάζουν τα χαρακτηριστικά των πόλων (προωθητικές βιομηχανίες, υποδομή, επαρκές πληθυσμιακό μέγεθος, ειδικευμένο δυναμικό) με τη λειτουργία κέντρων ερευνών, πανεπιστημιακών και ιδιωτικών, κυρίως, εργαστηρίων και τη σύνδεσή τους με τη βιομηχανική παραγωγή με στόχο την παραγωγή σύγχρονης τεχνολογίας, που είναι απαραίτητως αναγκαία στην περίπτωση μιας μικρής περιφέρειας, και την ενσωμάτωσή της στην παραγωγική διαδικασία. Η δεύτερη πολιτική είναι αυτή της ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Στην περίπτωση αυτή, πέρα από την προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης, πρέπει να στηρίζεται και η ολοκλήρωση του παραγωγικού κυκλώματος και να εξασφαλιστεί το πλαίσιο βιωσιμότητας των περιμετρικών Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και της τοπικής βιομηχανίας.

Οι πολιτικές αντιλήψεις τείνουν να ευνοούν την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης. Η τοπική ανάπτυξη όμως δεν θεωρείται αυτοτελής αναπτυξιακή πολιτική αλλά αποτελεί στοιχείο της στρατηγικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Μόνο τότε είναι δυνατόν να επιλυθούν τα προβλήματα που αφορούν την οριοθέτηση των

¹⁷ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (1998), *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 1999-2003*, Λευκωσία

¹⁸ Στην περίπτωση αυτή σαν ακριτικές θεωρούνται οι περιοχές που βρίσκονται πλησίον της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός (ή Πράσινης Γραμμής) και οι οποίες δεν έχουν αναπτυχθεί αρκετά λόγω έλλειψης ασφάλειας.

μικροπεριφερειών προγραμματισμού, την ένταξη των αναλαμβανόμενων πρωτοβουλιών στη διαδικασία της ολοκλήρωσης του παραγωγικού κυκλώματος, την ισόρροπη ανάπτυξη κ.λ.π.

Οι περιφερειακές ανισότητες της χώρας δεν είναι έντονες. Στην Κύπρο τείνει να εφαρμοστεί η ισόρροπη ανάπτυξης. Η συσσώρευση πληθυσμού στην πρωτεύουσα πραγματοποιείται με συνεχώς φθίνοντα ρυθμό ενώ οι ανισότητες στο προϊόν και την απασχόληση είναι πολύ μικρές. Παρόλα αυτά εμφανίζονται κάποια προβλήματα διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης (αποβιομηχάνιση) στα αστικά κέντρα ενώ νέοι δυναμικοί κλάδοι καθώς και ευνοϊκές τοπικές συνθήκες για την ανάπτυξη της μεταποίησης αναπτύσσονται περιμετρικά των αστικών κέντρων. Η εξέλιξη αυτή, που έχει σχέση με την εμφάνιση ευνοϊκών συνθηκών τοπικής εκβιομηχάνισης σε διεθνές επίπεδο, υπό την επίδραση της οικονομικής συγκυρίας, είναι δυνατό να στηρίξει μια πολιτική τοπικής ενδογενούς εκβιομηχάνισης των περιμετρικών περιοχών της χώρας με κατάλληλες πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές αφορούν στην ενσωμάτωση σύγχρονης τεχνολογίας, σύγχρονων μεθόδων οργάνωσης και δυναμικού marketing στις ΜΜΕ των περιμετρικών περιοχών. Σημαντικά βήματα στην κατεύθυνση αυτή, που θα τόνωναν την ανταγωνιστικότητα, την εξαγωγική δραστηριότητα και την μεγέθυνση των ΜΜΕ δεν έγιναν τις τελευταίες δεκαετίες και έτσι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος αλλαγής της συγκυρίας με στροφή στις μεγάλες κεντρικές επιχειρήσεις.

Παράλληλα η οικονομική δομή των περιφερειών και η γεωγραφική τους διαμόρφωση επηρεάζουν την εξειδίκευση της στρατηγικής όσον αφορά τα κέντρα διάχυσης της ανάπτυξης, τα προγράμματα ολοκληρωμένης ανάπτυξης καθώς και τις προτεραιότητες στις προβληματικές περιοχές τους.

Όπως προαναφέραμε ένας άλλος παράγοντας είναι η γεωγραφική διαμόρφωση της χώρας. Συγκεκριμένα το ορεινό, κυρίως, έδαφος της χώρας και ο μεγάλος αριθμός ημιορεινών περιοχών στην Κύπρο επιβάλλουν την χάραξη προτεραιοτήτων, την διαμόρφωση ειδικών μέσων για τις περιοχές αυτές και την επιλογή αναπτυξιακού προτύπου που να αξιοποιεί τις δυνατότητες της ενδογενούς ανάπτυξης αλλά παράλληλα να προωθεί την διάχυση και την απορρόφηση της ανάπτυξης από δυναμικά κέντρα ανάπτυξης.

Τέλος η γεωγραφική κατανομή των μεγάλων αστικών κέντρων και η πληθυσμιακή πυκνότητα χωροθετούν σε σημαντικό βαθμό την πολιτική των κέντρων ανάπτυξης και επηρεάζουν τη διαμόρφωση της πολιτικής παρέμβασης στις κορεσμένες περιοχές. Έτσι στην περίπτωση της Κύπρου τα αστικοβιομηχανικά συγκροτήματα που μπορούν να λειτουργήσουν ως κέντρα ανάπτυξης βρίσκονται επί του κύριου οδικού άξονα της χώρας και ήδη έχουν δημιουργήσει συνθήκες πολιτικής ανάπτυξης στις περιβάλλουσες κοινότητες.

Να σημειώσουμε στο κεφάλαιο τούτο ότι η ΕΕ προσφέρει συγκεκριμένα προγράμματα και πολιτικές για την ανάπτυξη Νησιωτικών Περιφερειών της¹⁹. Σε γενικές γραμμές η Κοινότητα προσπαθεί να διαμορφώσει πολιτικές οι οποίες αφενός μεν θα διευκολύνουν τη συνοχή μεταξύ διαφόρων τομεακών πολιτικών της και αφετέρου θα προωθούν τη διαπεριφερειακή συνεργασία. Κύριο συστατικό των πολιτικών της δεκαετίας του '90 είναι η ανάπτυξη δυνάμεων συνέργειας ανάμεσα στους παράγοντες που προωθούν την αναπτυξιακή διαδικασία, η οργάνωση δικτύων θεσμικής, κλαδικής και χωρικής μορφής και η συγκρότηση ολοκληρωμένων πακέτων στρατηγικών σχεδίων, που εξυπηρετούν μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά σενάρια²⁰.

2.6. Διαμόρφωση της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία που υπεισέρχονται στη διαμόρφωση της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης²¹.

Σημαντικότατος είναι ο ρόλος του Προτύπου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Το πρότυπο που θα επιλεγεί πρέπει να εξυπηρετεί την προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης και την προώθηση της πολιτικής των κέντρων ανάπτυξης. Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη περιλαμβάνει τον συντονισμό της αναπτυξιακής προσπάθειας σε εθνικό επίπεδο, την ισόρροπη ανάπτυξη όλων των χωρικών μονάδων κάθε περιφέρειας, την αξιοποίηση όλων των αναπτυξιακών δυνατοτήτων σε τοπική κλίμακα, την ενεργοποίηση των συμμετοχικών πρωτοβουλιών και την τόνωση της τοπικής επιχειρηματικότητας, τη μέγιστη δυνατή ολοκλήρωση κάθε περιφερειακού παραγωγικού κυκλώματος, που ευνοεί την αξιοποίηση των τοπικών πόρων, την τόνωση του αναπτυξιακού ρόλου των Ο.Τ.Α., την ουσιαστικοποίηση του περιεχομένου της ενδογενούς ανάπτυξης, την αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων που διατίθενται προς την κατεύθυνση αυτή και την ενεργοποίηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στις ορεινές, παραμεθόριες και νησιωτικές περιοχές. Η πολιτική των κέντρων ανάπτυξης είναι απαραίτητη γιατί η περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας θα επηρεασθεί έντονα από τους πόλους ανάπτυξης της. Η δημιουργία οικονομικών συγκέντρωσης και η εγκατάσταση προωθητικών βιομηχανικών σε κάθε υποπεριφέρεια θα συμβάλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και στην δημιουργία συνθηκών διάχυσης της ανάπτυξης. Επίσης, σε διεθνές επίπεδο, λόγω μεταβολής της οικονομικής συγκυρίας αναμένεται ενδυνάμωση του ρόλου των μεγάλων επιχειρήσεων και αξιοποίηση των οικονομικών συγκέντρωσης των

¹⁹ Βλ. Κλώνης Δ., (1998), *Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ανάπτυξη Νησιωτικών Περιφερειών*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

²⁰ Ταυτόχρονα όμως δημιουργείται πρόβλημα για την ένταξη της νήσου στα προγράμματα και τις πολιτικές αυτές, μιας και νησί ή νησιωτικό σύμπλεγμα που περιλαμβάνει πρωτεύουσα κράτους, όπως η περίπτωση της Κύπρου, δεν εντάσσεται στις Νησιωτικές Περιφέρειες της ΕΕ.

²¹ Βλ. Παπαδασκαλόπουλος Αθ., (1995), *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

αναπτυγμένων χωρών. Η τόνωση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής βιομηχανίας εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την λειτουργία δυναμικών κέντρων ανάπτυξης.

Ο προσδιορισμός των πόλων και των κέντρων ανάπτυξης αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης διερεύνησης. Για τον προσδιορισμό των πολικών σημείων στον κυπριακό χώρο είναι απαραίτητο να διερευνηθεί μια σειρά βασικών παραμέτρων των αστικών κέντρων που αφορούν το πληθυσμιακό μέγεθος, την κλαδική ειδίκευση, τη δυνατότητα λειτουργίας προωθητικών βιομηχανιών, την υποδομή, τις εξωτερικές οικονομίες και τις επιπτώσεις στις περιβάλλουσες περιοχές.

Ανάλογα με την αναπτυξιακή φυσιογνωμία κάθε χώρας ή περιφέρειας διαμορφώνεται ένα μικτό πρότυπο που επιτρέπει την θωράκιση των περιφερειακών οικονομιών απέναντι στην κεντρομόλο δύναμη των λειτουργούντων πόλων, την τόνωση της ανταγωνιστικότητας της εθνικής οικονομίας και τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας.

Η προώθηση της Ολοκληρωμένης Περιφερειακής Ανάπτυξης απαιτεί την κατάρτιση Προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης σε επίπεδο Περιφέρειας. Τα Προγράμματα Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, λόγω της φύσης της επιδιωκόμενης αναπτυξιακής διαδικασίας, σχετίζονται έντονα με τον συμμετοχικό προγραμματισμό και προϋποθέτουν την τεχνική στήριξη των περιφερειακών οργάνων. Οι βασικοί στόχοι των Προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης είναι η ισόρροπη ανάπτυξη με ένταση των ρυθμών στις υποβαθμισμένες περιοχές, ο προσδιορισμός και η προώθηση της αξιοποίησης όλων των τοπικών πόρων και η ολοκλήρωση του περιφερειακού παραγωγικού κυκλώματος.

Τα Προγράμματα αυτά μπορούν να εξειδικευθούν ή και να συμπληρωθούν από επιμέρους προγράμματα μικρότερων χωρικών μονάδων. Για να αποκτήσει όμως ουσιαστικό περιεχόμενο η προοπτική αυτή είναι σκόπιμο να προωθηθεί η αναβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και η στελέχωση της με κατάλληλα ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Προϋπόθεση πάντως για την κατάρτιση, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των Προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης είναι η λειτουργία οργάνων στήριξης σε τοπικό επίπεδο. Η ανάγκη εφαρμογής Προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης επιβάλλει την συγκρότηση οργάνων στήριξης της διοίκησης και του προγραμματισμού σε περιφερειακό επίπεδο. Τα όργανα αυτά θα εξυπηρετούν τα Προγράμματα Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης στα επίπεδα της δημιουργίας πληροφοριακού υπόβαθρου, της κατάρτισης και του συντονισμού του περιφερειακού και εθνικού αναπτυξιακού σχεδιασμού, της παρακολούθησης των προγραμμάτων και της αξιολόγησης προγραμμάτων και πολιτικών.

Ο προσδιορισμός των κλαδικών προτεραιοτήτων αφορά στην προώθηση των κλάδων στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη, στην ενίσχυση σε περιφερειακό επίπεδο των κλάδων που μπορούν να ενισχύουν την διεθνή ανταγωνιστικότητα και στην ενίσχυση των προωθητικών βιομηχανιών των κέντρων ανάπτυξης, δηλαδή των

κλάδων - κλειδιών για τη δυναμική Περιφερειακή Ανάπτυξη. Στα πλαίσια της προώθησης των κλαδικών προτεραιοτήτων κρίνονται αναγκαία η επιλογή των αστικών κέντρων που θα λειτουργήσουν ως κέντρα δημιουργίας και διάχυσης της ανάπτυξης και ο προσδιορισμός και ενίσχυση των προωθητικών βιομηχανιών κάθε κέντρου, η σύνδεση των δυναμικών κλάδων της περιφέρειας με την πολιτική κινήτρων, σε τρόπο ώστε η πολιτική αυτή να αποκτήσει σαφή κλαδική διάσταση και η διαμόρφωση μιας πολιτικής συγκεντρώσεων δραστηριοτήτων υψηλής τεχνολογίας για την ολοκληρωμένη προώθηση των κλάδων στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη.

Για την ολοκλήρωση της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη οι σημαντικοί εξωγενείς παράγοντες, που μπορούν να επηρεάσουν την διαμόρφωσή της. Στην περίπτωση της Κύπρου σημαντικός εξωγενής παράγοντας, που φαίνεται ότι μπορεί να συμβάλει σε μεταβολή των αναπτυξιακών προσανατολισμών της χώρας και να προσφέρει νέες αναπτυξιακές προοπτικές, είναι οι μεγάλες οικονομικές αλλαγές που συντελούνται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, και ειδικότερα στις βαλκανικές χώρες, αλλά και η στρατηγική θέση εμπορίου που κατέχει.

3. Η Αναπτυξιακή Φυσιогνωμία της Κύπρου

3.1. Εισαγωγή

Η ενταξιακή πορεία της Κύπρου στην ΕΕ αποτελέσε βασική πρόκληση κατά τα προηγούμενα χρόνια για το νησί. Στις 16 Απριλίου του 2003 ο στόχος τώσων ετών έγινε πραγματικότητα. Η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε στη Σύνοδο των Αθηνών την Συνθήκη Προσχώρησής της στην Ένωση και ατενίζει αισιόδοξα πλέον το μέλλον. Σημαντικά είναι όμως και τα βήματα που πρέπει να γίνουν σε πολλούς τομείς για την προσαρμογή της Κύπρου στο Κοινοτικό Θεσμικό Πλαίσιο και την πλήρη εναρμόνισή της με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Σύμφωνα με την Έκτη Περιοδική Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οικονομία της Κύπρου είναι από πολλές απόψεις ορθώς προετοιμασμένη για την ισότιμη λειτουργία της στην ΕΕ. Ωστόσο, θα πρέπει να συγκροτηθούν οι κατάλληλες δομές για τη συμμετοχή της Κύπρου στη διαρθρωτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τη διαχείριση των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων.

Η Κύπρος διαφέρει πάρα πολύ με τις υπόλοιπες χώρες που θα ενταχθούν τον επόμενο Μάιο στην ΕΕ. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, που παρουσίαζε λίγο πριν την ένταξή της, είναι κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και προσεγγίζει περισσότερο αυτό της Ελλάδας και της Πορτογαλίας. Η οικονομία της χαρακτηρίζεται από τη λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς σε όλους τους τομείς και είναι πολύ εμφανής η κυριαρχία του τριτογενή τομέα. Ωστόσο, η τουρκική εισβολή του 1974 επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη της οικονομίας του νησιού με αποτέλεσμα την εμφάνιση και παγίωση φαινομένων αναπτυξιακού δυϊσμού, αφού το κατεχόμενο βόρειο τμήμα χαρακτηρίζεται από σημαντικά οικονομικά και αναπτυξιακά προβλήματα, ενώ το νότιο, ελεύθερο, τμήμα βρίσκεται σε πολύ καλύτερη κατάσταση.

3.2. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Κατά την τελευταία απογραφή του 2001²² ο πληθυσμός των ελεύθερων περιοχών ανήλθε στους 703.529 κατοίκους σε σχέση με την προηγούμενη απογραφή του 1992 κατά την οποία στις ίδιες περιοχές κατοικούσαν 615.013 άτομα. Η συνολική αύξηση κατά την περίοδο αυτή και μόνο για τον πληθυσμό του ελεύθερου τμήματος της νήσου ανέρχεται στο 14,39%, ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού για την περίοδο 1992-2001 είναι 1,51%. Το ποσοστό του αστικού πληθυσμού καλύπτει το 69% του συνολικού πληθυσμού της χώρας και αυξήθηκε κατά μία ποσοστιαία μονάδα από την προηγούμενη απογραφή. Όσο αφορά την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού το 22% περίπου ανήκει στις ηλικίες 0-14 ετών,

²² Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (Νοέμβριος 2002), *Προσωρινά Στοιχεία Απογραφής Πληθυσμού της Κυπριακής Δημοκρατίας για το 2001*, Λευκωσία.

το 66% στις ηλικίες 15-65 και το υπόλοιπο 12% στις ηλικίες άνω των 65 ετών²³. Παράλληλα κατά την τελευταία δεκαετία βλέπουμε μια μείωση του ποσοστού των αρρένων στο συνολικό πληθυσμό της χώρας, που μειώθηκε από το 49,8% το 1992 στο 49,1% το 2001. Αντιστρόφως ο γυναικείος πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε ποσοστιαία από 50,2% σε 50,9% στις αντίστοιχες χρονολογίες. Σύμφωνα με παλαιότερα στοιχεία²⁴ ο συνολικός πληθυσμός της νήσου ανήρχετο στις 754.800 κατοίκους εκ των οποίων οι 666.800 κατοικούσαν στις ελεύθερες περιοχές και οι υπόλοιπες 88.000 είναι ο αριθμός των Τουρκοκυπρίων που κατοικούν στις κατεχόμενες από τον Αττίλα περιοχές.²⁵

3.3. Απασχόληση-Ανεργία

Κατά το 2001 ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νησιού ανήρχετο στις 329.700 που αποτελεί και το 47,8% του συνολικού πληθυσμού της χώρας²⁶. Το 58,3% των ανδρών ανήκει στον ενεργό πληθυσμό, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών είναι μόλις 41,7%. Το σύνολο των απασχολούμενων στην κυπριακή οικονομία αριθμούσε 307.300 οι οποίοι χωρίζονται ποσοστιαία στους τρεις τομείς παραγωγής ως ακολούθως. Μόνο το 8,2% ασχολείται με την παραγωγή στον πρωτογενή τομέα, το 21,4% στο δευτερογενή και το μεγαλύτερό του μέρος, 70,4%, δραστηριοποιείται στον τριτογενή τομέα²⁷.

Το ποσοστό ανεργίας βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα και φθάνει στο 3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού²⁸. Κατά την τελευταία πενταετία χαρακτηρίζεται όμως από μια μικρή αυξητική τάση, αφού το 1995 βρισκόταν ακόμη πιο χαμηλά, στο 2,6%. Αξιοσημείωτο είναι ότι η αύξηση αυτή κορυφώθηκε το 1999 όταν το ποσοστό αυτό έφθασε το 3,6% και έκτοτε βαίνει μειούμενο. Στους άνδρες το ποσοστό ανεργίας κατέρχεται στο 2,4%, ενώ στις γυναίκες ανεβαίνει στο 3,9%. Η ανεργία δεν χτυπά ιδιαίτερα τις χαμηλές ηλικίες αφού οι άνεργοι κάτω των 25 ετών ήταν μόνο μερικές εκατοντάδες²⁹.

Σύμφωνα με στοιχεία της Έκτης Περιοδικής Έκθεσης της ΕΕ κατά το 1995 πάνω από το 73% των Κυπρίων εργάσιμης ηλικίας ήταν οικονομικά ενεργοί, ποσοστό

²³ Βλ. *Statistical Service of Cyprus*, (2002 ed.), *Cyprus in Figures*, Republic of Cyprus, Lefkosia.

²⁴ Τα στοιχεία αυτά αποτελούν εκτιμήσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η απογραφή του πληθυσμού στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα του νησιού είναι ακατόρθωτη.

²⁵ Στο συνολικό πληθυσμό της Κύπρου δεν περιλαμβάνονται οι Τούρκοι έποικοι που υπολογίζονται σε 114.000.

²⁶ Στον αριθμό αυτό δεν περιλαμβάνονται Τουρκοκύπριοι αφού δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία.

²⁷ Τα στοιχεία αυτά είναι εκτιμήσεις και αναφέρονται στο *Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Κυπριακής Δημοκρατίας*, (2001), *Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δημογραφικής Πολιτικής στην Κύπρο*, Έκθεση Υπηρεσιακής Επιτροπής, Λευκωσία.

²⁸ Βλ. *Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας*, (2002), *Εργατικές Στατιστικές*, Λευκωσία.

²⁹ Βλ. *Αρχή Βιομηχανικής Κατάρτισης*, (2000), *Ισοζύγιο Εργατικού Δυναμικού*, Λευκωσία.

κατά πολύ υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ³⁰. Σύμφωνα δε, με ακόμη πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat³¹, προκύπτει ότι η Κύπρος έχει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας (3,8%), μεταξύ των δέκα υπό ένταξη και των τριών υποψηφίων για ένταξη χωρών. Επίσης σε σύγκριση με τα κράτη-μέλη της ΕΕ η Κύπρος κατέχει την τρίτη χαμηλότερη θέση σε ποσοστό ανεργίας, μετά το Λουξεμβούργο (2,7%) και την Ολλανδία (3,1%) και βρίσκεται αισθητά πιο κάτω από το μέσο όρο ανεργίας της ΕΕ (7,9%). Όσον αφορά την ανεργία στους νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών η Κύπρος παρουσιάζει και πάλι, σύμφωνα με τα στοιχεία το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας (9,5%) μεταξύ των δέκα υπό ένταξη και των τριών υποψηφίων για ένταξη χωρών. Σε αντίστοιχη σύγκριση με τα κράτη-μέλη της ΕΕ η Κύπρος κατέχει την πέμπτη χαμηλότερη θέση σε ποσοστό ανεργίας, μετά την Ολλανδία (5,9%), την Αυστρία (6,9%), την Δανία (7,9%) και την Ιρλανδία (8,2%) ενώ ο μέσος όρος ανεργίας μεταξύ των νέων κάτω των 25 ετών στην ΕΕ ανέρχεται στο 15,3%.

3.4. Παραγωγή-ΑΕΠ

Το 1974 ήταν μια χρονιά σταθμός για την οικονομική εξέλιξη στο νησί. Από το τέλος της τραγικής τουρκικής εισβολής το καλοκαίρι του έτους αυτού αρχίζει μια διαφοροποίηση των οικονομικών μεγεθών στα δύο τμήματα της Κύπρου. Μετά την ύφεση που φυσιολογικά επήλθε στα πρώτα στάδια της ημικατοχής της νήσου η οικονομία της Κυπριακής Δημοκρατίας ανέκαμψε και το 1978 το ΑΕΠ στις ελεύθερες περιοχές προσέγγισε τα επίπεδα του συνολικού ΑΕΠ της χώρας κατά το 1973. Από τότε αυξάνεται εντονότατα, ενώ τα τελευταία χρόνια ο ρυθμός ανάπτυξης ξεπέρασε ακόμη και το μέσο ευρωπαϊκό. Εξαίρεση αποτελεί το έτος 1996 όπου υπήρξε επιβράδυνση μιας και ο ρυθμός ανάπτυξης έπεσε στο 2%, αλλά έκτοτε ανεβαίνει και μένει σταθερά πάνω από το 6%.

Σημαντική είναι η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας και με αιχμή του δόρατος υπηρεσίες που αφορούν τον τουρισμό. Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Κυπριακής Δημοκρατίας³², κατά το 2001 το 4% του συνολικού ΑΕΠ προέρχεται από τον πρωτογενή τομέα, το 18,4% από το δευτερογενή και το 77,6% από τον τριτογενή τομέα παραγωγής.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας ανήλθε κατά το 2001 στις 8.721 ΛΚ που αντιστοιχούν περίπου στα €14.826. Σε συγκρίσιμα μεγέθη του 1997 και σύμφωνα με τις τρέχουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Κύπρου

³⁰ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999), *Ανταγωνιστικότητα και Συναχμία. Οι Τάσεις στις Περιφέρειες. Έκτη Περιοδική Έκθεση για την Κοινωνική και Οικονομική Κατάσταση και την Ανάπτυξη των Περιφερειών της Κοινότητας. Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.*

³¹ Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται για το πρώτο τρίμηνο του 2003 και δημοσιεύθηκαν από την Eurostat μέσω της εφημερίδας *Ο Φιλελεύθερος* (2003) υπό του άρθρου *Έν' όψει της 'Ημέρας της Άνοιξης της Ευρώπης'*, 22 Μαρτίου 2003.

³² Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Εθνικοί Οικονομικοί Λογαριασμοί 1995-2001*, Λευκωσία.

αποτελούσε το 60% του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου. Ωστόσο, προσαρμόζοντας τα δεδομένα σε σχέση με τις διαφορές στην αγοραστική δύναμη, το ποσοστό αυτό ενδέχεται να προσεγγίζει ακόμη και το 80%.

Ένα από τα προβλήματα της οικονομίας του νησιού είναι η χαμηλή παραγωγικότητα που παρουσιάζει, ιδιαίτερα στον τομέα της μεταποίησης και στο Δημόσιο τομέα, σε σχέση πάντα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Το ΑΕΠ ανά απασχολούμενο φτάνει μόλις το 55% του αντίστοιχου μέσου της Ένωσης. Χειρότερα είναι τα πράγματα στον τομέα της μεταποίησης στην οποία η παραγωγικότητα κυμαίνεται μεταξύ 30-40% της αντίστοιχης της Ισπανίας. Αιτίες του χαμηλού αυτού επιπέδου παραγωγικότητας είναι οι ελλείψεις σε προηγμένη τεχνολογία, τα σύγχρονα συστήματα διοίκησης και η ελλιπής επαγγελματική κατάρτιση. Βάσει αυτών των δεδομένων κρίνεται αναγκαίο οι κλάδοι της μεταποίησης, κατά πρώτο λόγο, αλλά και των υπηρεσιών να εκσυγχρονισθούν και να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί. Αλλιώς είναι λογικό επακόλουθο οι κλάδοι αυτοί να αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα με σαφή χωρική διάσταση.

3.5. Τομείς Παραγωγής

Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής συμμετέχει σε μικρό ποσοστό στο συνολικό ΑΕΠ και στην απασχόληση της κυπριακής οικονομίας³³ (4,1% και 8,2% αντίστοιχα σύμφωνα με στοιχεία του 2001). Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τομέας αυτός είναι η χαμηλή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων του σε σχέση με το διεθνές περιβάλλον. Σημαντικότερος λόγος του γεγονότος αυτού είναι το υψηλό κόστος παραγωγής και η χαμηλή παραγωγικότητα, λόγω αδυναμίας τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και διαφοροποίησης. Σημαντικό πρόβλημα των τελευταίων ετών αποτελούσε η συνεχόμενη ανομβρία στο νησί. Ο φετινός όμως βροχερός χειμώνας που επέτρεψε τη δημιουργία μεγάλων υδάτινων αποθεμάτων, αλλά και η πολιτική της δημιουργίας Κέντρων Αφαλάτωσης που επικρατεί στο Υπουργείο Γεωργίας τα τελευταία χρόνια αποτελούν ουσιαστικές προσπάθειες υπερπήδησης του συγκεκριμένου προβλήματος. Προβλήματα αντιμετωπίζει επίσης και ο τομέας της εμπορίας αγροτικών προϊόντων. Σημαντική πρόκληση για τον τομέα αυτό αποτελεί η προσαρμογή στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΕ, καθώς και στις διεθνείς εξελίξεις. Τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα του νησιού είναι τα σιτηρά, οι πατάτες, τα εσπεριδοειδή, η ελιά, το κρέας και το γάλα.

Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει μια μικρή διαχρονική κάμψη τα τελευταία χρόνια, τόσο ως προς την απασχόληση όσο και ως προς το ΑΕΠ. Ωστόσο, εξακολουθεί να διατηρείται σε ποσοστό πάνω από το 20% των απασχολούμενων της κυπριακής οικονομίας και πλησίον του ιδίου ποσοστού του συνολικού ΑΕΠ (18,4%

³³ Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Γεωργικές Στατιστικές 2001*, Λευκωσία.

του συνολικού ΑΕΠ και 21,4% της συνολικής απασχόλησης σύμφωνα με στοιχεία του 2001). Η κάμψη αυτή αντανακλάται στον τομέα της μεταποίησης, του οποίου η συνεισφορά στο ΑΕΠ έχει μειωθεί από το 13,5% του 1993 στο 9,6% το 2001. Η ίδια τάση για τη μεταποίηση παρουσιάζεται και στην απασχόληση, όπου από 44.783 άτομα το 1993 έπεσε στα 37.183 το 2001. Και σε αυτό τον τομέα υπάρχουν προβλήματα που συνοψίζονται στη χαμηλή ανταγωνιστικότητα, το μικρό μέγεθος των επιχειρηματικών μονάδων, το χαμηλό επίπεδο τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, την έλλειψη καινοτομιών στην παραγωγή, την έλλειψη διαδικασιών συνεργίας μεταξύ των μεταποιητικών μονάδων, την αδυναμία σύνδεσης έρευνας και παραγωγής, την ανεπάρκεια εγχωρίως παραγόμενων πρώτων υλών κ.ά. Από τα πιο πάνω σημαντικότερο είναι το γεγονός της χαμηλής παραγωγικότητας της κυπριακής οικονομίας στη μεταποίηση, η οποία υστερεί σημαντικά από την αντίστοιχη μέση ευρωπαϊκή. Για να υπάρξει ανάκαμψη του τομέα αυτού, προϋποθέτονται μεγάλες θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πορείας της Κύπρου. Μόνο έτσι θα επιτευχθεί η προσαρμογή στο περιβάλλον του συνεχώς αυξανόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.

Ο κυριότερος κλάδος της βιομηχανίας³⁴ στην Κύπρο, όσον αφορά την ακαθάριστη αξία παραγωγής ήταν, κατά το 2001, ο κλάδος των τροφίμων, ποτών και καπνικών, με παραγωγή που ανέρχεται στα 608 εκ. Λίρες Κύπρου (ΛΚ). Σημαντική είναι και η συμμετοχή του κλάδου των χημικών, πλαστικών και πετρελαιοειδών με παραγωγή 273εκ. ΛΚ. Ακολουθούν οι κλάδοι των προϊόντων μετάλλου και μηχανημάτων, με παραγωγή 200,3εκ. ΛΚ, των μη μεταλλικών προϊόντων και ορυκτών, με παραγωγή 154,8εκ ΛΚ και των προϊόντων χάρτου, εκτύπωσης και έκδοσης, με παραγωγή 110,1εκ. ΛΚ. Αξιοσημείωτη, αν και δυσάρεστη για την κυπριακή οικονομία, η κατακόρυφη πτώση της παραγωγής του κλάδου των ειδών ένδυσης και υπόδησης που ήταν παραδοσιακά από τους σημαντικότερους της κυπριακής βιομηχανίας.

Σημαντικότερος είναι ο ρόλος και των ΜΜΕ στην Κύπρο. Από ανάλυση πληροφοριών που υπάρχουν για το τελευταίο έτος απογραφής των επιχειρήσεων, το 1995, είναι έκδηλη η καθοριστική σημασία που διαδραματίζουν οι ΜΜΕ στο νησί, αναφορικά με την παραγωγική δραστηριότητα και την απασχόληση. Συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις του μεγέθους αυτού κατείχαν το 94,8% των επιχειρήσεων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ ήταν 92,5%, ενώ καταλάμβαναν το 40,7% της συνολικής απασχόλησης³⁵.

Όπως είναι γνωστό στην τοπική οικονομία κυριαρχεί ο τριτογενής τομέας, που καταλαμβάνει, κατά το 2001, το 77,5% του συνολικού ΑΕΠ και 71,4% της συνολικής απασχόλησης της χώρας. Ο σημαντικότερος κλάδος του τομέα αυτού είναι

³⁴ Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Βιομηχανίας 2001*, Λευκωσία.

³⁵ Βλ. Αρχή Βιομηχανικής Κατάρτισεως Κύπρου, (1998), *Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις της Κύπρου στο Κατόφλι του 2000*, Λευκωσία.

ο κλάδος ακινήτων, ενοικιάσεων και επιχειρηματικών δράσεων, με ουσιαστική αύξηση στη συνεισφορά του στο συνολικό ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικό είναι ότι η συνεισφορά του στο ΑΕΠ αυξήθηκε από 12,6% το 1995 στο 13,4% το 2001. Δεύτερος κυριότερος κλάδος του τομέα αυτού είναι το εμπόριο (χονδρικό και λιανικό), του οποίου η συνεισφορά παρουσιάζει όμως μια οριακή μείωση την τελευταία δεκαετία. Έτσι η συνεισφορά του στο ΑΕΠ μειώθηκε από 13% το 1995 στο 12,3% το 2001³⁶. Σημαντική αιτία της μείωσης αυτής είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος και οφείλονται κυρίως στο μικρό μέγεθος των εμπορικών καταστημάτων, στην περιορισμένη κεφαλαιουχική τους βάση και στην ταχύρυθμη αύξηση των ενοικίων. Συνάμα η σταδιακή απελευθέρωση του εμπορίου οδηγεί στην αύξηση του ανταγωνισμού λόγω της αύξησης των εισαγόμενων προϊόντων. Άλλοι δύο κλάδοι με ουσιαστική συνεισφορά στο συνολικό προϊόν της χώρας είναι ο κλάδος των μεταφορών, επικοινωνιών και αποθήκευσης με ποσοστό 9,5% επί του συνολικού ΑΕΠ και ο κλάδος των Ξενοδοχείων και Εστιατορίων με 9,3% με έτος αναφοράς το 2001 και για τα δύο.

Ισχυρός και συνεχώς ανερχόμενος κλάδος του τριτογενή τομέα είναι ο τουρισμός. Κατά το 1999 το 45,8% των εσόδων από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών προερχόταν από τον τουρισμό. Το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος αυτού (60%) έχει προέλευση κρατών-μελών της ΕΕ. Με εξαίρεση την στασιμότητα της περιόδου 2000-2001 οι αφίξεις των τουριστών παρουσιάζουν συνεχώς αυξανόμενη τάση τα τελευταία χρόνια. Έτσι κατά το 2001 οι αφίξεις τουριστών πλησίασαν τα 2,7 εκ. άτομα³⁷. Ιδιαίτερα τουριστικά πλεονεκτήματα παρουσιάζουν και ορισμένες περιοχές του Βορείου τμήματος του νησιού που βρίσκονται στην Αμμόχωστο και την Κερύνεια. Εντούτοις η αναπτυξιακή εξέλιξη των περιοχών αυτών έχει ανακοπεί λόγω της εισβολής.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί και η κεφαλαιώδης σημασία που έχει για την ανάπτυξη της Κύπρου ο τομέας της Έρευνας και της Ανάπτυξης, η παραγωγή και ενσωμάτωση υψηλής τεχνολογίας και η προώθηση καινοτόμων δράσεων και στους τρεις τομείς παραγωγής. Με τη δημιουργία του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας (Ι.Π.Ε.), την έγκριση κονδυλίων από την Κυπριακή Βουλή για την Έρευνα και την Ανάπτυξη και τη συμμετοχή της Κύπρου στα κονδύλια της ΕΕ που αφορούν την Έρευνα και Ανάπτυξη, αλλά και την πρόσφατη ανάληψη του RISC (Regional Innovation Strategy in Cyprus) και την πρωτοδότηση με μεγάλα πακέτα από ημικρατικούς οργανισμούς (π.χ. ΑΤΗΚ) για τον τομέα αυτό έχουν γίνει κάποια δειλά αρχικά βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση. Θα χρειαστούν όμως αρκετές ακόμη δράσεις για την ανάπτυξη του τομέα αυτού. Η δημιουργία και η λειτουργία μιας Κυπριακής Τεχνόπολης, η ενίσχυση των Ερευνητικών Ινστιτούτων και Κέντρων του

³⁶ Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Χονδρικού και Λιανικού Εμπορίου 2001*, Λευκωσία.

³⁷ Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Τουρισμού και Μετανάστευσης 2001*, Λευκωσία.

Πανεπιστημίου της Κύπρου αλλά και ιδιωτικών φορέων, τμήματα των οποίων πρέπει να εγκατασταθούν μέσα στην Τεχνόπολη, η ενίσχυση των κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου, η διαμόρφωση καταλλήλων χώρων για επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας και η διασφάλιση όλων των ανωδομών για τα στελέχη και τους τεχνικούς τους, όπως άρτιες συνθήκες κατοικίας, υπηρεσίες αναψυχής, ξενόγλωσσα σχολεία κ.λπ. θα μπορούσαν να μεταμορφώσουν το νησί ως το Κέντρο Έρευνας και Ανάπτυξης της Ανατολικής Μεσογείου και της ευρύτερης περιοχής.

Η προσπάθεια αυτή πρέπει να είναι συστηματική και ολοκληρωμένη διαφορετικά είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Ο παραθαλάσσιος άξονας Λεμεσού – Λάρνακας – Παραλιμνίου μπορεί να λειτουργήσει ως γεωγραφικός χώρος υποδοχής των δραστηριοτήτων αυτών, λειτουργώντας παράλληλα ως Αναπτυξιακή Πύλη της Ανατολικής Μεσογείου.

3.6. Υποδομές

Στην Κυπριακή Δημοκρατία υπάρχουν κάποιες τεχνικές υποδομές σε ικανοποιητικό βαθμό. Παρόλα αυτά παρουσιάζονται ορισμένες σημαντικές ελλείψεις κυρίως στις απομακρυσμένες και αραιοκατοικημένες περιοχές και λιγότερο σημαντικές στα κύρια αστικά κέντρα. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις οδικές μεταφορές, το επίπεδο υπηρεσιών προς τους κατοίκους αγροτικών περιοχών δεν είναι ικανοποιητικό. Παρά τα κίνητρα για τη δημιουργία περιφερειακών μηχανισμών δεν υπήρξε η αναμενόμενη ανταπόκριση και έτσι τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά. Στην Κύπρο η ευρεία χρήση ιδιωτικών μέσων μεταφοράς δεν ευνοεί τις υπηρεσίες δημόσιων επιβατικών μεταφορών, που βρίσκονται σε πολύ χαμηλό επίπεδο και ακολουθούν πτωτική τάση. Σημαντικότερη έλλειψη παρουσιάζεται στις υπεραστικές και περιφερειακές υπηρεσίες δημόσιων επιβατικών μεταφορών. Παράλληλα, και λόγω της μεγάλης χρήσης ιδιωτικών οχημάτων, στα αστικά κέντρα προκαλείται κυκλοφοριακή συμφόρηση και ρύπανση, κυρίως κατά τις ώρες αιχμής. Η βελτίωση και η επέκταση των αστικών οδικών μεταφορών εντάσσεται στους προγραμματισμούς των αρμοδίων φορέων, αλλά δημιουργείται μεγάλο πρόβλημα εκπόνησής τους λόγω έλλειψης κατάλληλων χώρων αλλά και υψηλού κόστους γης.

Στις λιμενικές υποδομές το βασικό λιμάνι του νησιού, που βρίσκεται στην Λεμεσό, αλλά και εκείνο της Λάρνακας παίζουν σημαντικό ρόλο κυρίως στο εμπόριο καθώς και στις υπηρεσίες διαμετακόμισης, οι οποίες φθίνουν τα τελευταία χρόνια. Βασικοί παράγοντες της μείωσης του διαμετακομιστικού εμπορίου στην Κύπρο ήταν τα οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα των κυπριακών λιμένων, η αύξηση του ανταγωνισμού από τα άλλα λιμάνια της περιοχής και το τουρκικό εμπάργκο σε βάρος των πλοίων που χρησιμοποιούν τα κυπριακά λιμάνια. Ωστόσο, σημαντικές προσπάθειες συμπλήρωσης, αναβάθμισης και επέκτασης των λιμενικών υποδομών,

ιδιαίτερα στο λιμάνι της Λεμεσού, γίνονται τον τελευταίο καιρό από την Αρχή Λιμένων Κύπρου.

Ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του παρουσιάζει την τελευταία περίοδο ο τομέας των αερομεταφορών. Μια ανάπτυξη που συνδέεται άμεσα με τον τουρισμό. Τα αεροδρόμια του νησιού είναι αυτά της Λάρνακας και της Πάφου. Κυριότερα προβλήματα τους είναι οι ανεπαρκείς κτιριακές διευκολύνσεις και η ποιοτική υστέρηση των προσφερομένων υπηρεσιών στις υφιστάμενες καταστάσεις. Τα προβλήματα αυτά αναμένεται να ξεπεραστούν μέσα στην επόμενη πενταετία με την πραγμάτωση της ειλημμένης απόφασης του αρμόδιου Υπουργείου για την ανάθεση της διαχείρισης των αεροδρομίων σε στρατηγικούς επενδυτές.

Με τη συνδρομή της ΑΤΗΚ και την ανάπτυξή της και στον ιδιωτικό τομέα, η Κύπρος αποτελεί σήμερα ένα από τα σημαντικότερα κέντρα παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών. Οι κύριες τηλεφωνικές συνδέσεις έφθασαν το 2002 στις 617 ανά 1000 κατοίκους ενώ η κινητή τηλεφωνία αριθμούσε τον ίδιο χρόνο 417.935 συνδρομητές³⁸. Η χωρητικότητα των τηλεφωνικών κέντρων ξεπέρασε τις 600.000 και το ποσοστό ικανοποίησης της ζήτησης πλησιάζει το απόλυτο 100%. Η πορεία εκσυγχρονισμού των τηλεπικοινωνιακών υποδομών συνεχίζεται με ικανοποιητικά αποτελέσματα. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει συνεχής εγκατάσταση τηλεφωνικών κέντρων νέας γενεάς³⁹. Παράλληλα έχει προετοιμαστεί το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, ενόψει της προσαρμογής του τηλεπικοινωνιακού τομέα με τα κοινοτικά δεδομένα, για τη φιλελευθεροποίηση του κλάδου και ένταξη και ιδιωτικών εταιρειών σε αυτόν.

Κατά το 2001 η ΑΤΗΚ διατηρούσε απ' ευθείας τηλεφωνικά κυκλώματα με 62 τηλεπικοινωνιακούς οργανισμούς σε 52 διαφορετικές χώρες. Διαθέτει 54 κατ' ευθείαν ζεύξεις σηματοδοσίας, που εξυπηρετούν 250 προορισμούς για σκοπούς σταθερής τηλεφωνίας και διεθνούς περιαγωγής κινητής τηλεφωνίας GSM. Στο τέλος του 2001 υπήρχαν 5.134 κυκλώματα διεθνούς τηλεφωνίας και 136 διεθνή κυκλώματα ISDN. Παράλληλα, είχε 150 διαβατικές συνδέσεις 2Mbps, ενώ υλοποιήθηκαν τέσσερις νέες διαβατικές συνδέσεις VC3 (45Mbps), ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό τους σε επτά, καθώς και επτά νέες διαβατικές συνδέσεις VC4 (155Mbps). Συνολικά, μέσα στο 2001 βρίσκονταν σε λειτουργία επτά διεθνή υποθαλάσσια καλωδιακά συστήματα οπτικών ινών, τα οποία προσαγιαλώνονται στην Κύπρο και προέρχονται από χώρες της Άπω και Μέσης Ανατολής, Αυστραλία, Ευρώπη μέχρι και Αμερική. Με τη συμμετοχή της στα καλωδιακά αυτά συστήματα, η ΑΤΗΚ έχει πλέον εδραιώσει τον στρατηγικό και ρυθμιστικό της ρόλο στην περιοχή, διατηρώντας

³⁸ Να αναφέρουμε εδώ ότι οι τηλεφωνικές συνδέσεις τόσο κινητής όσο και ακίνητης τηλεφωνίας γίνονται μόνο από ένα ημικρατικό οργανισμό την ΑΤΗΚ (*Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου*). Προς το παρόν στο νησί δεν υπάρχουν άλλες τηλεφωνικές εταιρείες λόγω θεσμικού καθεστώτος.

³⁹ Η ΑΤΗΚ έχει ήδη προμηθευτεί συστήματα τεχνολογίας που αφορούν τηλεφωνικές συνδέσεις τρίτης γενεάς για την κινητή τηλεφωνία. Όσον αφορά την σταθερή και αυτή εκσυγχρονίζεται με νέα τηλεφωνικά κέντρα.

παράλληλα την Κύπρο ως τηλεπικοινωνιακό κόμβο στην Ανατολική Μεσόγειο. Τέλος, στη διάρκεια του 2001 η συνολική χωρητικότητα των διεθνών της μισθωμένων κυκλωμάτων αυξήθηκε σε 77Mbps, από 23Mbps που ήταν το 2000, ενώ η συνολική χωρητικότητα διεθνών συνδέσεων του δικτύου IP CYTANET αυξήθηκε από 71Mbps το 2000 σε 87Mbps.

Μέσα στο 2001, η ΑΤΗΚ, προχώρησε στην επέκταση του δικτύου Ασύγχρονου Τρόπου Μεταφοράς (ATM), τόσο σε χωρητικότητα όσο και σε κάλυψη, με την εγκατάσταση μεταγωγέων σε κάθε μεγάλη αστική γεωγραφική περιοχή. Η επέκταση αυτή κρίθηκε απαραίτητη, για να καλύψει την αυξημένη ζήτηση υπηρεσιών ATM και Frame Relay, όπως και για να υποστηρίξει την υπηρεσία i - choice, η οποία εισήχθη μέσα στο 2001.

Όσον αφορά την ενέργεια, η Κύπρος εξαρτάτε σήμερα αποκλειστικά από το εξωτερικό, αφού από εκεί προμηθεύεται το 96% των χρεωδών για την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών. Ταυτόχρονα αναμένονται και σημαντικές μεταρρυθμίσεις στον τομέα αυτό λόγω των υποχρεώσεων της Κύπρου που απορρέουν από την εναρμόνιση του τομέα με το κοινοτικό καθεστώς, γεγονός που σχετίζεται άμεσα και με την προσαρμογή της λειτουργίας του διυλιστηρίου της Λάρνακας. Σχετικός με τον τομέα του ηλεκτρισμού και βασικός προσδιοριστικός παράγοντας είναι και εδώ η προσαρμογή με το κοινοτικό καθεστώς, ενώ όσον αφορά τις σχετικές υποδομές γίνονται προσπάθειες τα τελευταία χρόνια για ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση των δικτύων παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο η Κύπρος πρέπει μέχρι το 2010 να καλύπτει το 12% των αναγκών της σε ενέργεια με πρώτες ύλες φυσικές προς το περιβάλλον. Η χρήση φυσικού αερίου φαίνεται μια εύκολη, αν και υπερβολικού κόστους, λύση ανάγκης. Θα πρέπει όμως να τεθούν οι βάσεις και να φτιαχτούν υποδομές για την εκμετάλλευση της ηλιακής και αιολικής ενέργειας, οι οποίες και δωρεάν παρέχονται και προσφέρονται άπλετα στη νήσο.

Σε σχέση με τις χώρες της ΕΕ οι κοινωνικές υποδομές και η παροχή των σχετικών υπηρεσιών στην Κύπρο βρίσκονται σε πολύ ικανοποιητικό επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, κατά το 2000 στην Κύπρο αναλογούσαν σε κάθε 1000 κατοίκους του νησιού 2,7 ιατροί, 0,9 οδοντίατροι, 4,4 άτομα νοσοκομειακού προσωπικού και 4,7 νοσοκομειακές κλίνες. Κατά το ίδιο έτος νοσηλεύτηκαν 56.333 ασθενείς στα νοσοκομεία του νησιού, ενώ η πληρότητα των νοσοκομειακών κλινών έφθασε στο 81,4% και ο μέσος χρόνος διαμονής των ασθενών στα νοσοκομεία του νησιού της 5,9 ημέρες⁴⁰. Οι δημόσιες ιατρικές δαπάνες ξεπέρασαν τα 100 εκ. ΛΚ, που ανέρχονται, ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ στο 1,8%⁴¹. Στην υγεία, η προσπάθεια για εναρμόνιση επιβάλλει την ενίσχυση της υποδομής όσον αφορά

⁴⁰ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Οικονομικοί και Κοινωνικοί Δείκτες*, Λευκωσία.

⁴¹ Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Στατιστικές Υγείας και Νοσοκομείων 2000*, Λευκωσία.

διοικητικά και οργανωτικά θέματα, κτίρια και εξοπλισμό καθώς και βελτίωση της κατάρτισης του ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού. Προς τη σωστή κατεύθυνση κινούνται βήματα όπως η δημιουργία του Γενικού Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΓΕΣΥ), η προσφορά νέων, σύγχρονων ιατρικών υπηρεσιών (π.χ. Μονάδα Υαλοειδεκτομής στο Οφθαλμολογικό Τμήμα του Νοσοκομείου Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ΙΙΙ) και η δημιουργία νέων Νοσοκομειακών εγκαταστάσεων (π.χ. Νέο Νοσοκομείο Αμμοχώστου). Μεγάλα προβλήματα δημιουργούνται από τη μεγάλη και ανυπολόγιστη καθυστέρηση που υπέστη η ανέγερση του Νέου Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας, το οποίο ουδείς γνωρίζει πότε θα είναι έτοιμο αλλά και από την άνευ κριτηρίων χορήγηση δωρεάν υγείας στον πληθυσμό που κατοικεί στο νησί, που θα δημιουργήσει σημαντικό δημοσιονομικό έλλειμμα.

Άλλος ένας τομέας κοινωνικής πολιτικής που βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα είναι αυτός της εκπαίδευσης. Τα Νηπιαγωγεία καλύπτουν πέραν του 60% των παιδιών ηλικίας 2-5 ετών, ενώ το 99,35% των αποφοίτων Δημοτικής Εκπαίδευσης συνεχίζουν τις σπουδές τους. Στην προδημοτική εκπαίδευση αναλογούν σε κάθε δάσκαλο 16,7 μαθητές και στη δημοτική 17,2. Περισσότερο από το 80% των νέων είναι απόφοιτοι σχολών Μέσης Εκπαίδευσης, ενώ το 63% από αυτούς συνεχίζουν τις σπουδές τους, οι περισσότεροι εκ των οποίων εκτός Κύπρου. Όσον αφορά τους καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε κάθε έναν από αυτούς αναλογούν 11,9 μαθητές και στους καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αναλογούν 11,8 φοιτητές. Σε κάθε 1000 κατοίκους του νησιού αναλογούν 34 φοιτητές ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικές δαπάνες έφθασαν, κατά την περίοδο 1999-2000, τα 309 εκ. ΛΚ και προσεγγίζουν το 5,6% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι κατά την ίδια περίοδο για τον πληθυσμό του νησιού άνω των 20 ετών, 4% δεν έχει πάει σχολείο, 39% έχει περάσει ή τελειώσει τη Δημοτική Εκπαίδευση, 40% περάτωσε τη φοίτησή του στη Δημοτική Εκπαίδευση, ενώ 17% είναι απόφοιτοι Σχολών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης⁴². Ωστόσο, παρά τους υψηλούς αυτούς δείκτες, η προσπάθεια βελτίωσης είναι συνεχής στον τομέα της παιδείας, κυρίως σε οργανωτικά και διοικητικά θέματα αλλά και όσον αφορά τις υποδομές (π.χ. συνεχόμενη ανέγερση νέων Γυμνασίων και Λυκείων, βελτίωση και ανοικοδόμηση υφισταμένων κτιρίων ώστε να τηρούν τις αντισεισμικές προδιαγραφές και εντεινόμενη συνέχιση των εργασιών ανέγερσης της Πανεπιστημιούπολης στα πρότυπα αυτής των Αθηνών).

Τέλος, στις Βιομηχανικές Υποδομές το νησί απαριθμεί σήμερα πάνω από δέκα Βιομηχανικές Περιοχές με σημαντικότερες αυτές της Λεμεσού (Πολεμίδιων, Αγίου Αθανασίου και Ύψωνα) και της Λευκωσίας (Στροβόλου, Λακατάμειας, Λατσιών, Ιδαλίου, Κοκκινοτριμιθιάς και Έγκωμης). Επίσης, έχει ξεκινήσει και συνεχίζεται η ίδρυση νέων Βιοτεχνικών Περιοχών από Δήμους και Κοινότητες με

⁴²Βλ. Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2000*, Λευκωσία 2001.

σημαντική κρατική συνδρομή. Παράλληλα, βρίσκεται στα σκαριά η ανέγερση εργοστασιακών κτιρίων για άμεση ενοικίαση σε ξένους επενδυτές καθώς και η παραχώρηση βιομηχανικών οικοπέδων στην Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου Λάρνακας, όπου οι πρώτες ύλες που θα εισάγονται καθώς και τα τελικά εμπορεύματα που θα εξάγονται θα βρίσκονται υπό το καθεστώς φορολογικών απαλλαγών. Τέλος βρίσκεται υπό σκέψη η ιδέα για δημιουργία Ζώνης Υψηλής Τεχνολογίας.

4. Η Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο μέχρι Σήμερα

Η Κύπρος παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια σχετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Παρόλα αυτά και παρά το μικρό της μέγεθος, παρουσιάζει περιφερειακές ανισότητες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την πληθυσμιακή μείωση ορισμένων αγροτικών περιοχών, την υψηλή αστικοποίηση και τη συγκέντρωση του πληθυσμού και δραστηριοτήτων στα μεγάλα αστικά κέντρα και την τουριστική ανάπτυξη, πολλές φορές σε σημείο κορεσμού, στις παράκτιες περιοχές σε βάρος των ορεινών. Οι ανισότητες αυτές έγιναν ακόμη εντονότερες μετά την ανεξαρτησία που απέκτησε το νησί. Δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των ορεινών και αγροτικών περιοχών, έγινε μια ιδιαίτερη προσπάθεια για την αναστροφή αυτών των τάσεων.

Η πρώτη απόπειρα για την ισόρροπη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη όλης της νήσου ήταν το Σχέδιο για την Ανάπτυξη της Κύπρου. Η τουρκική εισβολή, όμως, ανέκοψε την προσπάθεια και το Σχέδιο αυτό δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Ενδεικτικά για τη ζημιά που υπέστη το νησί, είναι και τα μεγέθη που έχασε η Κύπρος από την τουρκική εισβολή. Συγκεκριμένα, από την κατάσταση που δημιουργήθηκε η νήσος απώλεσε το 70% των πλουτοπαραγωγικών της πόρων, το 65% των ξενοδοχείων και τουριστικών καταλυμάτων της, το 87% των υπό ανέγερση ξενοδοχειακών μονάδων, το 83% της διακίνησης εμπορευμάτων λόγω κατάληψης του λιμανιού της Αμμοχώστου, το 40% των σχολικών της κτιρίων, το 56% της εξόρυξης μεταλλευμάτων, το 41% των κτηνοτροφικών μονάδων και το 48% των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων⁴³.

Έκτοτε παρουσιάζεται εμφανής έλλειψη εξειδικευμένης περιφερειακής πολιτικής. Ακόμη μέχρι και σήμερα δεν υπάρχουν ειδικά μέτρα για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων. Ωστόσο, μια μικρή προσπάθεια γίνεται μέσω των ειδικευμένων κρατικών υπηρεσιών για τη χωροταξία, καθώς και αυτών για την επίβλεψη των δήμων.

Τα τελευταία χρόνια δίδεται ιδιαίτερο βάρος στα προβλήματα των αστικών και ορεινών περιοχών. Έτσι ο τομέας της περιφερειακής πολιτικής, στον οποίο έχει δοθεί μεγάλη σημασία, είναι αυτός της αγροτικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό έχουν εκπονηθεί διάφορα σχέδια ανάπτυξης ορισμένων αγροτικών περιοχών (π.χ. Νότιας Μαραθάσας, Ακάμα και Κρασχωριών), ενώ έχει εκπονηθεί μελέτη για τον καθορισμό των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με βάση τα κριτήρια της ΕΕ. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, προσδιορίστηκαν στην κυπριακή ύπαιθρο 6 γεωργικές περιφέρειες και 24 αγροοικονομικές ζώνες, οι οποίες μπορούν να ομαδοποιηθούν σε

⁴³ Τα ενδεικτικά αυτά στοιχεία περιλαμβάνονται στην εφημερίδα *Καθημερινή* (2002) σε *Ειδικό Αφιέρωμα για την Κύπρο με την Ευκαιρία της Ένταξής της στην ΕΕ* με ημερομηνία 22 Δεκεμβρίου 2002.

δύο βασικές ομοιογενείς κατηγορίες χωρικών ενοτήτων. Από τη μία είναι η πεδινή γεωργική ζώνη και από την άλλη έχουμε την ορεινή γεωργική ζώνη.

Τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζονται στη σωστή οργάνωση Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο είναι⁴⁴ η έλλειψη στοιχείων για καθορισμό της τυπολογίας των Περιφερειών, η έλλειψη ικανοποιητικού συντονισμού ανάμεσα στον περιφερειακό και το χωροταξικό προγραμματισμό, η ανυπαρξία χωροταξικού σχεδιασμού για τη χώρα, η ύπαρξη ανισοτήτων στην ανάπτυξη ανάμεσα σε αστικές, περιαστικές και αγροτικές περιοχές, η ύπαρξη ανισοτήτων στην ανάπτυξη ανάμεσα σε πεδινές και παράκτιες περιοχές, η ύπαρξη περιοχών με ειδικές συνθήκες και η εξάρτηση κάποιων περιφερειών από μεμονωμένους οικονομικούς τομείς, όπως ο τουρισμός και η γεωργία.

Επίσης, γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια για την προετοιμασία εξειδικευμένης περιφερειακής πολιτικής στο πλαίσιο της εφαρμογής των διαρθρωτικών πολιτικών της ΕΕ. Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι η Κύπρος εκμεταλλεύτηκε κάποιες δυνατότητες που της δόθηκαν από προγράμματα της ΕΕ για να οργανώσει την στρατηγική της τόσο σε περιφερειακό, όσο και σε εν γένει αναπτυξιακό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, η Κύπρος, ως υποψήφια προς ένταξη χώρα, είχε λάβει κονδύλια από τα Κοινοτικά Προγράμματα "LIFE", "EC – Investment Partners Scheme", "INCO-DC", "SYNERGY", "COST" και "MEDA"⁴⁵.

Τέλος, πρέπει να τονισθεί ότι ανεξάρτητα από το μέγεθός της η Κύπρος πρέπει να διαμορφώσει Στρατηγική Περιφερειακής Ανάπτυξης και να ασκήσει περιφερειακή πολιτική. Η μείωση των ανισοτήτων, η εξειδίκευση και η αξιοποίηση του αναπτυξιακού ρόλου των πόλεων, η τεχνολογική ανάπτυξη, η εξωστρέφεια, η ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας, αλλά και η συνοχή του κυπριακού χώρου προϋποθέτουν τη χάραξη και εφαρμογή μιας περιφερειακής αναπτυξιακής στρατηγικής.

⁴⁴ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (1998), *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 1999-2003*, Λευκωσία,

⁴⁵ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (1998), *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 1999-2003*, Λευκωσία,

5. Το Πρόβλημα των Περιφερειών Προγραμματισμού

5.1. Εισαγωγή

Ο Οικονομικός Προγραμματισμός μπορεί να ορισθεί σαν η διαδικασία με την οποία μια κοινωνία προσπαθεί να επηρεάσει, να κατευθύνει και σε μερικές περιπτώσεις ακόμη και να ελέγξει τον τρόπο απασχολήσεως των οικονομικών της πόρων κατά τη διαδρομή του χρόνου, προκειμένου να επιτύχει μια σειρά από προκαθορισμένους στόχους⁴⁶. Τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι η αναφορά του στο μέλλον, η συμπερίληψη ενεργειών και η ανάληψή του από ένα φορέα.

Έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι η οικονομική ενοποίηση διαφορετικών χωρών και περιφερειών, δημιουργεί σημαντικά προβλήματα, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια. Η ένταση μάλιστα των προβλημάτων αυτών είναι ανάλογη με το βαθμό διαφοροποίησης του επιπέδου ανάπτυξης των χωρών και κυρίως των Περιφερειών, που συνθέτουν την ενιαία αγορά. Τα παραδείγματα χωρών, όπως η περίπτωση της πρόσφατης ενοποίησης της Γερμανίας, η οποία χρειάστηκε, και ακόμη χρειάζεται, αρκετά μακρύ χρονικό διάστημα για την άρση των χωρικών ανισορροπιών επιβεβαιώνει τις διαπιστώσεις αυτές⁴⁷.

Βροντερό παράδειγμα της αναγκαιότητας του Περιφερειακού Προγραμματισμού αποτελεί η ΕΕ. Το ερώτημα αν και κατά πόσο η άρση των εμποδίων στη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών θα οδηγήσει στην εξισορρόπηση των ανισοτήτων της μάλλον απαντάται αρνητικά⁴⁸. Άλλο ένα ερώτημα που δεν έχει ακόμη απαντηθεί είναι αν τα οφέλη της ολοκλήρωσης είναι ίδια και για όλους⁴⁹.

5.2. Περιφέρειες Προγραμματισμού και Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης

Για να γίνει δυνατή η χάραξη μιας σωστής Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης και για να επέλθει η άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού. Τον προβληματισμό αυτό αντιμετώπισε και η Κύπρος, αφού δεν είχαν ξανά οριοθετηθεί Περιφέρειες Προγραμματισμού στο νησί λόγω μεγέθους αλλά και αναπτυξιακής νοοτροπίας.

⁴⁶ Βλ. Σκούντζος Θ., (1992), *Οικονομικός Προγραμματισμός*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα

⁴⁷ Βλ. Παπαδασκαλόπουλος Αθ. και Χριστοφάκης Μ., (2002), *Περιφερειακός Προγραμματισμός*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

⁴⁸ Μαραβεγιάς Ν., (1994), «Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση», στο Γετίμης Π., Κανκαλάς Γ. και Μαραβέγιας Ν. (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεωρία, Ανάλυση και Πολιτική*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.

⁴⁹ Καστάνη Κ. και Σκαρामαγκά Β., (1997), *Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την ΕΟΚ στην ΕΕ*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

Για τους λόγους αυτούς, πριν ή παράλληλα με την οριοθέτηση των Περιφερειών Προγραμματισμού, είναι αναγκαία η διαμόρφωση Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τα όσα περιλαμβάνονται σε αυτή παρουσιάζονται αναλυτικά στις πιο κάτω παραγράφους.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να επιλεγθεί το κατάλληλο μοντέλο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Αυτή την περίοδο διακρίνονται στη διεθνή πρακτική δύο σημαντικά μοντέλα. Από τη μια είναι το μοντέλο της Πολυικής Ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό στηρίζεται στην ανάδειξη του αναπτυξιακού ρόλου των μεγάλων αστικών κέντρων και στην στήριξη των ηγετικών κλάδων, οι οποίοι και θα αποτελέσουν τις προωθητικές δραστηριότητες. Σκοποί του προτύπου αυτού είναι η αξιοποίηση των οικονομιών συγκέντρωσης και κλίμακας, η προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων σε επιλεγμένα σημεία και η διευκόλυνση μιας διαδικασίας διάχυσης της ανάπτυξης στην περιφέρεια που περιβάλλει τους πόλους. Από την άλλη έχουμε το μοντέλο της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Το μοντέλο αυτό στοχεύει στην ισόρροπη, χωρική και κλαδική, ανάπτυξη μιας χώρας. Οι σκοποί του προτύπου αυτού είναι η ανάπτυξη όλων των χωρικών πλεονεκτημάτων, η διατήρηση του οικιστικού ιστού και η συμμετοχή των τοπικών φορέων και του πληθυσμού στον προγραμματισμό της ανάπτυξης.

Σημαντικές προϋποθέσεις για την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης είναι ο προσδιορισμός των χωρικών προτεραιοτήτων, οι οποίες αφορούν επιμέρους ομάδες περιοχών, όπως αστικές, αγροτικές, ορεινές και παράκτιες. Παράλληλα, είναι και ο προσδιορισμός των κλαδικών προτεραιοτήτων, όπως είναι οι ηγετικοί κλάδοι, οι κλάδοι της Νέας Οικονομίας και αυτοί της τοπικής παραγωγής. Επίσης, είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί και ο ρόλος της Κεντρικής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων. Τέλος, πρέπει να γίνει ένας σωστός σχεδιασμός των βιομηχανικών, τεχνικών και κοινωνικών υποδομών.

Η οριοθέτηση των Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κύπρο συναρτάται άμεσα με τη διαμόρφωση και διατύπωση μιας συγκεκριμένης Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης. Η Στρατηγική αυτή θα λαμβάνει υπόψη τόσο την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και τις δυνατότητες της Κύπρου, όσο και το αναπτυξιακό περιβάλλον της ΕΕ αλλά και της Ανατολικής Μεσογείου.

5.3. Οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού

Οι Περιφέρειες Προγραμματισμού είναι γεωγραφικές ενότητες που αποτελούνται από όμορες χωρικές μονάδες και οριοθετούνται για την άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής και την εφαρμογή του Περιφερειακού Προγραμματισμού. Η λειτουργία τους προϋποθέτει ενιαία διοικητική δικαιοδοσία, που απαιτείται για το

σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και την προσαρμογή της Περιφερειακής Πολιτικής και των Αναπτυξιακών Προγραμμάτων.

Παρά το γεγονός ότι οι αναπτυξιακές περιφέρειες δεν έχουν σταθερά όρια, αλλά όρια τα οποία μεταβάλλονται όταν μεταβληθούν οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες των χωρικών μονάδων που τις αποτελούν, για τον προσδιορισμό και κυρίως για τη λειτουργία των Περιφερειών Προγραμματισμού απαιτείται η ακριβής χάραξη των ορίων τους.

Οι Περιφέρειες Προγραμματισμού μπορεί να είναι είτε Ομοιογενείς είτε Πολικές Περιφέρειες. Όταν θέλουμε να παρέμβουμε σε μικροεπίπεδο, η οριοθέτηση γίνεται με κριτήρια ομοιογένειας, όπως η περιαστική ζώνη ενός μεγάλου αστικού κέντρου και οι ορεινές περιοχές μιας επαρχίας. Αντιθέτως, όταν η παρέμβαση γίνεται σε μακροεπίπεδο, η οριοθέτηση γίνεται με κριτήρια πόλωσης. Δηλαδή, με την αξιοποίηση δεδομένων που αφορούν τις σχέσεις, τις ροές και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των χωρικών μονάδων. Και αυτό γίνεται γιατί μέσα από το πλέγμα των ροών σχεδιάζεται και ελέγχεται η διάχυση της επίδρασης ενός προγράμματος ή μιας επένδυσης.

Συνήθως οι Περιφέρειες Προγραμματισμού αφορούν μείζονες γεωγραφικές ενότητες και ως εκ τούτου είναι Πολικές Περιφέρειες. Είναι δηλαδή περιφέρειες που κυριαρχούνται από την ύπαρξη και λειτουργία ενός μεγάλου και δυναμικού αστικού κέντρου, το οποίο λειτουργεί ως πόλος ανάπτυξης.

5.4. Προσδιορισμός Περιφερειών Προγραμματισμού στον Κυπριακό Χώρο

5.4.1. Η Ανάγκη Άσκησης Περιφερειακής Πολιτικής και Οριοθέτησης Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία

Αν και ακούγεται πολύ συχνά η άποψη ότι η Κύπρος δεν χρειάζεται Περιφερειακή Πολιτική και κατ' επέκταση Περιφέρειες Προγραμματισμού επειδή είναι μικρή χώρα, η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Υπάρχουν συγκεκριμένοι στόχοι που επιβάλλουν την άσκηση Περιφερειακής Πολιτικής, οι οποίοι παρουσιάζονται αναλυτικότερα στις παραγράφους που ακολουθούν και θα μας απασχολήσουν αποκλειστικά στο κεφάλαιο αυτό⁵⁰.

Σημαντικότερος στόχος είναι η ισόρροπη ανάπτυξη του Κυπριακού Χώρου. Ακόμη και χωρίς να λάβουμε υπόψη το βόρειο, τουρκοκρατούμενο, τμήμα του νησιού, που απέχει αναπτυξιακά κατά παρασάγγας από το ελεύθερο τμήμα, θα δούμε ότι οι περιφερειακές ανισότητες στην υπόλοιπη νήσο είναι εξαιρετικά έντονες. Βλέπουμε μεγάλη συγκέντρωση στο ανατολικό τμήμα του νησιού, τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό, όσο και στη βιομηχανία, τις υπηρεσίες, την τουριστική

⁵⁰ Βλ. Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης και PLANET Ernst & Young, (2001), *Εκπόνηση Μελέτης με Αντικείμενο την Οριοθέτηση των Περιφερειών NUTS II, III και IV στην Κύπρο και τη Διαμόρφωση του Καταλλήλου Συστήματος Διοίκησης*, Αθήνα.

δραστηριότητα, τον πληθυσμό, και, κατά συνέπεια, στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι, και με τη συγκέντρωση αυτή να συνεχίζει να υφίσταται, είναι λογικό να υπάρξουν σημαντικές επιπτώσεις, οικονομικές, κοινωνικές και εθνικές, όταν ένα συμπαγές τμήμα της ελεύθερης Κύπρου παραμένει μακροχρόνια και συστηματικά αναπτυξιακά υποβαθμισμένο και πληθυσμιακά αποψιλωμένο.

Θα πρέπει όλες οι αναπτυξιακές ευκαιρίες να αξιοποιηθούν κατάλληλα και με ταχείς ρυθμούς. Αυτό θα επιτευχθεί με τη διαμόρφωση και εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων με συστηματικό και αποτελεσματικό τρόπο τόσο στις υποβαθμισμένες, όσο και στις ανεπτυγμένες περιοχές. Η αξιοποίηση των ευκαιριών δεν σχετίζεται μόνο με τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων αλλά, κυρίως, με την ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών των Περιφερειών αυτών.

Τα μεγάλα Αστικά Κέντρα επιβάλλεται να λάβουν αναπτυξιακό ρόλο στην εφαρμογή της Περιφερειακής Πολιτικής. Στο πλαίσιο της ενίσχυσης της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας, που αναφέραμε πιο πάνω, είναι απαραίτητη η εξειδίκευση και η ανάδειξη του αναπτυξιακού ρόλου των μεγάλων αστικών κέντρων και η ένταξή τους στα Ευρωπαϊκά Δίκτυα Αστικών Κέντρων. Για τον σκοπό αυτό κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή μιας στρατηγικής πολιτικής για τα αστικά κέντρα, που θα προωθεί την εξειδίκευση και την ανάδειξη του αναπτυξιακού τους ρόλου, την ενίσχυση των αναπτυξιακών και στρατηγικών υποδομών τους και τον προσδιορισμό και την ανάπτυξη των προωθητικών δραστηριοτήτων. Για το λόγο αυτό τα μεγάλα Αστικά Κέντρα πρέπει να ενταχθούν σε μια ιδιαίτερη Περιφέρεια Προγραμματισμού. Μόνο έτσι θα ενεργοποιηθεί η διαδικασία της πολυκής ανάπτυξης και θα ενισχυθούν οι απαραίτητες σχέσεις, ροές και αλληλεξαρτήσεις στον εσωτερικό χώρο και στο ευρύτερο περιβάλλον. Κατόπιν θα δημιουργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να ενταχθούν τα μεγάλα Αστικά Κέντρα του νησιού τόσο στο αντίστοιχο Ευρωπαϊκό Δίκτυο, όσο και σε δίκτυα ευρύτερων γεωγραφικών υποσυνόλων.

Παράλληλα, δεν μπορεί να παραβλεφθεί η Εξειδίκευση της Κλαδικής Πολιτικής, η οποία επιβάλλει την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των χωρικών μονάδων, τον εκσυγχρονισμό των δραστηριοτήτων, την ενίσχυση της υψηλής τεχνολογίας και των καινοτόμων δράσεων και την ανάδειξη των νέων ηγετικών κλάδων της Νέας Οικονομίας. Ως εκ τούτου, η Κλαδική Πολιτική θα πρέπει να προσαρμοστεί σε περιφερειακό επίπεδο, ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική φυσιογνωμία και τις αναπτυξιακές δυνατότητες κάθε Περιφέρειας.

Η χωρική ασυμμετρία και οι χωρικές και κοινωνικοοικονομικές ιδιαιτερότητες επιβάλλουν μια προσαρμοσμένη Στρατηγική Περιφερειακής Ανάπτυξης για κάθε Περιφέρεια. Η κίνηση αυτή θα οδηγήσει στην εξισορρόπηση των περιφερειακών ανισοτήτων και την ορθολογικότερη ανάπτυξη του χώρου. Για τη διαμόρφωση της αναπτυξιακής στρατηγικής κάθε Περιφέρειας θα πρέπει να ληφθούν

σοβαρά υπόψη όλοι οι παράγοντες, όπως η ύπαρξη ή μη αστικών κέντρων, που μπορούν να λειτουργήσουν ως πόλοι ανάπτυξης ορεινών, απομονωμένων αγροτικών περιοχών και παράκτιων ζωνών.

Με την ένταξη μας στην ΕΕ, θεσμικά όργανά της θα ορίζουν τις βασικές κατευθύνσεις της Περιφερειακής Πολιτικής. Αναγκαία είναι η προσαρμογή μας σε αυτές τις κατευθύνσεις. Για την προγραμματική περίοδο 2000-2006 οι βασικές κατευθύνσεις αποτυπώνονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες, που έχουν να κάνουν με την Αστική ανάπτυξη, την Πολιτική για την Καινοτομία και την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου⁵¹.

Τέλος, αναγκαία είναι και η κατάρτιση στελεχιακού δυναμικού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική, τον Προγραμματισμό και τα Προγράμματα της ΕΕ. Η περιφερειακή διαμέριση της χώρας και η άσκηση Περιφερειακής Πολιτικής θα δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για στελέχωση των Περιφερειών με ανθρώπινο δυναμικό ικανό να διαχειριστεί τα Προγράμματα της ΕΕ, με εξειδίκευση στον Περιφερειακό Σχεδιασμό και την άσκηση της Περιφερειακής Πολιτικής καθώς και τον Προγραμματισμό, την παρακολούθηση και την εφαρμογή δράσεων και έργων σε περιφερειακό επίπεδο. Το νέο αυτό στελεχιακό δυναμικό θα δώσει νέα πνοή στις Περιφέρειες και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

5.4.2. Βασικές Κατευθυντήριες Γραμμές για την Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης

Μετά τη διαπίστωση της αναγκαιότητας οριοθέτησης Περιφερειών Προγραμματισμού στο νησί, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η διαμόρφωση Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης. Για τον σκοπό αυτό απαιτούνται κάποια βασικά βήματα που χρειάζεται να εκτελεστούν με μια λογική αλληλουχία.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να γίνει η σωστή επιλογή του μοντέλου Περιφερειακής Ανάπτυξης, το οποίο θα προάγει την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας. Ταυτόχρονα, κρίνονται απαραίτητα ο προσδιορισμός του ρόλου των μεγάλων Αστικών Κέντρων στον ευρύτερο χώρο της ΕΕ και της Ανατολικής Μεσογείου και η ενίσχυση των επιχειρηματικών υποδομών και η στήριξη των προωθητικών τους δραστηριοτήτων. Κατόπιν, χρειάζεται να διαμορφωθούν οι χωρικές προτεραιότητες παρέμβασης και οι κλαδικές προτεραιότητες, με έμφαση στην υψηλή τεχνολογία και τους δυναμικούς κλάδους. Τέλος, θα επέλθει η διαμόρφωση του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου για το σχεδιασμό, τη διαχείριση και την αξιολόγηση των Περιφερειακών Προγραμμάτων, ως επίσης και για την εμπλοκή

⁵¹ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999), *Ανταγωνιστικότητα και Συνοχή. Οι Τάσεις στις Περιφέρειες. Έκτη Περιοδική Έκθεση για την Κοινωνική και Οικονομική Κατάσταση και την Ανάπτυξη των Περιφερειών της Κοινότητας. Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και στο site <http://www.europa.eu.int/>.*

της Κεντρικής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Η οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού, με τη μορφή NUTS, όπως ορίζονται από την ΕΕ, και η εφαρμογή των Προγραμμάτων πρέπει να έχει συγκεκριμένους στρατηγικούς στόχους. Μόνο έτσι η Κύπρος θα έχει τη δυνατότητα να ελαχιστοποιήσει τις δυσμενείς επιπτώσεις της ένταξης της και να αξιοποιήσει τις νέες αναπτυξιακές ευκαιρίες που θα διαμορφωθούν.

5.4.3. Κύριοι Περιορισμοί στην Οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού

Η αναγκαιότητα της οριοθέτησης Περιφερειών Προγραμματισμού έχει γίνει εμφανής από την ανάλυση στο προηγούμενο μέρος του κεφαλαίου. Παρόλα αυτά υπάρχουν ορισμένοι βασικοί περιορισμοί για την οριοθέτηση στην περίπτωση της Κύπρου. Οι σημαντικότεροι από αυτούς αναλύονται στις επόμενες παραγράφους.

Καταρχήν πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη το επείγον της οριοθέτησης, μιας και η ένταξη έχει ήδη επέλθει τυπικά και απομένει μόνο η πρακτική της έναρξης την 1^η Μαΐου του 2004. Αν η διαδικασία αυτή καθυστερήσει περαιτέρω θα περιοριστεί σημαντικά η δυνατότητα διαμόρφωσης μιας Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης στη νήσο.

Ο κυριότερος περιορισμός είναι το πρόβλημα της τουρκικής κατοχής του βόρειου τμήματος του νησιού, που εμποδίζει στην ουσία μια ορθολογική οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού. Κατόπιν τούτου η βίαιη διακοπή των αιωνόηστων σχέσεων και ροών μεταξύ των χωρικών μονάδων του βόρειου και νοτίου τμήματος επιβάλλει ως προσωρινό βόρειο όριο των όποιων Περιφερειών Προγραμματισμού την *Πράσινη Γραμμή*⁵². Ο κίνδυνος της επίσημης αποδοχής των τετελεσμένων θα ελλοχεύει όσο αυτή η κατάσταση διατηρείται.

Το πρόβλημα αυτό δημιουργεί και παράπλευρους περιορισμούς, όσον αφορά την οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία. Η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στο κατεχόμενο κομμάτι προκαλεί αναγκαστικά την αδυναμία λειτουργίας Περιφερειών Προγραμματισμού που θα περιλαμβάνουν τμήμα του κομματιού αυτού, ακόμη και αν γίνει εφικτή μια τέτοια οριοθέτηση. Παράλληλα, δεν υπάρχουν οποιαδήποτε στατιστικά στοιχεία για τις χωρικές μονάδες στο βόρειο τμήμα του νησιού, που θα εξυπηρετούσαν τον σκοπό αυτό.

Τέλος, υπάρχει ένα γενικότερο πρόβλημα στην ύπαρξη και διάθεση περιφερειακών στατιστικών δεδομένων στο νησί, αφού μόνο συνολικά στοιχεία είναι διαθέσιμα από την Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

⁵² Μιλούμε πάντα για την Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός (ΓΚΠ).

5.4.4. Περιφέρειες Προγραμματισμού και NUTS

Κλείνοντας την ενότητα αυτή του κεφαλαίου και λίγο πριν προχωρήσουμε στην ουσία, που αφορά την Περιφερειοποίηση της Κύπρου, καλό θα ήταν να αναφέρουμε κάποια στοιχεία για τα NUTS, τα οποία θα δούμε αρκετές φορές στα επόμενα κεφάλαια. Στην πράξη τα NUTS είναι θεσμικές διαιρέσεις, που η Στατιστική Υπηρεσία της ΕΕ (Eurostat) αποκαλεί Κανονιστικές Περιφέρειες, αλλά στην ουσία στις περισσότερες περιπτώσεις είναι Διοικητικές Περιφέρειες, οριοθετημένες βάσει ιστορικοπολιτικών κριτηρίων. Οι αναφερόμενες από την Eurostat ως Αναλυτικές ή Λειτουργικές Περιφέρειες είναι οι Ομοιογενείς ή οι Πολικές Περιφέρειες, που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Σε πρακτικό επίπεδο δεν παρατηρείται επανοριοθέτηση Κανονιστικών ή Θεσμικών Περιφερειών, λόγω των διοικητικών, οργανωτικών ή πολιτικών περιορισμών, αλλά μια προσπάθεια, μέσα από τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, να μετατραπούν οι Θεσμικές σε Λειτουργικές Περιφέρειες. Δηλαδή η διαμόρφωση Αναπτυξιακής Στρατηγικής, η αναμόρφωση του Θεσμικού Πλαισίου και η εφαρμογή Προγραμμάτων θα μετασχηματίσει τις Διοικητικές Περιφέρειες σε Περιφέρειες Προγραμματισμού.

6. Οι Περιφέρειες Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία

6.1. Εισαγωγή

Κατά τη διετία 2000-2001 έγινε μια μεγάλη και σημαντική προσπάθεια από τις αρμόδιες αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας για την οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού στο ελεύθερο τμήμα της νήσου. Η όλη διαδικασία ξεκίνησε με συντονιστή το Γραφείο Προγραμματισμού της χώρας, ενώ τη μελέτη ανέλαβαν να φέρουν εις πέρας δύο έμπειροι, στον τομέα αυτό, φορείς από την Ελλάδα. Το *Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης* (Ι.Π.Α.) του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και η Εταιρία Μελετών *PLANET Ernst & Young AE*⁵³. Η Μελέτη αυτή περατώθηκε το Φθινόπωρο του 2002 και υποβλήθηκε από το κράτος στην αρμόδια επιτροπή της ΕΕ ως *Πρόταση για την Περιφερειοποίηση στην Κυπριακή Δημοκρατία*. Η Πρόταση δεν έγινε τελικά δεκτή για τους λόγους ότι δεν τηρούνται τα πληθυσμιακά και εδαφικά κριτήρια για δημιουργία περισσότερων από μίας Περιφερειών Προγραμματισμού στο νησί. Παρόλα αυτά, το όλο σκεπτικό και η όλη διαδικασία της Μελέτης θα παρουσιαστούν στο κεφάλαιο αυτό, για να δούμε κατόπιν ότι τα συμπεράσματα της Πρότασης στάθηκαν ως το πρώτο βήμα για το διαχωρισμό του νησιού σε Περιφέρειες κατάλληλες να ενταχθούν σε επιδοτήσεις διαφόρων Στόχων και Προγραμμάτων, όπως τους ορίζει η ΕΕ.

6.2. Πρόταση Περιφερειοποίησης της Κυπριακής Δημοκρατίας

6.2.1. Οι Προτεινόμενες Περιφέρειες Προγραμματισμού και το Μοντέλο Ανάπτυξής τους

Στην περίπτωση των ελεύθερων περιοχών του νησιού κρίνεται αναγκαίο να υπάρξουν δύο Περιφέρειες Προγραμματισμού. Βάσει προσανατολισμού προσδιορίζονται η Κεντροδυτική και η Νοτιοανατολική Περιφέρεια. Πρόκειται για δύο Περιφέρειες με διαφορετικά γεωμορφολογικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά και με διαφορετικές αναπτυξιακές δυνατότητες. Κατά συνέπεια, χρειάζονται διαφορετικές αναπτυξιακές στρατηγικές.

Η Κεντροδυτική Περιφέρεια περιλαμβάνει κυρίως ημιαστικές, αγροτικές, ορεινές και περιμετρικές περιοχές και κυριαρχείται από την παρουσία του πρωτογενούς τομέα, τον προσανατολισμό σε τοπικά προϊόντα, το χαμηλό επίπεδο αστικοποίησης, τη μικρή πληθυσμιακή πυκνότητα και την ύπαρξη μεγάλων προβλημάτων στον εξοπλισμό και τις υποδομές. Ως εκ τούτου για την Περιφέρεια

⁵³ Βλ. *Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης και PLANET Ernst & Young, (2001), Εκπόνηση Μελέτης με Αντικείμενο την Οριοθέτηση των Περιφερειών NUTS II, III και IV στην Κύπρο και τη Διαμόρφωση του Καταλλήλου Συστήματος Διοίκησης*, Αθήνα.

αυτή θα ήταν πρόπον ένα μοντέλο Ολοκληρωμένης - Ενδογενούς Ανάπτυξης. Τα βασικά χαρακτηριστικά του μοντέλου αυτού είναι, όπως γνωρίζουμε, η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των περιοχών της Περιφέρειας, η αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων και η δημιουργία και κινητοποίηση της τοπικής επιχειρηματικότητας.

Αντιθέτως, η Νοτιοανατολική Περιφέρεια θα περιελάμβανε τα μεγάλα αστικά κέντρα της ελεύθερης Κύπρου, τις ευρύτερες αστικές περιοχές και τις άλλες αστικοποιημένες ζώνες. Τα κύρια χαρακτηριστικά της Περιφέρειας αυτής συνοψίζονται στο μεγάλο ποσοστό αστικού πληθυσμού, τον ισχυρό προσανατολισμό στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, το υψηλό επίπεδο παρεχομένων υπηρεσιών, το επίσης υψηλό επίπεδο εξοπλισμού και υποδομών και τις μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης δυναμικών δραστηριοτήτων. Στην περίπτωση αυτή αρμόζει το μοντέλο Πολικής Ανάπτυξης. Η πολιτική για την ενεργοποίηση του μοντέλου αυτού στηρίζεται στην εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου των Αστικών Κέντρων, τη δημιουργία και ενίσχυση των επιχειρηματικών και αναπτυξιακών υποδομών και την ανάδειξη και στήριξη μίας τουλάχιστον προωθητικής δραστηριότητας, που προέρχεται από τους ηγετικούς κλάδους και η οποία θα αποτελέσει την ατμομηχανή της ανάπτυξης των μεγάλων Αστικών Κέντρων.

Τα χωροταξικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, τα μοντέλα ανάπτυξης και οι προϋποθέσεις εφαρμογής της αναπτυξιακής στρατηγικής των δύο Περιφερειών παρουσιάζονται συνοπτικά στον **Πίνακα Π1** του *Παραρτήματος*.

6.2.2. *Κριτήρια και Χαρακτηριστικά Οριοθέτησης των Προτεινόμενων Περιφερειών Προγραμματισμού*

Για να οριοθετηθούν οι προτεινόμενες Περιφέρειες Προγραμματισμού λήφθηκαν υπόψη, για τους Δήμους και τις Κοινότητες των ελευθέρων περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας, κριτήρια συνήθη, που αναφέρονται στο μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας του θέματος τούτου. Εντούτοις, το μεγάλο πρόβλημα της μη ύπαρξης πολλών ομάδων στοιχείων για τις μικρότερες χωρικές μονάδες του νησιού, ανάγκασε την ομάδα μελέτης να περιορίσει τα κριτήρια της σε τέσσερις ομάδες. Αυτές έχουν να κάνουν με το συνολικό και κατά κεφαλήν ΑΕΠ, τον πληθυσμό και την πληθυσμιακή πυκνότητα, τον κλαδικό προσανατολισμό κάθε χωρικής μονάδας και τις σχέσεις και ροές που αυτές αναπτύσσουν μεταξύ τους. Κάθε νέα Περιφέρεια περιελάμβανε τμήματα των υφισταμένων Επαρχιών. Τα τμήματα αυτά αποτελούν ομοιογενείς μικροπεριφέρειες προγραμματισμού με όμοια αναπτυξιακά και χωροταξικά χαρακτηριστικά και ιδιαίτερες αναπτυξιακές δυνατότητες.

Όπως έχουν τα πράγματα σήμερα κρίνεται αναγκαία η διατήρηση του σημερινού καθεστώτος λειτουργίας των Επαρχιών. Είναι όμως, ταυτόχρονα σημαντικό να δοθεί κάποια λύση με τα επιμέρους τμήματα των Επαρχιών, που θα

ενταχθούν σε διαφορετική από το μεγαλύτερο μέρος της Επαρχίας, Περιφέρεια. Για τον σκοπό αυτό προτάθηκε όπως δημιουργηθούν ομοιογενείς Επαρχιακές Εδαφικές Ενότητες (ΕΕΕ), οι οποίες θα ανήκουν διοικητικά στις Επαρχίες τους και προγραμματικά στις Περιφέρειες που έχουν ενταχθεί. Κάθε ομοιογενής ΕΕΕ, για λόγους που σχετίζονται με τον Περιφερειακό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό, πρέπει να έχει δική της Μονάδα Προγραμματισμού. Εξάλλου, ο Έπαρχος κάθε Επαρχίας με δύο ΕΕΕ, θα προΐσταται και στις δύο Μονάδες Προγραμματισμού. Στον **Πίνακα Π2** του *Παραρτήματος* παρουσιάζονται αναλυτικά οι ΕΕΕ που προτάθηκαν να δημιουργηθούν για τις ανάγκες της συγκεκριμένης Πρότασης Περιφερειοποίησης.

Με βάση τη δυνατότητα αυτής της διαμέρισης έγινε εφικτή η οριοθέτηση των συγκεκριμένων Περιφερειών Προγραμματισμού στην ελεύθερη Κύπρο. Όσον αφορά τα όριά τους, τέθηκαν σε αναμονή, με σκοπό να οριστικοποιηθούν με τη λύση του πολιτικού ζητήματος. Η τελική πρόταση της Οριοθέτησης των δύο Περιφερειών με τις ΕΕΕ που περιλαμβάνουν και τα κύριά τους αναπτυξιακά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται στον **Πίνακα Π3** του *Παραρτήματος*.

Παρακάτω θα εξετάσουμε τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκαν να προταθούν οι συγκεκριμένες έδρες των δύο Περιφερειών.

Όσον αφορά την Πάφο, η πόλη αυτή αποτελεί το μοναδικό αστικό κέντρο της Περιφέρειας που εντάσσεται. Η επιλογή αυτή συνεπάγεται αμφίδρομα οφέλη, τόσο για την Πάφο όσο και για την Περιφέρεια. Καταρχήν, η Περιφέρεια χρειάζεται ένα δυναμικό κέντρο ανάπτυξης, το οποίο θα πρωτοστατήσει στην αναπτυξιακή διαδικασία και θα μπορέσει να φιλοξενήσει την Προγραμματική Αρχή αλλά και το νέο στελεχιακό δυναμικό, που είναι απαραίτητο για το σχεδιασμό, τη διοίκηση, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και την εφαρμογή των επιμέρους προγραμμάτων και δράσεων. Από την άλλη, η Πάφος θα ενισχύσει σημαντικά το ανθρώπινο δυναμικό της, θα πετύχει αναδιάρθρωση προς την πλευρά του παραγωγικού τριτογενούς τομέα και θα αναβαθμίσει το ρόλο και τη θέση της στην αναπτυξιακή διαδικασία της Κύπρου. Συνολικά, θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ανάδειξη ενός *Δυτικού Αναπτυξιακού Πόλου* στο νησί.

Η Λευκωσία είναι η μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου και της Νοτιοανατολικής Περιφέρειας. Ως πρωτεύουσα και έδρα των Διοικητικών Υπηρεσιών, Δημοσίων Οργανισμών και Αναπτυξιακών Φορέων δικαιούται και τη φιλοξενία της έδρας της Περιφέρειας που ανήκει. Το μοναδικό μειονέκτημα αυτής της επιλογής είναι το γεγονός ότι η Περιφερειακή Προγραμματική Αρχή θα βρίσκεται κάτω από την άμεση επιρροή και το ειδικό βάρος της Κεντρικής Διοίκησης, γεγονός που μπορεί να υποβαθμίσει το ρόλο της Προγραμματικής Αρχής.

Η εναλλακτική επιλογή για την έδρα της Περιφέρειας αυτής είναι η Λάρνακα. Η επιλογή αυτή, στην οποία συνηγείται και η κεντροβαρική θέση της πόλης, θα βοηθούσε στην άρση του προαναφερόμενου πιθανού κινδύνου και στην ενίσχυση της *Περιφερειακής Συνείδησης* της Νοτιοανατολικής Περιφέρειας Προγραμματισμού.

6.3. Περιφέρειες και NUTS

6.3.1. Προσδιορισμός των NUTS

Για να διευκολυνθεί ο ορθολογικός αναπτυξιακός σχεδιασμός θα πρέπει να γίνει ο ακριβής προσδιορισμός των NUTS. Για τον σκοπό αυτό είναι σκόπιμη η ακριβής αντιστοίχιση των NUTS με τις προτεινόμενες Περιφέρειες Προγραμματισμού. Μετά από μια συστηματική διερεύνηση του θέματος η καλύτερη οργάνωση NUTS στην Κυπριακή Δημοκρατία φαίνεται στον **Πίνακα Π4** του Παραρτήματος⁵⁴.

6.3.2. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Διαρθρωτική Πολιτική της ΕΕ

Η παραπάνω χωρική διαμέριση επιτρέπει, σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, την ένταξη των νέων Περιφερειών επιπέδου NUTS III σε προγράμματα των στόχων 2 και 3 της ΕΕ, μέσω της κατάρτισης Ενιαίου Εγγράφου Προγραμματισμού. Συγκεκριμένα, για την περίοδο 2000-2006, οι περιοχές που εντάσσονται στον στόχο 2 είναι αυτές που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσκολίες και καλύπτονται από τον στόχο της οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης. Οι περιοχές αυτές είναι τεσσάρων τύπων. Οι Βιομηχανικές, οι Αγροτικές, οι Αστικές και οι Εξαρτώμενες από την Αλιεία. Παρακάτω, αναπτύσσονται σε κάθε παράγραφο, οι επιλέξιμες κατηγορίες περιοχών στο πλαίσιο του στόχου 2 και τα κριτήρια επιλεξιμότητας του κάθε τύπου αυτών των περιοχών.

Στις *Βιομηχανικές*, οι επιλέξιμες περιοχές αντιστοιχούν ή ανήκουν σε περιφέρειες επιπέδου NUTS III. Τα κριτήρια επιλεξιμότητας αφορούν ποσοστό ανεργίας μεγαλύτερο από τον κοινοτικό μέσο όρο που έχει καταγραφεί τα τρία τελευταία έτη, ποσοστό απασχόλησης στη βιομηχανία ίσο ή ανώτερο του αντίστοιχου κοινοτικού μέσου για κάθε έτος αναφοράς από το 1985 και εντεύθεν και μείωση της απασχόλησης στην κατηγορία αυτή με το πιο πάνω έτος αναφοράς. Σύμφωνα με το Άρθρο 4 παράγραφος 1 του Κανονισμού (ΕΚ) αρ. 1260/1999 του Συμβουλίου, στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και περιφέρειες ειδικευμένες στον τουρισμό.

Στις *Αγροτικές*, έχουμε τις ίδιες επιλέξιμες περιοχές, οι οποίες θα πρέπει να τηρούν συνδυασμένα δύο από τα ακόλουθα κριτήρια. Είτε πυκνότητα πληθυσμού μικρότερη των 100 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, είτε ποσοστό απασχόλησης στη γεωργία ίσο ή ανώτερο από το διπλάσιο του κοινοτικού μέσου όρου για κάθε έτος αναφοράς από το 1985 και μετά. Ένα από τα προηγούμενα πρέπει

⁵⁴ Να σημειώσουμε εδώ ότι όσο αφορά το βόρειο, τουρκοκρατούμενο, τμήμα του νησιού, η Βόρεια Κύπρος, μετά τη λύση του πολιτικού ζητήματος, μπορεί να αποτελέσει περιφέρεια επιπέδου NUTS II. Έτσι, θα μπορεί να διεκδικήσει, ανάλογα με το κ.κ. της ΑΕΠ, την ένταξη της στις Περιφέρειες του Στόχου 1.

να συνδυάζεται είτε με ποσοστό ανεργίας μεγαλύτερο από τον κοινοτικό μέσο όρο, είτε με μείωση του πληθυσμού από το 1985 και εντεύθεν.

Στις Αστικές περιοχές παραμένουν οι ίδιες επιλέξιμες. Για να ενταχθούν όμως στον στόχο 2 θα πρέπει να τηρούν τουλάχιστον ένα από τα ακόλουθα κριτήρια. Να έχουν ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας υψηλότερο από τον κοινοτικό μέσο όρο, υψηλό επίπεδο φτώχειας, συμπεριλαμβανομένων επισφαλών συνθηκών στέγασης, ιδιαίτερα υποβαθμισμένη κατάσταση του περιβάλλοντος, υψηλό δείκτη εγκληματικότητας ή χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.

Όσον αφορά τις Εξαρτώμενες από την Αλιεία, έχουν και αυτές τις ίδιες επιλέξιμες περιοχές. Τα κριτήρια στην περίπτωση αυτή είναι το σημαντικό ποσοστό απασχόλησης στον τομέα της αλιείας και τα προβλήματα αναδιάρθρωσης με συνέπεια τη σημαντική μείωση των θέσεων απασχόλησης στον τομέα αυτό.

Τέλος, υπάρχουν και κάποιες άλλες περιοχές στις οποίες θα μπορούσε να επεκταθεί η επιλεξιμότητα για τον στόχο 2. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται ορισμένες περιοχές, κατά κύριο λόγο, όμορες με τις βιομηχανικές ή αγροτικές περιοχές του στόχου, αγροτικές περιοχές που πλήττονται από τη γήρανση ή τη μείωση του δυναμικού του γεωργικού πληθυσμού και περιοχές που αντιμετωπίζουν ή απειλούνται από σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα ή υψηλή ανεργία, λόγω της αναδιάρθρωσης μιας ή περισσότερων καθοριστικών δραστηριοτήτων στους τομείς της γεωργίας, της βιομηχανίας ή των υπηρεσιών.

Ο στόχος 3 είναι ένας νέος άξονας ενισχύσεων και στρέφεται κυρίως προς την προσαρμογή και τον εκσυγχρονισμό των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Οι παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται βάσει του στόχου αυτού δεν εντάσσονται στις Περιφέρειες που καλύπτονται από τον στόχο 1. Χρησιμοποιεί, επίσης, ως πλαίσιο αναφοράς για το σύνολο των ενεργειών προς όφελος του ανθρωπίνου δυναμικού στα κράτη μέλη. Τέλος, λαμβάνει υπόψη τις κατευθύνσεις για την απασχόληση, οι οποίες περιλαμβάνονται στη *Συνθήκη του Αμστερνταμ* και τη *Νέα Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση*.

Στη σχετική νομοθεσία λαμβάνεται υπόψη όλο το φάσμα της πολιτικής, της πρακτικής και των αναγκών των διαφόρων κρατών μελών, σε συνάρτηση με τα *Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση* (ΕΣΔΑ), που εκπονούνται από τα κράτη μέλη. Όλα αυτά έχουν σαν απώτερο στόχο τη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Βάσει των δεδομένων αυτών, απαραίτητο θα ήταν να διερευνηθούν, από την Κυπριακή Δημοκρατία, οι προϋποθέσεις και οι διαδικασίες διαμόρφωσης ενός ΕΣΔΑ, στο πρότυπο των αντιστοίχων Σχεδίων των υπολοίπων χωρών μελών της ΕΕ.

Στην προγραμματική περίοδο που διανύουμε (2000-2006), όσον αφορά τον στόχο 3, το πεδίο εφαρμογής του *Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου* (ΕΚΤ) καθορίζεται με μεγάλη ευρύτητα. Καλύπτει ταυτόχρονα με τις ενεργητικές πολιτικές

αγοράς εργασίας, που έχουν σαν στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας, την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την ενίσχυση της απασχολησιμότητας, μέσω των συστημάτων εκπαίδευσης και συνεχιζόμενης κατάρτισης και μέτρα, που στόχο έχουν την πρόληψη και διευκόλυνση της προσαρμογής στις οικονομικές και κοινωνικές μεταλλάξεις και ακόμη την προώθηση της ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Στον **Πίνακα Π5** του *Παραρτήματος* παρουσιάζεται αναλυτικά το χωρικό επίπεδο αναφοράς, για την περίπτωση της Κύπρου, των στόχων 2 και 3.

Με βάση τα κριτήρια που προαναφέραμε, θα αναπτύξουμε παρακάτω τις δυνατότητες επιλεξιμότητας των περιοχών σε προγράμματα του Στόχου 2. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι η έλλειψη στοιχείων αφού η Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν διαθέτει στατιστικά δεδομένα σε επίπεδο NUTS III σε κανένα τομέα. Για το λόγο αυτό είμαστε υποχρεωμένοι να προχωρήσουμε σε εκτιμήσεις για τα στοιχεία που χρειαζόμαστε σε κάθε περίπτωση.

Καταρχήν, όσον αφορά τις Βιομηχανικές περιοχές, η κατ' εξοχήν βιομηχανική περιφέρεια NUTS III της νήσου, η Νοτιοανατολική, δεν ικανοποιεί τα κριτήρια αυτά. Παρόλα αυτά, εάν και εφόσον εξασφαλισθούν στατιστικά δεδομένα για την απασχόληση στους κλάδους της βιομηχανίας, κατ' αρχήν σε διψήφιο επίπεδο, υπάρχει η δυνατότητα να εντοπισθούν μικροπεριφέρειες, οι οποίες απειλούνται από σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα, σύμφωνα με το Άρθρο 4 παράγραφος 1 του Κανονισμού (ΕΚ) αρ. 1260/1999.

Όσον αφορά τις Τουριστικές περιοχές υπάρχουν κάποιες που απειλούνται από διάφορα διαρθρωτικά προβλήματα. Πρόκειται για τις περιοχές ογκώδους τουριστικού ρεύματος, οι οποίες απειλούνται από τις ενδεχόμενες διακυμάνσεις στον τουριστικό τομέα, την υπερσυγκέντρωση των τουριστικών δραστηριοτήτων, την εμφάνιση τάσεων κορεσμού, την υπερβολική πίεση στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και την αδυναμία αναπροσανατολισμού σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Στις περιοχές αυτές ανήκουν η ευρύτερη περιοχή της Λεμεσού και η περιοχή Παραλιμνίου - Αγίας Νάπας.

Η Περιφέρεια της Κεντροδυτικής Κύπρου προσομοιάζει στις Αγροτικές περιοχές, όπως τις ορίζει η ΕΕ. Και αυτό γίνεται εφικτό, αφού με βάση τους υπολογισμούς που έγιναν η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας αυτής δεν ξεπερνά τους 50 κατ. / τετρ. χιλ., που είναι κατά πολύ κατώτερη του ορίου των 100 κατ. / τετρ. χιλ. Επίσης, ποιοτικές εκτιμήσεις αναφέρουν ότι στις ορεινές ΕΕΕ παρατηρείται σταθερά μια πτωτική τάση του πληθυσμού από το 1985 και έπειτα. Με τη βοήθεια της Στατιστικής Υπηρεσίας αυτό μπορεί να επαληθευθεί και έτσι η Κεντροδυτική Κύπρος να ενταχθεί στις επιλέξιμες περιοχές. Επιπλέον, είναι σημαντικό και το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης της περιοχής αυτής στον πρωτογενή τομέα, που πιθανόν να ξεπερνά το διπλάσιο του αντίστοιχου κοινοτικού μέσου όρου. Εάν και αυτός ο δείκτης επαληθευθεί τότε σίγουρα η Περιφέρεια εντάσσεται στις

αγροτικές περιοχές του στόχου 2. Τέλος, σαν μικροπεριφέρεια μπορεί να ενταχθεί στις επιλέξιμες περιοχές του στόχου αυτού και η ΕΕΕ Αμμοχώστου, με εξαίρεση των Δήμων Παραλιμνίου και Αγίας Νάπας. Αυτό όμως μπορεί να γίνει εφικτό μόνο με την εξασφάλιση του απαραίτητου στατιστικού υλικού.

Εξάλλου, εκτιμάται ότι μπορούν να εντοπιστούν Αστικές περιοχές οι οποίες να πληρούν τα 4 από τα 5 κριτήρια του άρθρου 4, παρ. 6 του Κανονισμού 1260/1999, με εξαίρεση αυτό της ανεργίας. Για τον εντοπισμό των περιοχών αυτών είναι επιβαλλόμενη η άμεση συλλογή των σχετικών στατιστικών δεδομένων σε επίπεδο NUTS V, που αναφέρονται στον **Πίνακα Π6** του Παραρτήματος.

Εκτός από τα παραπάνω, η διαμέριση του Κυπριακού χώρου σε κατηγορίες NUTS, όπως προσδιορίστηκε, πέραν από την ένταξη των χωρικών μονάδων στις περιοχές επιλεξιμότητας των στόχων των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ, επιτρέπει παράλληλα την ένταξη των επιμέρους επιπέδων περιφερειών τόσο στις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, όσο και τη γενικότερη εφαρμογή κρατικών ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα, σύμφωνα με το Άρθρο 92 παρ. 3, στοιχείο (γ) της Συνθήκης (ΕΚ), που αναφέρεται στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών που μειονεκτούν σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο.

Λαμβάνοντας υπόψη την αναγκαιότητα μεγαλύτερων αυτοδιοικούμενων μονάδων θα πρέπει και η Κύπρος να δράσει με κάποια διαδικασία αντίστοιχη με αυτή του Προγράμματος «Ιωάννης Καποδίστριας» στην περίπτωση της Ελλάδας. Στην Κύπρο, συνένωση Ο.Τ.Α. δεν υφίσταται, αλλά προβλέπεται μια ανάλογη διαδικασία με αίτημα των Κοινοτήτων.

Ο πρόσφατος Περί Κοινοτήτων Νόμος (Ν.86(1)/1999), με τον οποίο επήλθε θεσμικός εκσυγχρονισμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όσον αφορά τις Κοινότητες στη νήσο, δίνει τη δυνατότητα σε Κοινότητες που συνορεύουν να διεκδικήσουν κήρυξή τους σε Σύμπλεγμα. Η επιθυμία των Κοινοτήτων για συμπλεγματοποίηση εκφράζεται με δημοψήφισμα, τη διεξαγωγή του οποίου διατάζει ο Υπουργός Εσωτερικών το συντομότερο δυνατό με τον τρόπο που καθορίζει ο νόμος⁵⁵.

Η διαδικασία αυτή, όπως και στην προαναφερθείσα περίπτωση της Ελλάδας είναι αναγκαίο να γίνει το συντομότερο δυνατό και κατόπιν σχεδιασμού από το αρμόδιο Υπουργείο. Θα ήταν σοφότερο να ενταχθούν Σύμπλεγματα και όχι Κοινότητες στις Περιφέρειες Επιπέδου NUTS V για να υπάρχει δυνατότητα εξασφάλισης υψηλότερων και περισσότερων κονδυλίων από την ΕΕ, μιας και είναι γνωστή η άρνηση της ΕΕ για τη χρηματοδότηση μικρών χωρικών μονάδων. Υπάρχουν άλλωστε και άλλα πλεονεκτήματα που υπαγορεύουν τη δημιουργία ΟΤΑ

⁵⁵ Βλ. **Σαββίδη Αρ.**, (2001), «Συνενώσεις Ο.Τ.Α. Η Περίπτωση της Κύπρου», στην *Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Τεύχος 23, σελ. 104 – 106, Αθήνα.

μεγάλου μεγέθους⁵⁶. Είναι οι σημαντικές οικονομίες κλίμακας, οι υψηλής ποιοτικής στάθμης πολιτικοί και στελέχη που θα ασχοληθούν με αυτούς, το χαμηλό τους διαχειριστικό κόστος, οι μεγαλύτερες εξωτερικές επιδράσεις και η δυνατότητα άσκησης αναπτυξιακής πολιτικής, δυνατότητα που επιβραβεύεται ιδιαίτερα από την ΕΕ τόσο ηθικά όσο και υλικά.

6.3.3. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και Καινοτόμες Ενέργειες

6.3.3.1. Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Προγραμματικής Περιόδου 2000-2006

Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (ΚΠ) δίνονται στις Περιφέρειες που εντάσσονται σε αυτές και έχουν συγκεκριμένους στόχους και περιορισμένες δράσεις. Στις επόμενες παραγράφους θα παρουσιαστούν οι ΚΠ για την τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο.

Η ΚΠ *INTERREG* αφορά τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία. Σκοπός της είναι να δώσει ώθηση στην αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη του κοινοτικού χώρου.

Η ΚΠ *URBAN* αποσκοπεί στην οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση των πόλεων και των προαστίων αυτών που διέρχονται κρίση για την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Η ΚΠ *LEADER* αναφέρεται στην αγροτική ανάπτυξη.

Η ΚΠ *EQUAL* ασχολείται με την αγορά εργασίας. Οργανώνει τη διακρατική συνεργασία για την προαγωγή νέων μεθόδων καταπολέμησης των διακρίσεων και ανισοτήτων πάσης φύσεως στον τομέα αυτό.

Πέραν από τις παραπάνω Πρωτοβουλίες, τα Ταμεία της ΕΕ χρηματοδοτούν, με πρωτοβουλία της Επιτροπής, Καινοτόμες Ενέργειες σε κοινοτικό επίπεδο. Οι ενέργειες αυτές αφορούν, κατά κύριο λόγο, μελέτες, πιλοτικά σχέδια και ανταλλαγές εμπειριών. Σημαντική είναι η συμβολή τους στην εκπόνηση καινοτόμων μεθόδων και πρακτικών, οι οποίες αποβλέπουν στη βελτίωση της ποιότητας και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων των στόχων 1, 2 και 3.

6.3.3.2. Οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και οι Καινοτόμες Ενέργειες στην Περίπτωση της Κύπρου

Στον Πίνακα Π7 του Παραρτήματος αναφέρονται οι περιοχές επιλεξιμότητας για την εφαρμογή των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών και των Καινοτόμων Ενεργειών στην Κύπρο, ενώ παρακάτω ακολουθεί η αναλυτική περιγραφή των πρωτοβουλιών

⁵⁶ Βλ. Τάτσος Ν., (1998), «Το Μέγεθος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης», στο ΚΕΔΚΕ (1998) *Τετράδια Αυτοδιοίκησης*, Τεύχος 1/98, σελ. 104 – 127, Αθήνα.

και ενεργειών αυτών και ο τρόπος χρησιμοποίησής τους στη νήσο μας. Στην περίπτωση της Κύπρου οι Καινοτόμες ενέργειες αναφέρονται μόνο στους στόχους 2 και 3.

Κατόπιν θα αναπτύξουμε ποιες είναι οι επιλέξιμες περιοχές και τα κριτήρια επιλογής για κάθε ΚΠ και σε ποιες από αυτές μπορούν να ενταχθούν περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

6.3.3.2.1. URBAN II

Επιλέξιμες εδώ είναι αστικές περιοχές με ελάχιστο πληθυσμό 20.000 κατοίκων, αν και υπάρχει δυνατότητα να μειωθεί στις 10.000 κατοίκους, σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Οι περιοχές που μπορούν να ενισχυθούν, έχουν τη δυνατότητα να βρίσκονται και εντός των επιλέξιμων περιοχών των στόχων 1 και 2. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ΚΠ αυτή είναι η τήρηση τριών τουλάχιστον από τα παρακάτω κριτήρια. Υψηλό επίπεδο ανεργίας μακράς διάρκειας⁵⁷, χαμηλό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας, υψηλό επίπεδο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, ειδικές ανάγκες ανασυγκρότησης λόγω τοπικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, μεγάλος αριθμός μεταναστών, εθνικών και μειονοτικών ομάδων ή προσφύγων, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, σημαντικές ελλείψεις ικανοτήτων και υψηλά ποσοστά μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο, υψηλό επίπεδο εγκληματικότητας ενηλίκων και ανηλίκων, επισφαλείς δημογραφικές τάσεις και ιδιαίτερα υποβαθμισμένο περιβάλλον.

Κατά την εκτίμησή μας ορισμένες αστικές περιοχές, κυρίως των μεγάλων αστικών κέντρων της Νοτιοανατολικής Κύπρου και πιο συγκεκριμένα στην πόλη της Πάφου καλύπτουν τον απαραίτητο αριθμό κριτηρίων. Για να εντοπιστούν όμως οι περιοχές αυτές απαιτείται η άμεση συλλογή στατιστικών δεδομένων των στοιχείων, που αναφέρονται στον **Πίνακα Π6 του Παραρτήματος**, σε επίπεδο NUTS V.

6.3.3.2.2. EQUAL

Στην περίπτωση αυτή ως επιλέξιμη περιοχή θεωρείται όλη η νήσος. Παρόλα αυτά, απαιτείται η διαμόρφωση μιας εξειδικευμένης στρατηγικής απασχόλησης, βάσει θεματικών πεδίων στους τέσσερις πυλώνες της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Στο πεδίο αυτό η Κύπρος θα πρέπει να κάνει σίγουρο ότι τα όσα θα προτείνει θα ωφελέσουν κυρίως αυτούς που πλήττονται από κάθε είδος διάκρισης, όπως φύλο, φυλή ή εθνική καταγωγή, θρησκεία ή πεποιθήσεις, αναπηρία, ηλικία ή σεξουαλικές προτιμήσεις, και ανισότητας. Για τους σκοπούς αυτούς είναι απαραίτητη η συλλογή των στοιχείων που αφορούν τα θεματικά πεδία, τις ομάδες και τους στόχους της εν λόγω πρωτοβουλίας.

⁵⁷ Στους ανέργους μακράς διάρκειας περιλαμβάνονται αυτοί που είναι χωρίς εργασία για περίοδο άνω των 12 μηνών.

6.3.3.2.3. LEADER plus

Οι περιορισμένης έκτασης και αγροτικού χαρακτήρα περιοχές, που αποτελούν μια ομοιογενή χωρική ενότητα από φυσική, γεωγραφική, οικονομική και κοινωνική άποψη εντάσσονται στην εν λόγω πρωτοβουλία. Για να είναι όμως επιλέξιμες πρέπει να παρουσιάζουν συνοχή και επαρκή μάζα, πληθυσμού και πόρων, ούτως ώστε να στηρίξουν μια βιώσιμη αναπτυξιακή στρατηγική. Δεν είναι υποχρεωτικό η οριοθέτηση της περιοχής αυτής να είναι ταυτόσημη με την εθνική διοικητική οριοθέτηση ή με αυτήν που έγινε για τους στόχους 1 και 2, στα πλαίσια των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Οι σημαντικές προϋποθέσεις, για τη διασφάλιση του τοπικού και αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής, αφορούν τα πληθυσμιακά δεδομένα. Καταρχήν ο πληθυσμός της περιοχής δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 100.000 κατοίκους για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές, που πλησιάζουν τους 120 κατ. /τετρ. χιλ., χωρίς όμως να πέφτει κάτω από τις 10.000 κατοίκους.

Με βάση τα παραπάνω τρεις είναι οι επιλέξιμες περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας που θα μπορούσαν να ενταχθούν στην πρωτοβουλία αυτή. Αυτές είναι οι ΕΕΕ της Ορεινής Λευκωσίας, της Ορεινής Πάφου και μία ενιαία περιοχή της Ορεινής Λάρνακας και Ορεινής Λεμεσού.

Για τη διαμόρφωση αναπτυξιακής στρατηγικής απαιτείται, σε κάθε μια από τις πιο πάνω ΕΕΕ, η συγκρότηση *Τοπικών Ομάδων Δράσης* (ΤΟΔ). Οι Ομάδες αυτές θα έχουν την ευθύνη να προτείνουν και να υλοποιούν αναπτυξιακά σχέδια και θα χρηματοδοτούνται από τη συνδρομή της συγκεκριμένης ΚΠ. Για να μπορέσει μια πρόταση να υποβληθεί, στα πλαίσια της πρωτοβουλίας αυτής, θα πρέπει να περιλαμβάνει συνοπτικά τα παρακάτω στοιχεία. Τον καθορισμό της προτεινόμενης περιοχής εφαρμογής και των χρησιμοποιούμενων κριτηρίων, την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, την εκ των προτέρων αξιολόγηση, τους επιδιωκόμενους στόχους και την στρατηγική επίτευξής τους, τον προσδιορισμό των αξόνων προτεραιότητας και των μέτρων, τη διαμόρφωση Σχεδίου Χρηματοδότησης ανά άξονα, μέτρο, έτος και πηγή χρηματοδότησης, την ανάλυση των κριτηρίων επιλογής των ΤΟΔ, τις διαδικασίες και τα χρονοδιαγράμματα, τον προσδιορισμό των τρόπων ενημέρωσης των δυνητικών δικαιούχων, τα μέτρα και τις αρμόδιες αρχές που έχει ορίσει το κράτος μέλος για την υλοποίηση, διαχείριση και παρακολούθηση της στρατηγικής και των διαδικασιών, που περιλαμβάνει συνεργασία, δίκτυα και σύνδεση με το *Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο*, την ανάλυση των διοικητικών διατάξεων, τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αξιολόγηση, την εταιρική διαβούλευση και την εναρμόνιση με τις λοιπές κοινοτικές πρωτοβουλίες.

6.3.3.2.4. INTERREG

Η πρωτοβουλία αυτή υλοποιείται σε τρεις δέσμες. Σε όλες τις δέσμες μέρος ή ακόμη και ολόκληρη η νήσος μπορούν να θεωρηθούν επιλέξιμες περιοχές.

Η Δέσμη Α' ασχολείται με τη διασυνοριακή συνεργασία. Σκοπός της είναι η προώθηση της Ολοκληρωμένης Περιφερειακής Ανάπτυξης μεταξύ γειτονικών μεθοριακών Περιφερειών, συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών και ορισμένων θαλασσιών συνόρων. Ο κύριος όγκος των χρηματοδοτικών πόρων της πρωτοβουλίας αυτής, κατευθύνεται προς τη συγκεκριμένη δέσμη. Επιλέξιμες περιοχές της ΕΕ αποτελούν όλες οι περιοχές κατά μήκος των εσωτερικών και εξωτερικών χερσαίων συνόρων της Κοινότητας, που οριοθετούνται στο επίπεδο NUTS II και ορισμένες θαλάσσιες περιοχές που οριοθετούνται στο επίπεδο NUTS III. Στην περίπτωση της Κύπρου μπορούν να ενταχθούν στη Δέσμη αυτή και οι δύο Περιφέρειες NUTS III, δηλαδή η Κεντροδυτική και η Νοτιοανατολική Περιφέρεια.

Η Δέσμη Β' αναφέρεται στη διεθνική συνεργασία και αποσκοπεί να συμβάλει στην αρμονική ενοποίηση του Κοινοτικού Χώρου. Επιλέξιμη, για τη δέσμη αυτή, θεωρείται όλη η Κύπρος.

Τέλος, στη Δέσμη Γ' εντάσσεται η διεθνική – διαπεριφερειακή συνεργασία. Στόχος της είναι η βελτίωση των πολιτικών και των μεθόδων για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και τη Συνοχή, που θα επιτευχθεί μέσω της διεθνικής και της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Η Δέσμη αυτή χρηματοδοτείται με το μικρότερο ποσό της πρωτοβουλίας. Και στη δέσμη αυτή επιλέξιμη περιοχή θεωρείται όλη η Κυπριακή Δημοκρατία.

6.3.3.3. Συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Εφαρμογή Κρατικών Ενισχύσεων Περιφερειακού Χαρακτήρα

Η Κύπρος δικαιούται να εφαρμόσει και κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα, όπως προσδιορίζονται στο Άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχείο (γ) της Συνθήκης (ΕΚ), το οποίο αναφέρεται στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών που μειονεκτούν σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Στο πλαίσιο αυτό, η κάλυψη του πληθυσμού των περιοχών αυτών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 50% του συνολικού εθνικού πληθυσμού, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν επιλέξιμες περιοχές του στόχου 1. Για το λόγο αυτό, πρέπει να επιλεγούν περιοχές επιπέδου NUTS III ή IV, που να καλύπτουν μέχρι το μισό πληθυσμό της χώρας και να έχουν επίπεδο ανάπτυξης χαμηλότερο του εθνικού μέσου όρου.

Είναι σωστό να σημειώσουμε εδώ ότι οι επιλέξιμες περιοχές για τις εν λόγω ενισχύσεις αντιστοιχούν σε επίπεδο NUTS III και μόνο σε κατάλληλες συνθήκες σε διαφορετική ομοιογενή γεωγραφική μονάδα. Αναγκαστική προϋπόθεση είναι το κράτος μέλος να παρουσιάζει μόνο ένα τύπο γεωγραφικής ενότητας. Συνεπώς, στην περίπτωση της Κύπρου, λόγω αριθμού, μεγέθους και διάρθρωσης NUTS III, θα πρέπει να εξετασθεί η δυνατότητα να αποτελέσουν οι ΕΕΕ, που ανήκουν σε επίπεδο NUTS IV, ως τύπος γεωγραφικής ενότητας για τις ενισχύσεις αυτές.

Για να γίνει η επιλογή των περιοχών με το χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο θα διερευνηθούν πέντε, απλοί και σύνθετοι, δείκτες. Οι δείκτες που δύνανται να χρησιμοποιηθούν στην περίπτωση αυτή είναι το κ.κ. ΑΕΠ, το ποσοστό ανεργίας και η εξέλιξή του τα πέντε τελευταία χρόνια, ο πληθυσμός και η εξέλιξή του για την ίδια περίοδο, η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης και η πληθυσμιακή πυκνότητα. Το επίπεδο του κάθε δείκτη, που θα προσδιορίσει τις επιλέξιμες περιοχές για τις κρατικές ενισχύσεις, θα καθοριστεί αφού εξαχθεί η τιμή του για όλες τις γεωγραφικές ενότητες καθώς και για το σύνολο της νήσου. Κατόπιν, θα αποκαλυφθεί το 50% του πληθυσμού της χώρας με το χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης, ως προς το σύνολο.

Η λειτουργία του καθεστώτος των κρατικών ενισχύσεων και των ιδιωτικών επενδύσεων στην Κύπρο θα αποσκοπεί στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, την αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών που προσφέρονται στον κυπριακό, μεσογειακό και ευρύτερο διεθνή χώρο, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, την αύξηση των θέσεων απασχόλησης, την αναδιάρθρωση τομέων και κλάδων παραγωγής, με έμφαση στις νέες τεχνολογίες και τους κλάδους της νέας οικονομίας, την προστασία του περιβάλλοντος, την εξοικονόμηση ενέργειας και την αειφόρο ανάπτυξη.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα πιο πάνω γίνεται μια πρώτη προσέγγιση υπαγωγής των γεωγραφικών ενότητων, όπως αυτές προσδιορίστηκαν στα παραπάνω κεφάλαια, στο καθεστώς των περιφερειακών ενισχύσεων στον Πίνακα Π8 του Παραρτήματος. Η προσέγγιση έγινε βάσει των κριτηρίων που αναφέρθηκαν και αφορούν περιοχές οι οποίες αποτελούν συμπαγείς ενότητες με πληθυσμό 100.000 κατοίκων και άνω. Ο πληθυσμός των περιοχών αυτών δεν ανέρχεται του 50% του συνολικού πληθυσμού της νήσου, ενώ το κ.κ. ΑΕΠ τους είναι χαμηλότερο του 50% του εθνικού μέσου όρου. Τέλος να αναφέρουμε ότι για την κάλυψη των κριτηρίων αυτών θα ήταν καλύτερο να εξαιρεθούν τα αστικά κέντρα και η ενότητα Παραλιμνίου Αγίας Νάπας, επειδή παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλό κ.κ. ΑΕΠ.

6.4. Αναπτυξιακό Μοντέλο και Στρατηγική της Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Κύπρο

6.4.1. Περιφερειοποίηση και Περιφερειακή Πολιτική

Η διαμέριση που προτάθηκε βασίστηκε στις ανάγκες διαμόρφωσης και άσκησης ενός νέου πλαισίου Περιφερειακής Πολιτικής και Προγραμματισμού στην Κυπριακή Δημοκρατία. Στόχος της διαμέρισης αυτής είναι να εξυπηρετηθούν οι αντικειμενικοί σκοποί⁵⁸ της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής που είναι η μείωση των περιφερειακών διαφορών στο κατά κεφαλήν εισόδημα, η μείωση της

⁵⁸ Βλ. Σκούντζος Θ., (1993), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική. Θεωρία και Μέτρα Πολιτικής*, Τόμος Α', Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

ανεργίας στις Περιφέρειες, η αύξηση του μέσου ρυθμού εκμεταλλεύσεων των εθνικών πόρων, η μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων, η διατήρηση και ενίσχυση του πολιτιστικού περιβάλλοντος των Περιφερειών και η επίτευξη μιας καλύτερης ισορροπίας μεταξύ του πληθυσμού και του περιβάλλοντος. Διαφορετικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά υπάρχουν σε κάθε νέα Περιφέρεια και απαιτείται διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης, διαφορετικός αναπτυξιακός σχεδιασμός και ιδιαίτερη πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης στις ξεχωριστές περιπτώσεις. Παρακάτω θα αναπτύξουμε τα στοιχεία αυτά για τις δύο Περιφέρειες που αναφέραμε.

6.4.2. Περιφέρεια Κεντροδυτικής Κύπρου

Αποτελείται από ημιαστικές, αγροτικές, ορεινές και περιμετρικές περιοχές, που δημιουργούν μια ομοιογενή περιφέρεια. Το γεγονός αυτό επιτρέπει μια ενιαία αναπτυξιακή στρατηγική και ένα ενιαίο μοντέλο ανάπτυξης σε αυτήν την Περιφέρεια Προγραμματισμού. Ως εκ τούτου, το καταλληλότερο μοντέλο ανάπτυξης θα ήταν αυτό της Ενδογενούς – Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Βάσει τούτου, η ανάπτυξη της Περιφέρειας θα στηριχθεί σε τοπικούς ανθρώπινους και φυσικούς πόρους και θα αξιοποιήσει τους παραγωγικούς τομείς, στους οποίους έχει συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως γεωργία, κτηνοτροφία, δασοπονία, αλιεία, τοπικές ΜΜΕ και αγροτουρισμό.

Εντούτοις, για να μπορέσει να λειτουργήσει ουσιαστικά η Περιφέρεια της Κεντροδυτικής Κύπρου, σαν Προγραμματική Περιφέρεια, πρέπει, μέσω του σχεδιασμού, να ενισχυθούν οι σχέσεις και οι αλληλεξαρτήσεις των Δήμων και των Κοινοτήτων της, σε τρόπο ώστε να παγιωθεί η δομή και η συνείδηση μιας ενιαίας Περιφέρειας. Αυτό αποτελεί ειδικό σχεδιασμό και παρεμβάσεις στους τομείς των μεταφορών και οδικών συνδέσεων, των τηλεπικοινωνιών, της δικτύωσης και της τηλεματικής, των δικτύων και των τεχνικών υποδομών, των δράσεων κατάρτισης, της παροχής υπηρεσιών στις ΜΜΕ, της συνέργιας στην αξιοποίηση των τοπικών πλεονεκτημάτων, στο σύνολο των τομέων της οικονομίας, και του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Οι παρεμβάσεις στους τομείς αυτούς θα αποτελέσουν αντικείμενο εφαρμογής Μέτρων, τα οποία θα περιληφθούν στους Άξονες Προτεραιότητας που αναπτύσσονται παρακάτω.

Ο σχεδιασμός και η πολιτική αυτή μπορούν να προωθηθούν μέσω ενός Περιφερειακού Αναπτυξιακού Προγράμματος και παράλληλα μέσω Τοπικών Προγραμμάτων Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Η κατάρτιση και εφαρμογή των προγραμμάτων αυτών προϋποθέτει τη διαμόρφωση Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), στα επίπεδα NUTS II και III. Για το ΣΠΑ της Περιφέρειας της Κεντροδυτικής Κύπρου και για την περίοδο 2000-2006 τρεις θα είναι οι άξονες προτεραιότητας. Ο πρώτος αναφέρεται στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών, ορεινών και παράκτιων περιοχών, ο δεύτερος στην ενίσχυση και ανάδειξη των αστικών και ημιαστικών κέντρων και ο τρίτος ασχολείται με την ενίσχυση των

καινοτόμων δράσεων στους κλάδους της τοπικής οικονομίας. Οι άξονες αυτοί θα εξειδικευθούν από τη νέα προγραμματική αρχή της Περιφέρειας της Κεντροδυτικής Κύπρου, με τη συμμετοχή των οργάνων των ΕΕΕ, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κοινωνικών εταίρων.

6.4.3. Περιφέρεια Νοτιοανατολικής Κύπρου

Η Περιφέρεια αυτή χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία τριών μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων, την εξειδίκευση σε κλάδους του τριτογενή και δευτερογενή τομέα και από την παρουσία των βασικών επιχειρηματικών και αναπτυξιακών υποδομών. Το καταλληλότερο μοντέλο ανάπτυξης στην περίπτωση αυτή είναι εκείνο της Πολικής Ανάπτυξης, με αναπτυξιακούς πόλους τις πόλεις της Λάρνακας, Λεμεσού και Λευκωσίας. Θα πρέπει όμως να δοθεί και κάποιος ειδικός ρόλος τουριστικού αναπτυξιακού πόλου στην ΕΕΕ Αμμοχώστου.

Κατόπιν, θα σχεδιαστεί και θα προωθηθεί η ανάδειξη και εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου –εθνικού, ευρωπαϊκού και διεθνούς– των πόλων ανάπτυξης της Περιφέρειας, η στήριξη των προωθητικών δραστηριοτήτων και των ηγετικών κλάδων της καινοτομίας και της υψηλής τεχνολογίας, η ένταξη των μεγάλων αστικών κέντρων στα ευρωπαϊκά δίκτυα πόλεων και η διαμόρφωση ενός άξονα ανάπτυξης, που θα συμβάλει στην προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων και την ενίσχυση της συνεργασίας των τριών πόλων. Ο άξονας αυτός θα λειτουργήσει ως Πύλη της ΕΕ προς τη Μέση Ανατολή και την Βόρειο Αφρική, δεδομένου ότι συγκεντρώνει στρατηγικής σημασίας δραστηριότητες, όπως βιομηχανία, υποδομές και υπηρεσίες μεταφορών, παραγωγικές υπηρεσίες, ανώτατη εκπαιδευτική έρευνα και τουρισμό και αναψυχή.

Η λειτουργία του μοντέλου αυτού απαιτεί εξειδικευμένες παρεμβάσεις σε τομείς όπως η πληροφορική, οι τηλεπικοινωνίες, οι οργανωμένες περιοχές υποδοχής δραστηριοτήτων, όπως η δημιουργία και λειτουργία Βιομηχανικών Επιχειρηματικών Περιοχών, Τεχνολογικών Πάρκων, παραγωγικών υπηρεσιών και Ελευθέρων Ζωνών, η έρευνα και ανάπτυξη, οι συνδυασμένες μεταφορές και το φυσικό και αστικό περιβάλλον. Οι παρεμβάσεις στους τομείς αυτούς θα αποτελέσουν αντικείμενο εφαρμογής Μέτρων, τα οποία θα περιληφθούν στους Άξονες Προτεραιότητας που αναπτύσσονται παρακάτω.

Ο σχεδιασμός και η πολιτική αυτή μπορούν να προωθηθούν με τη διαμόρφωση προγραμμάτων για την Αστική Ανάπτυξη, την Τεχνολογία και την Καινοτομία και την Κλαδική Ανάπτυξη ενταγμένων στο ΣΠΑ, στα επίπεδα NUTS II και III. Για το ΣΠΑ της Περιφέρειας της Νοτιοανατολικής Κύπρου και για την περίοδο 2000-2006 τρεις θα είναι οι άξονες προτεραιότητας. Ο πρώτος αναφέρεται στην ανάδειξη του διεθνούς ρόλου των μεγάλων Αστικών Κέντρων, ο δεύτερος στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιαστικών, παράκτιων και εσωτερικών περιοχών και

ο τρίτος ασχολείται με την ενίσχυση της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης των ηγετικών κλάδων της Νέας Οικονομίας. Οι άξονες αυτοί θα εξειδικευθούν από τη νέα προγραμματική αρχή της Περιφέρειας της Νοτιοανατολικής Κύπρου, με τη συμμετοχή των οργάνων των ΕΕΕ, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κοινωνικών εταίρων.

7. Οι Νέες Αναπτυξιακές Συνθήκες εν όψει της Ένταξης μας στην ΕΕ

7.1. Εισαγωγή

Η μελέτη που αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο απετέλεσε και την τελική πρόταση του Γραφείου Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας για την Περιφερειοποίηση της Κύπρου, η οποία δόθηκε για εξέταση από την αρμόδια επιτροπή της ΕΕ⁵⁹. Παρόλη την επιχειρηματολογία και αν και ήταν καθ' όλα ολοκληρωμένη, η πρόταση αυτή δεν έγινε τελικά δεκτή. Οι λόγοι, όπως αναλύθηκαν από την Επιτροπή Περιφερειών της ΕΕ, ήταν η μικρή σχετικά έκταση και ο χαμηλός πληθυσμός της νήσου, δεδομένα που δεν επέτρεπαν περαιτέρω διαμέριση της Κύπρου σε επίπεδο NUTS III. Έτσι, η Κύπρος⁶⁰ αποτελεί, για τα δεδομένα της ΕΕ, μία ενιαία Περιφέρεια Προγραμματισμού μέχρι το επίπεδο NUTS III. Οι δε ΕΕΕ που αναφέρθηκαν μέσα στο προηγούμενο κεφάλαιο και χρησιμοποιήθηκαν στην περιφερειοποίηση της νήσου δεν έχουν πλέον λόγο ύπαρξης, έτσι τις Περιφέρειες επιπέδου NUTS VI αποτελούν οι υφιστάμενες Επαρχίες της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ οι Δήμοι και οι Κοινότητες της χώρας παραμένουν ως Περιφέρειες Προγραμματισμού επιπέδου NUTS V. Συνοπτικά η τελική Περιφερειοποίηση της Κύπρου παρουσιάζεται στον Πίνακα Π9 του Παραρτήματος.

Εντούτοις, τις προτάσεις καθώς και τα πορίσματα της μελέτης αυτής εκμεταλλεύτηκε πλήρως το Γραφείο Προγραμματισμού και τις ενέταξε στις προτάσεις που έκανε σε κατοπινό στάδιο για τις περιπτώσεις ενίσχυσης της κυπριακής οικονομίας από τα Κοινοτικά Ταμεία. Μετά την υπογραφή στη Συνθήκη Προσχώρησης, κάτω από τον Ιερό Βράχο της Ακροπόλεως στις 16 του περασμένου Απριλίου, η ανάγκη για προετοιμασία εναρμόνισης και σύγκλισης με το ευρωπαϊκό κεκτημένο και η ανάγκη υλοποίησης των σχεδίων αυτών έγινε πιο επιτακτική. Για το λόγο αυτό έχουμε σήμερα τις προτάσεις των αρχών της νήσου προς την ΕΕ σε όλους τους τομείς. Οι προτάσεις αυτές δημιουργούν νέες αναπτυξιακές συνθήκες για την Κυπριακή Δημοκρατία, εν όψει και της ολοκλήρωσης της ένταξής της στην ΕΕ, που αναμένεται να επέλθει και τυπικά την 1^η Μαΐου του 2004. Τις προτάσεις αυτές θα παρουσιάσουμε αναλυτικότερα στο κεφάλαιο αυτό, χωρίζοντάς τις στους τομείς με τους οποίους ασχολούνται.

Όσον αφορά την εναρμόνιση της Κύπρου με το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο οι αρχές της Δημοκρατίας βρίσκονται σε πολύ καλό δρόμο. Από τα 29 κεφάλαια του κεκτημένου η Κύπρος είχε κλείσει μέχρι τα τέλη του 2000 τα 16⁶¹ και μέχρι τις αρχές

⁵⁹ Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι η μελέτη, για την οποία γίνεται λόγος, είναι αυτή που μας απασχόλησε εκτενώς στο προηγούμενο κεφάλαιο.

⁶⁰ Να σημειώσουμε για άλλη μια φορά και εδώ ότι όταν μιλάμε για την Κύπρο αναφερόμαστε στο ελεύθερο, νότιο τμήμα της νήσου, το οποίο είναι και το μοναδικό που ελέγχεται από τις αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

⁶¹ Βλ. Μανρωμάτης Γ., (2000), Διπλωματική Εργασία με τίτλο *Κύπρος και Ευρωπαϊκή Ένωση*, Λευκωσία.

του νέου έτους όλα τα εναπομείναντα κεφάλαια θα κλείσουν⁶². Το μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετωπίζεται στα τέσσερα κεφάλαια της Ενιαίας Αγοράς που έχουν να κάνουν με την Ελεύθερη Διακίνηση Προσώπων, Προϊόντων, Κεφαλαίου και Υπηρεσιών⁶³. Τα άλλα κεφάλαια⁶⁴ που παρουσιάζουν προβλήματα, που ξεπερνιόνται όμως με γοργούς ρυθμούς, είναι η αντιμονοπωλιακή νομοθεσία, ο τομέας των μεταφορών, ο τομέας της φορολογίας με ιδιαίτερη έμφαση στο καθορισμό του ύψους του Φ.Π.Α., η κοινωνική πολιτική, ο τομέας της ενέργειας, η Συνθήκη του Σέγκεν και ο τομέας της γεωργίας.

Παράλληλα, η σύνδεση της Κυπριακής λίρας με το ευρώ έχει συμβάλει στη βελτίωση της εξαγωγικής ανταγωνιστικότητας της νήσου κατά το 1999, ιδιαίτερα για τους τουρίστες από το Ηνωμένο Βασίλειο και ταυτόχρονα έχει επιτρέψει την εισαγωγή χαμηλού πληθωρισμού από τις χώρες της ΟΝΕ⁶⁵.

Ταυτόχρονα, στις 14 Οκτωβρίου 2002 έγινε στην Κύπρο η πρώτη συνεδρίαση της Μικτής Επιτροπής με αντιπροσώπους από την Επιτροπή Περιφερειών της ΕΕ και μιας κυπριακής αντιπροσωπείας⁶⁶. Στη συνεδρίαση αυτή επισημάνθηκε ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διοχέτευση πληροφοριών για την ΕΕ και συζητήθηκαν τρόποι προετοιμασίας των τοπικών αρχών για τη λειτουργία τους ως πλήρη μέλη της Επιτροπής Περιφερειών της ΕΕ. Η Μικτή αυτή Επιτροπή αναμένεται να διαλυθεί αμέσως μετά την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ.

7.2. Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 - 2006

Το συγκεκριμένο είναι το Σχέδιο⁶⁷ που ασχολείται ευρύτερα με όλους τους τομείς της κυπριακής οικονομίας αναπτυξιακά και δείχνει τις βασικές κατευθύνσεις στις οποίες θα κινηθεί η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για την ερχόμενη τριετία. Το Σχέδιο αυτό⁶⁸, όπως και αυτά που θα ακολουθήσουν, προετοιμάστηκε από το Γραφείο Προγραμματισμού και παραδόθηκε για έγκριση από το Υπουργικό Συμβούλιο τον περασμένο Μάρτιο, όποτε και ενεκρίθη με ελάχιστες τροποποιήσεις. Παραδοσιακά οι προγραμματικές περίοδοι στην Κύπρο ήταν πενταετείς με τελευταίο παράδειγμα την περίοδο 1999 - 2003. Από τη μέρα της υπογραφής μας όμως στην

⁶² Βλ. <http://www.cyprus-eu.org.cy/>.

⁶³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1999), *Ετήσια Έκθεση για την Κύπρο*.

⁶⁴ Βλ. *Παρατηρητήριο Βαλκανίων. Κύπρος*, Εκδ. 'ΙΣΤΑΜΕ' και Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών 'Ανδρέας Παπανδρέου', Αθήνα, 2000.

⁶⁵ Βλ. Θεοφάνους Ανδρ., (2000), *Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.

⁶⁶ Βλ. http://www.can.org.cy/news_i/newsdisp.asp?a=101623&b=469804&c=475524584452/.

⁶⁷ Στο ΜΟΔ Α.Ε., (1998), *Ευρετήριο Όρων του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης*, Εκδοτική Παραγωγή POINT Ο.Ε., Καλλιθέα, σαν Σχέδιο Ανάπτυξης αναφέρεται η Ανάλυση την οποία εκπονεί ένα κράτος μέλος για την κατάσταση, σε σχέση με τους Στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων και τις κατά προτεραιότητα ανάγκες και μέσα για την επίτευξη των στόχων αυτών, καθώς και η Στρατηγική και οι προβλεπόμενες δράσεις, οι ειδικοί στόχοι τους και οι ενδεικτικοί χρηματοδοτικοί πόροι που τους αντιστοιχούν.

⁶⁸ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Προσχέδιο Επιτελικής Σύνοψης Σχεδίου Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 - 2006*, Λευκωσία.

Συνθήκη Προσχώρησης της ΕΕ, είμαστε πλέον υποχρεωμένοι να προσαρμοστούμε με τις προγραμματικές περιόδους της ΕΕ. Έτσι το Σχέδιο αυτό, όπως και τα υπόλοιπα, αποτελούν ένα μικρό συμπλήρωμα στην περίοδο αυτή και από την επόμενη περίοδο θα συμβαδίζουμε απόλυτα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα.

Ερχόμενοι τώρα στο κείμενο του Σχεδίου Ανάπτυξης θα δούμε μια προκαταρκτική παρουσίαση της υφισταμένης κατάστασης της κυπριακής οικονομίας σε συνάρτηση με τα βασικά της χαρακτηριστικά της, τη διάρθρωση της παραγωγής, της απασχόλησης, των επενδύσεων και των εξαγωγών, την κατανομή του εισοδήματος, την περιφερειακή ανάπτυξη, για την οποία ασχοληθήκαμε παραπάνω αναλυτικότερα και τον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης. Όλα αυτά παρουσιάζονται παράλληλα με τις οικονομικές εξελίξεις στην Κύπρο την περίοδο 1998 – 2002 και τις προοπτικές που διανοίγονται για το τρέχον έτος 2003, τις οποίες και θα παρουσιάσουμε εμπειριστατωμένα σε επόμενο κεφάλαιο. Κατόπιν, γίνεται μια SWOT ανάλυση της Κυπριακής οικονομίας και παρουσιάζεται η αναπτυξιακή στρατηγική της για την περίοδο 2004 – 2006, που περιλαμβάνει τις στρατηγικές επιδιώξεις και τις αναπτυξιακές προτεραιότητες της χώρας. Το πρώτο μέρος του Σχεδίου καταλήγει με την αναφορά στο μακροοικονομικό πλαίσιο και τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της κυπριακής οικονομίας.

Το δεύτερο μέρος του Σχεδίου απασχολείται αποκλειστικά με τις αναπτυξιακές του προτεραιότητες. Τις χωρίζει σε πέντε κατευθύνσεις και κάθε μία από αυτές περιλαμβάνει κάποιους άξονες προτεραιότητας οι οποίοι συνίστανται από μέτρα δράσης για την περίοδο που αναλύουμε. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι κατευθύνσεις αυτές με τους άξονες και τα μέτρα δράσης που τις αποτελούν.

Να σημειώσουμε εδώ ότι στο παρόν στάδιο δεν έχουν ακόμη υπολογισθεί ποσά που θα χρηματοδοτήσουν τους άξονες και τις κατευθύνσεις επειδή το Σχέδιο αναφέρεται σε κατευθυντήριες γραμμές. Συγκεκριμένα Έργα και ποσά παρουσιάζονται εκτενέστερα, στο υπόλοιπο μέρος του κεφαλαίου, μέσω εξειδικευμένων Σχεδίων για κάθε περίπτωση.

7.2.1. Επέκταση και Αναβάθμιση των Βασικών Υποδομών

Η κατεύθυνση αυτή περιλαμβάνει τρεις τομείς. Τις Μεταφορές, τις Επικοινωνίες και την Ενέργεια. Αφού πρώτα γίνεται μια περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στους τομείς αυτούς, ακολουθεί η παράθεση της Στρατηγικής και των Αξόνων Προτεραιότητας της κατεύθυνσης τούτης. Συνοπτικά παρουσιάζονται οι άξονες και τα μέτρα, στην περίπτωση της επέκτασης και αναβάθμισης των βασικών υποδομών, στον **Πίνακα 1**, που ακολουθεί.

Πίνακας 1. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα της Επέκτασης και Αναβάθμισης των Βασικών Υποδομών στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 1.1	Επέκταση και Αναβάθμιση των Υποδομών των Μεταφορών
<i>Μέτρο 1.1.1</i>	Αναβάθμιση οδικού δικτύου
<i>Μέτρο 1.1.2</i>	Αποσυμφόρηση οδικού δικτύου και έργα διαχείρισης της κυκλοφορίας
<i>Μέτρο 1.1.3</i>	Αναβάθμιση Λιμένων
<i>Μέτρο 1.1.4</i>	Αναβάθμιση Αερολιμένων
Άξονας Προτεραιότητας 1.2	Επέκταση και Αναβάθμιση των Υποδομών των Επικοινωνιών
<i>Μέτρο 1.2.1</i>	Εκσυγχρονισμός του τηλεπικοινωνιακού δικτύου και ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών
<i>Μέτρο 1.2.2</i>	Παροχή νέων υπηρεσιών
<i>Μέτρο 1.2.3</i>	Αναβάθμιση ταχυδρομικών υπηρεσιών
Άξονας Προτεραιότητας 1.3	Επέκταση και Αναβάθμιση των Υποδομών στον Ενεργειακό Τομέα
<i>Μέτρο 1.3.1</i>	Επέκταση συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας
<i>Μέτρο 1.3.2</i>	Δημιουργία τερματικού εισαγωγής και αποθήκευσης πετρελαιοειδών
<i>Μέτρο 1.3.3</i>	Εισαγωγή φυσικού αερίου στην Κύπρο
<i>Μέτρο 1.3.4</i>	Η ενίσχυση της υποδομής ελέγχου της ποιότητας των πετρελαιοειδών

7.2.2. Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας

Η ανταγωνιστικότητα της κυπριακής οικονομίας αποτελεί παράγοντα καθοριστικής σημασίας για τη συνέχιση της οικονομικής της ανάπτυξης ιδιαίτερα στην παρούσα καμπή στην οποία βρίσκεται. Η όξυνση των συνθηκών ανταγωνισμού από την επικείμενη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ αλλά και από την παγκοσμιοποίηση των οικονομιών, την ελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου και τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις προσδίδουν στον παράγοντα της ανταγωνιστικότητας μια ιδιαίτερη βαρύτητα. Συνοπτικά παρουσιάζονται οι άξονες και τα μέτρα, στην περίπτωση της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας, στον **Πίνακα 2**, που ακολουθεί.

Πίνακας 2. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα της Ενίσχυσης της Ανταγωνιστικότητας στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 2.1	Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος
<i>Μέτρο 2.1.1</i>	Εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση του θεσμικού πλαισίου
<i>Μέτρο 2.1.2</i>	Ανάπτυξη εξειδικευμένων υποδομών
<i>Μέτρο 2.1.3</i>	Δομές στήριξης της επιχειρηματικότητας
<i>Μέτρο 2.1.4</i>	Ενίσχυση και ενεργοποίηση του συστήματος ποιότητας
<i>Μέτρο 2.1.5</i>	Συμπληρωματικές παρεμβάσεις
Άξονας Προτεραιότητας 2.2	Ενίσχυση και Εκσυγχρονισμός της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας
<i>Μέτρο 2.2.1</i>	Οριζόντιες παρεμβάσεις - ενισχύσεις των ΜΜΕ
<i>Μέτρο 2.2.2</i>	Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός του τομέα της μεταποίησης
<i>Μέτρο 2.2.3</i>	Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός του τομέα του τουρισμού
<i>Μέτρο 2.2.4</i>	Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των τομέων των υπηρεσιών, πέραν του τουρισμού
<i>Μέτρο 2.2.5</i>	Ενίσχυση επενδύσεων επιχειρήσεων για την προστασία του περιβάλλοντος
<i>Μέτρο 2.2.6</i>	Ποιότητα και πιστοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών
<i>Μέτρο 2.2.7</i>	Προώθηση της επιχειρηματικότητας σε ειδικές ομάδες πληθυσμού
Άξονας Προτεραιότητας 2.3	Ενίσχυση της Εξωστρέφειας του Δευτερογενούς και Τριτογενούς Τομέα
<i>Μέτρο 2.3.1</i>	Ενίσχυση της εξωστρέφειας του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, πέραν του τουρισμού
<i>Μέτρο 2.3.2</i>	Προώθηση της Κύπρου ως τουριστικού προορισμού
Άξονας Προτεραιότητας 2.4	Ενίσχυση των Τομέων της Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας
<i>Μέτρο 2.4.1</i>	Ενίσχυση της ερευνητικής και τεχνολογικής υποδομής
<i>Μέτρο 2.4.2</i>	Ενίσχυση της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης
<i>Μέτρο 2.4.3</i>	Ενίσχυση της καινοτομίας και της μεταφοράς της τεχνολογίας
<i>Μέτρο 2.4.4</i>	Προώθηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας

7.2.3. Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού, Προώθηση Ίσων Ευκαιριών και Ενίσχυση της Κοινωνικής Συνοχής

Για μια μικρή και ανοικτή οικονομία με περιορισμένους φυσικούς πόρους, όπως αυτή της Κύπρου, το ανθρώπινο δυναμικό της αποτελεί τον σπουδαιότερο συντελεστή παραγωγής και η ανάπτυξή του προτεραιότητα υψίστης σημασίας. Παράλληλα, αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία της κοινωνικής συνοχής για την

σταθερότητα του όλου κοινωνικοοικονομικού συστήματος θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών και στην προώθηση μέτρων για αποτροπή του ενδεχομένου κοινωνικού αποκλεισμού ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων. Συνοπτικά, παρουσιάζονται οι άξονες και τα μέτρα, στην περίπτωση της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, της προώθησης ίσων ευκαιριών και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, στον **Πίνακα 3**, που ακολουθεί.

Πίνακας 3. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα της Ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού, της Προώθησης Ίσων Ευκαιριών και της Ενίσχυσης της Κοινωνικής Συνοχής στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 3.1	Ποσοτική και Ποιοτική Αναβάθμιση της Εκπαίδευσης
<i>Μέτρο 3.1.1</i>	Ποσοτική επέκταση και ποιοτική αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
<i>Μέτρο 3.1.2</i>	Βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού προσωπικού
<i>Μέτρο 3.1.3</i>	Βελτίωση των αναλυτικών προγραμμάτων, παιδαγωγικών μεθόδων και διδακτικών μέσων
<i>Μέτρο 3.1.4</i>	Αξιοποίηση και επιτάχυνση του ρυθμού εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση
<i>Μέτρο 3.1.5</i>	Σύνδεση της εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και προώθηση της δια βίου μάθησης
<i>Μέτρο 3.1.6</i>	Παροχή ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης και καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και του αναλφαριθμητισμού
<i>Μέτρο 3.1.7</i>	Προώθηση της εκπαιδευτικής έρευνας και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου
<i>Μέτρο 3.1.8</i>	Βελτίωση των διοικητικών μηχανισμών σε επίπεδο υπουργείου και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
<i>Μέτρο 3.1.9</i>	Βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
Άξονας Προτεραιότητας 3.2	Προώθηση της Απασχόλησης και της Επαγγελματικής Κατάρτισης
<i>Μέτρο 3.2.1</i>	Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης
<i>Μέτρο 3.2.2</i>	Ενεργητική στήριξη της απασχόλησης
<i>Μέτρο 3.2.3</i>	Δραστηριότητες ενημέρωσης
<i>Μέτρο 3.2.4</i>	Αναβάθμιση και επέκταση των δραστηριοτήτων κατάρτισης, λαμβάνοντας υπόψη και τις ανάγκες της νέας οικονομίας
<i>Μέτρο 3.2.5</i>	Κλαδική κατάρτιση και συνοδευτικές ενέργειες
<i>Μέτρο 3.2.6</i>	Αναβάθμιση, εκσυγχρονισμός και ενίσχυση της υποδομής κατάρτισης
<i>Μέτρο 3.2.7</i>	Εκσυγχρονισμός του συστήματος μαθητείας
<i>Μέτρο 3.2.8</i>	Αναβάθμιση και επέκταση των δραστηριοτήτων της Κυπριακής Ακαδημίας Δημόσιας Διοίκησης
<i>Μέτρο 3.2.9</i>	Εργοδότηση αλλοδαπών

Μέτρο 3.2.10	Προστασία της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων
Άξονας Προτεραιότητας 3.3	Προώθηση των Ίσων Ευκαιριών και της Κοινωνικής Ενσωμάτωσης
Μέτρο 3.3.1	Παροχές και υπηρεσίες στήριξης της οικογένειας και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
Μέτρο 3.3.2	Αναβάθμιση των υπηρεσιών σε ηλικιωμένα άτομα και αντιμετώπιση του φαινομένου της γήρανσης του πληθυσμού
Μέτρο 3.3.3	Αναβάθμιση των υπηρεσιών που παρέχονται στα άτομα με αναπηρία
Μέτρο 3.3.4	Παροχή κοινωνικών υπηρεσιών από εθελοντικούς οργανισμούς και αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης
Μέτρο 3.3.5	Πρόληψη κοινωνικών προβλημάτων μέσω υπηρεσιών έγκαιρης επίσημανσης και παρέμβασης
Μέτρο 3.3.6	Ενίσχυση των υπηρεσιών για το παιδί
Μέτρο 3.3.7	Αναβάθμιση της ποιότητας των κρατικών κοινωνικών υπηρεσιών
Μέτρο 3.3.8	Ενδυνάμωση των μηχανισμών για την ισότητα και τα δικαιώματα της γυναίκας
Μέτρο 3.3.9	Αναβάθμιση των υπηρεσιών προς τη νεολαία

7.2.4. Ισόρροπη Χωρική και Αγροτική Ανάπτυξη

Η κυπριακή οικονομία κατά την τελευταία εικοσαετία χαρακτηρίζεται από ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, με τους τομείς των υπηρεσιών να αποτελούν τους κύριους μοχλούς ανάπτυξης. Η διαφοροποίηση της διάρθρωσης της παραγωγής προς όφελος του τριτογενούς, σε βάρος του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, οδήγησε σε ενδοπεριφερειακές, χωρικές ανισότητες με την επικέντρωση της οικονομικής ανάπτυξης στα αστικά κέντρα και στις παράλιες περιοχές και την αποδυνάμωση των αγροτικών περιοχών και της υπαίθρου. Συνοπτικά, παρουσιάζονται οι άξονες και τα μέτρα, στην περίπτωση της ισόρροπης χωρικής και αγροτικής ανάπτυξης, στον **Πίνακα 4**, που ακολουθεί.

Πίνακας 4. Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα της Ισόρροπης Χωρικής και Αγροτικής Ανάπτυξης στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006

Άξονας Προτεραιότητας 4.1	Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου
Μέτρο 4.1.1	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και εκσυγχρονισμός της παραγωγής και διάθεσης γεωργικών και δασικών προϊόντων
Μέτρο 4.1.2	Αναδιάρθρωση και προσαρμογή του γεωργικού τομέα
Μέτρο 4.1.3	Ενδυνάμωση της οικονομίας των αγροτικών περιοχών
Μέτρο 4.1.4	Αναδιάρθρωση και αναβάθμιση του αλιευτικού τομέα καθώς και προστασία και διατήρηση σε βιώσιμα επίπεδα των αλιευτικών πόρων
Μέτρο 4.1.5	Ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων
Μέτρο 4.1.6	Αγροπεριβαλλοντική ανάπτυξη και προστασία παραδοσιακού αγροτικού τοπίου, με έμφαση στις ορεινές και αποστερημένες περιοχές
Μέτρο 4.1.7	Ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής των αγροτικών περιοχών
Μέτρο 4.1.8	Δημιουργία και αναβάθμιση μηχανισμών άσκησης γεωργικής πολιτικής
Μέτρο 4.1.9	Βελτίωση ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο και προώθηση νέων τεχνολογιών
Μέτρο 4.1.10	Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε επιλεγμένους οικισμούς της υπαίθρου
Άξονας Προτεραιότητας 4.2	Ανάπτυξη Υποβαθμισμένων Αστικών Περιοχών και Περιοχών που Γειτνιάζουν με τη Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός
Μέτρο 4.2.1	Ανάπτυξη της κοινωνικής υποδομής
Μέτρο 4.2.2	Τόνωση επιχειρηματικής δραστηριότητας
Μέτρο 4.2.3	Αναβάθμιση βασικών υποδομών και αστικού περιβάλλοντος
Άξονας Προτεραιότητας 4.3	Αποκέντρωση από την Κεντρική προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση
Μέτρο 4.3.1	Ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης

7.2.5. Προστασία του Περιβάλλοντος και Αναβάθμιση της Ποιότητας Ζωής

Οι πιέσεις από την ταχύρυθμη και, εν μέρει, μη επαρκώς ρυθμισμένη ανάπτυξη οδήγησαν στην καταπόνηση του φυσικού περιβάλλοντος στην Κύπρο, ιδιαίτερα της παραλιακής ζώνης, ενώ παράλληλα οδήγησαν σε ουσιαστική αύξηση των αναγκών σε περιβαλλοντική υποδομή. Συνοπτικά παρουσιάζονται οι άξονες και

τα μέτρα, στην περίπτωση της προστασίας του περιβάλλοντος και της αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, στον **Πίνακα 5**, που ακολουθεί.

Πίνακας 5. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα της Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Αναβάθμισης της Ποιότητας Ζωής στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 5.1	Προστασία του Περιβάλλοντος
<i>Μέτρο 5.1.1</i>	Ενδυνάμωση του γενικού πλαισίου διαχείρισης περιβαλλοντικής πολιτικής
<i>Μέτρο 5.1.2</i>	Προστασία της φυσικής κληρονομιάς και του τοπίου
<i>Μέτρο 5.1.3</i>	Περιορισμός της αέριας ρύπανσης, περιβαλλοντική αποκατάσταση και διαχείριση περιβαλλοντικού κινδύνου
<i>Μέτρο 5.1.4</i>	Ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων
<i>Μέτρο 5.1.5</i>	Περιορισμός της ρύπανσης των υδάτινων πόρων, υπόγειων και επιφανειακών
<i>Μέτρο 5.1.6</i>	Διαχείριση στερεών και επικίνδυνων απορριμμάτων
Άξονας Προτεραιότητας 5.2	Χωροταξία, Πολεοδομία και Στεγαστική Πολιτική
<i>Μέτρο 5.2.1</i>	Νομοθετικές και οργανωτικές ρυθμίσεις χωρικού σχεδιασμού
<i>Μέτρο 5.2.2</i>	Αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος
<i>Μέτρο 5.2.3</i>	Αναδιοργάνωση και ενίσχυση της στεγαστικής πολιτικής
<i>Μέτρο 5.2.4</i>	Διασφάλιση της ποιότητας και της ασφάλειας των κατασκευών
<i>Μέτρο 5.2.5</i>	Αύξηση της αποδοτικότητας των εργοληπτικών επιχειρήσεων, γενικότερα, και του τομέα των κατασκευών, ειδικότερα
<i>Μέτρο 5.2.6</i>	Διατήρηση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
Άξονας Προτεραιότητας 5.3	Πολιτισμός και Αθλητισμός
<i>Μέτρο 5.3.1</i>	Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου και της διοικητικής οργάνωσης καθώς και εγκαθίδρυση των αναγκαίων μηχανισμών προώθησης της πολιτιστικής ανάπτυξης
<i>Μέτρο 5.3.2</i>	Προστασία, συντήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς
<i>Μέτρο 5.3.3</i>	Δημιουργία πολιτιστικών υποδομών
<i>Μέτρο 5.3.4</i>	Ανάπτυξη της πολιτιστικής δημιουργίας και ανάπτυξη της πολιτιστικής παιδείας
<i>Μέτρο 5.3.5</i>	Προώθηση του πολιτισμού ως μέσο επανένωσης της Κύπρου
<i>Μέτρο 5.3.6</i>	Αθλητική ανάπτυξη
Άξονας Προτεραιότητας 5.4	Υποδομές και Υπηρεσίες Υγείας και Ασφάλειας και Υγεία στην Εργασία
<i>Μέτρο 5.4.1</i>	Ενίσχυση των υποδομών υγείας
<i>Μέτρο 5.4.2</i>	Οργανωτική ανασυγκρότηση του συστήματος υγείας
<i>Μέτρο 5.4.3</i>	Βελτίωση και αναβάθμιση παρεχομένων υπηρεσιών

<i>Μέτρο 5.4.4</i>	υγείας Βελτίωση των υπηρεσιών υγείας, μέσω της χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στη δημόσια υγεία
Άξονας Προτεραιότητας 5.5	Υπηρεσίες προς τον Πολίτη και Προστασία του Καταναλωτή
<i>Μέτρο 5.5.1</i>	Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της Δημόσιας Διοίκησης
<i>Μέτρο 5.5.2</i>	Βελτίωση των υπηρεσιών του ευρύτερου δημόσιου τομέα προς τον πολίτη
<i>Μέτρο 5.5.3</i>	Προστασία καταναλωτών

7.3. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 2, 2004 - 2006

Τον Μάρτιο του 2003, ετοιμάστηκε και το αντίστοιχο Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 2⁶⁹. Η δυσκολία σύνταξης και διαμόρφωσης του συγκεκριμένου Εγγράφου συμπεραίνεται και από την ανάλυση που κάναμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η επιλέξιμη περιοχή δεν μπορεί να είναι όλο το νησί και μάλιστα δεν πρέπει να περιλαμβάνει πέραν του μισού πληθυσμού του. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε για την οριοθέτηση της περιοχής του στόχου 2, ξεκινούν από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά δεδομένα για μικρότερες χωρικές μονάδες από το σύνολο της χώρας, παράμετρος που θα βοηθούσε στην εξαγωγή σημαντικών δεικτών για την αιτιολόγηση της τελικής πρότασης προς την ΕΕ. Για το λόγο αυτό, μετά τον επί χάρτου καθορισμό της περιοχής στόχου 2 από το Γραφείο Προγραμματισμού, έγινε μια έρευνα πεδίου από αντίστοιχες υπηρεσίες για να εξευρεθούν τα απαραίτητα στατιστικά δεδομένα. Ο Στόχος 2 έχει σαν σκοπό την ανασυγκρότηση των Περιφερειών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή⁷⁰.

Ερχόμενοι τώρα στην Πρόταση του Γραφείου Προγραμματισμού, βλέπουμε ότι ακολούθησε τη διαδικασία που αναφέραμε παραπάνω. Η επιλογή των ζωνών του στόχου 2 έγινε από την αρχή. Σε αυτές εντάχθηκαν δύο περιοχές της υπαίθρου και μία υποβαθμισμένη αστική περιοχή. Η ανάλυση που έγινε περαιτέρω χωρίστηκε σε δύο μέρη. Οι περιοχές της υπαίθρου θεωρήθηκαν ενιαίες και έγινε κάποια εμπεριστατωμένη αναφορά στη φυσική οριοθέτηση και τη μορφολογία τους, το περιβάλλον, τη δημογραφική τους κατάσταση, την οικιστική οργάνωση, τη δομή της τοπικής οικονομίας, την απασχόληση και την ανεργία, το επίπεδο εκπαίδευσης, τις υποδομές και την πολιτιστική κληρονομιά στις περιοχές αυτές. Για την υποβαθμισμένη αστική περιοχή έγινε ανάλυση των παραγόντων της δημογραφίας, της

⁶⁹ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 2 για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.

⁷⁰ Βλ. Μυλωνάς Ι., (1996), *Αξιολόγηση Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Η Ελληνική Εμπειρία*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

δομής της τοπικής οικονομίας, της απασχόλησης και της ανεργίας, του επιπέδου εκπαίδευσης, των υποδομών και της πρόσβασης, του αστικού περιβάλλοντος και των συνθηκών στέγασης και της περιβαλλοντικής κατάστασης.

Σύμφωνα δε και με τη Συνθήκη Προσχώρησης το ανώτατο ποσοστό του πληθυσμού που μπορεί να καλυφθεί είναι το 31%, το οποίο ανέρχεται σε 213.000 κατοίκους περίπου για την περίπτωση της Κύπρου. Έτσι, οι τρεις περιοχές που επιλέχθηκαν είναι η Δυτική Περιοχή Υπαίθρου, η Ανατολική Περιοχή Υπαίθρου και η Υποβαθμισμένη Αστική Περιοχή.

Η Δυτική Περιοχή Υπαίθρου έχει πληθυσμό 108.150 κατοίκων, αριθμεί 338 Μονάδες επιπέδου NUTS V (δηλ. Δήμους και Κοινότητες), έχει έκταση 4.380 τετρ. χιλ. και τα κριτήρια που την εντάσσουν στο στόχο 2 είναι η χαμηλή πληθυσμιακή της πυκνότητα για το έτος 2001 (25 κατ. / τετρ. χιλ.) και η μείωση του πληθυσμού για την περίοδο 1985-2001, που ανέρχεται στο 0,8% αντιθέτως από την αύξηση του πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο για την ίδια περίοδο, που φτάνει το 30%. Η επιλέξιμη περιοχή περιλαμβάνει κοινότητες, κυρίως ορεινές, στο δυτικό τμήμα της Κύπρου. Χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, έλλειψη οικονομικής και κοινωνικής υποδομής και μείωση του πληθυσμού. Οι περισσότερες κοινότητες έχουν λίγους κατοίκους, κυρίως ηλικιωμένους. Η πρόσβαση στην περιοχή, κυρίως στα ορεινά τμήματά της, είναι δυσχερής λόγω της γεωμορφολογίας και του υποβαθμισμένου οδικού δικτύου, περιορίζοντας έτσι σε κάποιο βαθμό την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων. Γεωγραφικά, η περιοχή αυτή, προσδιορίζεται από τις μη αστικές, αγροτικές και ορεινές περιοχές των Επαρχιών Λευκωσίας, Λεμεσού, Λάρνακας και Πάφου. Ο διαχωρισμός και των τριών επιλέξιμων περιοχών του στόχου 2 είναι εμφανέστερος και στον **Χάρτη** που επισυνάπτεται στο *Παράρτημα*.

Η Ανατολική Περιοχή Υπαίθρου έχει πληθυσμό 56.446 κατοίκων, αριθμεί 31 Μονάδες επιπέδου NUTS V (δηλ. Δήμους και Κοινότητες), έχει έκταση 470 τετρ. χιλ. και το κριτήριο που την εντάσσει στο στόχο 2 είναι η μεγάλη μείωση της απασχόλησης στην γεωργία στην περιοχή, που ανέρχεται στο 25%, σε σύγκριση με 18%, μόλις, μείωση σε εθνικό επίπεδο για την περίοδο 1985-1994. Η Ανατολική Περιοχή της Υπαίθρου αποτελείται από αγροτικές κοινότητες στο ανατολικό τμήμα της Κύπρου, οι οποίες βρίσκονται κυρίως κατά μήκος της γραμμής κατάπαυσης του πυρός. Παραδοσιακά, ο κύριος τομέας οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης στην περιοχή ήταν ο γεωργικός. Η περιοχή καλλιεργείται κυρίως με ετήσιες καλλιέργειες, όπως πατάτες και σιτηρά, ενώ έντονη είναι και η ύπαρξη κτηνοτροφικών μονάδων. Γεωγραφικά, η περιοχή αυτή, προσδιορίζεται από το ελεύθερο τμήμα της Επαρχίας Αμμοχώστου, με εξαίρεση την αστική ζώνη Παραλιμνίου - Αγίας Νάπας και την περιοχή των Βρετανικών Βάσεων Δεκέλειας, και ένα πολύ μικρό τμήμα πεδινών αγροτικών ζωνών των Επαρχιών Λάρνακας και Λευκωσίας.

Η Υποβαθμισμένη Αστική Περιοχή έχει πληθυσμό 47.731 κατοίκων, αριθμεί 2 Μονάδες επιπέδου NUTS V, δηλαδή δύο Δήμους εκ των οποίων ο ένας μερικώς, έχει έκταση 27 τετρ. χιλ.⁷¹ και το κριτήριο που την εντάσσει στο στόχο 2 είναι το γεγονός ότι, εντός της συγκεκριμένης περιοχής, 9% του συνόλου των οικοδομών είναι κενές ενώ σε εθνικό επίπεδο μόλις 6,7% είναι το αντίστοιχο ποσοστό για το έτος 2001. Το τμήμα της Λευκωσίας το οποίο βρίσκεται εντός των τειχών, παρουσιάζει μια σειρά διαρθρωτικών και αναπτυξιακών προβλημάτων παρομοίων με εκείνα που αντιμετωπίζουν και άλλα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα. Η συνεχιζόμενη μείωση του πληθυσμού αντικατοπτρίζεται σε ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό αχρησιμοποίητων οικοδομών. Η υποβάθμιση των κτιρίων, η οποία είναι ιδιαίτερα εμφανής στην Αστική Περιοχή του στόχου 2, είναι αποτέλεσμα της έλλειψης επενδυτικού ενδιαφέροντος για τη συντήρηση των υποστατικών, τα οποία καταλήγουν να μην είναι ελκυστικά στις νεότερες και στις πιο οικονομικά δραστήριες κοινωνικές ομάδες ή σε σύγχρονες εγκαταστάσεις επιχειρήσεων. Το αυξανόμενο φαινόμενο ακατοίκητων οικοδομών καταδεικνύει και μείωση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή. Κτίρια αντιπροσωπευτικά της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Λευκωσίας, τα οποία βρίσκονται κατά κύριο λόγο εντός των τειχών, απειλούνται περισσότερο από την εγκατάλειψη και τη φθορά του χρόνου. Γεωγραφικά, η περιοχή αυτή, είναι μια συμπαγής περιοχή, η οποία περιλαμβάνει ένα μεγάλο τμήμα του Δήμου Λευκωσίας και ολόκληρο το Δήμο Αγίου Δομετίου, με επίκεντρο την περιοχή εντός των τειχών, κατά μήκος της γραμμής κατάπαυσης του πυρός.

Κατόπιν, έγινε μια περιγραφή της υφιστάμενης πολιτικής στις επιλέξιμες περιοχές και του βαθμού προσαρμογής με τις κοινοτικές πολιτικές. Παρουσιάστηκαν οι υπάρχουσες πολιτικές για την ανάπτυξη τόσο των περιοχών της υπαίθρου, όσο και των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, της Κοινωνίας της Πληροφορίας, της έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας, του τουρισμού και της μεταποίησης και των ΜΜΕ.

Έπειτα, έγινε μια ανάλυση των δυνατοτήτων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών (SWOT ANALYSIS) και διαμορφώθηκε η στρατηγική και οι προτεραιότητες στις επιλέξιμες περιοχές. Αυτή κινείται μέσα σε ένα γενικό πλαίσιο, που εμπεριέχει κάποια εργαλεία εφαρμογής της, αλλά συσχετίζεται και με τις αντίστοιχες εθνικές και κοινοτικές πολιτικές

Το Σχέδιο αυτό κινείται σε τρεις βασικούς Άξονες Προτεραιότητας.

- Άξονας 1: Βιώσιμη Ανάπτυξη της Υπαίθρου
- Άξονας 2: Αναζωογόνηση Υποβαθμισμένων Αστικών Περιοχών και
- Άξονας 3: Τεχνική Βοήθεια

Οι Άξονες αυτοί περιλαμβάνουν τα Μέτρα που παρουσιάζονται στον πιο κάτω

Πίνακα 6.

⁷¹ Η έκταση αυτή αφορά τη συνολική έκταση και των δύο Δήμων.

Πίνακας 6. Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Στόχο 2 στην Περίπτωση των Επιλέξιμων Περιοχών της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006

Άξονας Προτεραιότητας 1	Βιώσιμη Ανάπτυξη της Υπαίθρου
Μέτρο 1.1	Ενδυνάμωση της οικονομίας των περιοχών της υπαίθρου
Μέτρο 1.2	Βελτίωση ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και προώθηση νέων τεχνολογιών
Μέτρο 1.3	Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε επιλεγμένους οικισμούς της υπαίθρου
Άξονας Προτεραιότητας 2	Αναζωογόνηση Υποβαθμισμένων Αστικών Περιοχών
Μέτρο 2.1	Αναβάθμιση βασικών υποδομών και αστικού περιβάλλοντος
Μέτρο 2.2	Τόνωση επιχειρηματικής δραστηριότητας
Μέτρο 2.3	Ανάπτυξη της κοινωνικής υποδομής
Άξονας Προτεραιότητας 3	Τεχνική Βοήθεια
Μέτρο 3.1	Ενδυνάμωση των διαχειριστικών δομών
Μέτρο 3.2	Δημοσιότητα του προγράμματος

Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό του Σχεδίου αναμένεται να δαπανηθούν €65,7 εκ. για την επίτευξη των στόχων του Προγράμματος, εκ των οποίων €24,9 εκ. θα παραχωρηθούν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Στον πρώτο Άξονα Προτεραιότητας θα διατεθούν €44,9 εκ. (ποσοστό 68,3%), στο δεύτερο €19,6 εκ. (ποσοστό 29,8%) και στον τρίτο €1,2 εκ. (ποσοστό 1,9%). Αναλυτική περιγραφή των Μέτρων, η συνολική και η κατ' έτος χρηματοδότησή τους, υπάρχουν εντός του Ενιαίου Εγγράφου Προγραμματισμού.

Στο υπόλοιπο τμήμα του Ενιαίου Εγγράφου αναπτύσσονται οι μηχανισμοί, ο τρόπος χρηματοδότησης και λειτουργίας του σχεδίου, οι Φορείς Διαχείρισης του, οι Αρχές Πληρωμής και Ελέγχου, οι Επιτροπές Παρακολούθησης και Αξιολόγησης του Σχεδίου και τέλος οι τρόποι δημοσιότητας και πληροφόρησης για αυτό.

Ως Διαχειριστική Αρχή έχει προταθεί το Γραφείο Προγραμματισμού, ως Ενδιάμεσος Φορέας το Υπουργείο Εσωτερικών, ως Αρχή Πληρωμής το Γενικό Λογιστήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως Αρχή Ελέγχου η Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου του Γενικού Λογιστηρίου, ενώ η Επιτροπή Παρακολούθησης συνθέτεται από αντιπροσώπους όλων των αρμοδίων φορέων.

7.4. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 3, 'Ανθρώπινο Δυναμικό', για την Περίοδο 2004 - 2006

Τον Απρίλιο του 2003, λίγο μετά την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης από την Κύπρο, συντάχθηκε το έγγραφο αυτό, από το Γραφείο Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας και, μετά από την έγκριση του Υπουργικού Συμβουλίου της

Δημοκρατίας, υπεβλήθη για έγκριση από την ΕΕ⁷². Ο Στόχος 3 έχει σαν σκοπό την καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας που ξεπερνά την περίοδο των 12 μηνών⁷³.

Στο κείμενο της πρότασης περιγράφεται καταρχήν η υφισταμένη κατάσταση των βασικών χαρακτηριστικών της αγοράς εργασίας και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, των βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, μειονεκτημάτων και προοπτικών της αγοράς εργασίας. Κατόπιν, απαριθμούνται η στρατηγική και οι προτεραιότητες της Δημοκρατίας στα πλαίσια πολιτικής του Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης 2004-2006, το οποίο συμβαδίζει για πρώτη φορά με την Προγραμματική Περίοδο της ΕΕ και έχει σαν κεντρικό στόχο την ποιοτική αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού. Σαν παράλληλους αντικειμενικούς σκοπούς έχει την προώθηση της απασχόλησης και την εμπέδωση των συνθηκών κοινωνικής συνοχής, την ταυτοποίηση της δικής μας στρατηγικής με την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης, το κοινό έγγραφο αξιολόγησης των προτεραιοτήτων της πολιτικής για την απασχόληση, το κοινό μνημόνιο κοινωνικής ενσωμάτωσης και την στρατηγική απασχόλησης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, σκοποί πανομοιότυποι με αυτούς του Στρατηγικού Σχεδίου Ανάπτυξης.

Οι Άξονες Προτεραιότητας του Ενιαίου αυτού Εγγράφου είναι οι παρακάτω:

- Άξονας 1: Ανάπτυξη και Προώθηση Ενεργών Πολιτικών στην Αγορά Εργασίας
- Άξονας 2: Προώθηση και Βελτίωση των Συστημάτων Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης και
- Άξονας 3: Τεχνική Βοήθεια

Τα Μέτρα που στοχεύουν στην επιτυχία των αξόνων αυτών παρουσιάζονται στον Πίνακα 7 που ακολουθεί.

Πίνακας 7. Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Στόχο 3 στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006

<u>Άξονας Προτεραιότητας 1</u>	<u>Ανάπτυξη και Προώθηση Ενεργών Πολιτικών στην Αγορά Εργασίας</u>
<i>Μέτρο 1.1</i>	Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των Δημοσίων Υπηρεσιών Απασχόλησης
<i>Μέτρο 1.2</i>	Ενίσχυση των ενεργειών για προσαρμογή των δεξιοτήτων των νεοεισερχομένων, των ανέργων και των εργαζομένων στις ανάγκες της Αγοράς Εργασίας
<i>Μέτρο 1.3</i>	Προώθηση της ισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην Αγορά Εργασίας για όλους και ιδιαίτερα εκείνους που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό
<i>Μέτρο 1.4</i>	Προώθηση της πρόσβασης των γυναικών στην Αγορά

⁷² Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 3, 'Ανθρώπινο Δυναμικό', για την Περίοδο 2004 - 2006*, Λευκωσία.

⁷³ Βλ. Μυλωνάς Ι., (1996), *Αξιολόγηση Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Η Ελληνική Εμπειρία*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.

	Εργασίας
Άξονας Προτεραιότητας 2	Προώθηση και Βελτίωση των Συστημάτων Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Δια Βίου Μάθησης
Μέτρο 2.1	Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στα πλαίσια της δια βίου μάθησης
Μέτρο 2.2	Βελτίωση και ενίσχυση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
Άξονας Προτεραιότητας 3	Τεχνική Βοήθεια
Μέτρο 3.1	Υποστήριξη της εφαρμογής του Ενιαίου Εγγράφου Προγραμματισμού

Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό του Σχεδίου αναμένεται να δαπανηθούν €39 εκ. για την επίτευξη των στόχων του Προγράμματος, εκ των οποίων €19,5 εκ. θα παραχωρηθούν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Στον πρώτο Άξονα Προτεραιότητας θα διατεθούν €20,4 εκ. (ποσοστό 52,3%), στο δεύτερο €17,6 εκ. (ποσοστό 45,2%) και στον τρίτο €0,9 εκ. (ποσοστό 2,5%). Αναλυτική περιγραφή των Μέτρων υπάρχει εντός του Ενιαίου Εγγράφου Προγραμματισμού.

Στο υπόλοιπο τμήμα του Ενιαίου Εγγράφου αναπτύσσονται οι μηχανισμοί, ο τρόπος χρηματοδότησης και λειτουργίας του σχεδίου, οι Φορείς Διαχείρισης του, οι Αρχές Πληρωμής και Ελέγχου, οι Επιτροπές Παρακολούθησης και Αξιολόγησης του Σχεδίου και τέλος οι τρόποι δημοσιότητας και πληροφόρησης για αυτό.

Ως Διαχειριστική Αρχή έχει προταθεί το Γραφείο Προγραμματισμού, ως Ενδιάμεσος Φορέας το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ως Αρχή Πληρωμής το Γενικό Λογιστήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως Αρχή Ελέγχου η Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου του Γενικού Λογιστηρίου, ενώ η Επιτροπή Παρακολούθησης συνθέτεται από αντιπροσώπους όλων των αρμοδίων φορέων.

Αναφέρουμε τέλος ότι για τον στόχο 3 στην περίπτωση της Κύπρου όλο το νησί αποτελεί επιλέξιμη περιοχή, αφού τηρεί τα απαραίτητα κριτήρια.

7.5. Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής, για την Περίοδο 2004 - 2006

Το πλαίσιο αυτό⁷⁴ κινείται σε δύο τομείς και αναφέρεται σε δράσεις που μπορούν να χρηματοδοτηθούν από το Ταμείο Συνοχής της ΕΕ. Οι Τομείς αυτοί είναι οι Μεταφορές και το Περιβάλλον. Οι δράσεις που επιλέγησαν να γίνουν αποτελούνται από προσεγμένες δαπάνες, των οποίων οι προϋπολογισμοί γίνονται εύκολα επιλέξιμοι για το Ταμείο Συνοχής της ΕΕ.

⁷⁴ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής, για την Περίοδο 2004 - 2006*, Λευκωσία.

7.5.1. Τομέας Μεταφορών

Με την εφαρμογή της Συνθήκης για την ΕΕ ολοκληρώθηκε η εσωτερική αγορά των μεταφορών με την απελευθέρωση όλων των κλάδων του τομέα των Μεταφορών. Εκτός από την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς των μεταφορών η Συνθήκη για την ΕΕ έθεσε και τρεις νέους στόχους της πολιτικής των μεταφορών, που είναι η ασφάλεια των μεταφορών, τα διευρωπαϊκά δίκτυα και η προστασία του περιβάλλοντος⁷⁵.

Στον Τομέα των Μεταφορών αφού πρώτα γίνεται μια ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης του Οδικού Δικτύου, των Λιμένων και των Αερολιμένων της χώρας γίνεται μια σύνδεση του συγκεκριμένου πλαισίου στρατηγικής με το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης για τον τομέα αυτό και αναπτύσσονται η στρατηγική και οι στόχοι της συγκεκριμένης πρότασης. Κατόπιν, και βάση της συσχέτισης των δύο μελετών για τις μεταφορές γίνεται ο προγραμματισμός των έργων για την περίοδο 2004 – 2006 στα τρία προαναφερθέντα τμήματα. Τα έργα αυτά θα παρουσιάσουμε στις επόμενες γραμμές και με βάση το τμήμα στο οποίο εντάσσονται.

7.5.1.1. Οδικό Δίκτυο

Στο τμήμα των οδικών μεταφορών τα σημαντικότερα έργα έχουν να κάνουν με την επέκταση και βελτίωση του ήδη υπάρχοντος δικτύου. Οι 10 δράσεις που προτείνονται παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω.

Αναβάθμιση του τμήματος του Αυτοκινητοδρόμου Λευκωσίας – Λεμεσού (Α1), από Λευκωσία μέχρι Αγία Βαρβάρα σε έξι, αντί τέσσερις, λωρίδες κυκλοφορίας και κατασκευή ανισεπιπέδου κόμβου παρά το νέον Στάδιο Γ.Σ.Π. Το έργο αυτό αναμένεται να υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2004 – 2006, έναντι υπολογιζόμενης δαπάνης €20,6 εκ. Σημειώνεται επίσης ότι το έργο εντάσσεται στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα.

Αναβάθμιση των δύο, τελευταίων, κυκλικών κόμβων του Αγίου Αθανασίου και της Γερμασόγειας στον Παρακαμπτήριο δρόμο της Λεμεσού. Από τους έξι κυκλικούς κόμβους αναμένεται ότι μέχρι το τέλος του 2003 τα κατασκευαστικά έργα για τη δημιουργία σε ανισεπίπεδους κόμβους θα αρχίσουν στους τέσσερις από αυτούς. Τα έργα στους δύο εναπομείναντες αναμένεται να ενταχθούν στο Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής. Το έργο αυτό αναμένεται να υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2004 – 2006, έναντι υπολογιζόμενης δαπάνης €27,5 εκ. Για μερική χρηματοδότηση του έργου έχει εξασφαλιστεί δάνειο από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ). Σημειώνεται επίσης ότι και αυτό το έργο εντάσσεται στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα.

⁷⁵ Βλ. Σκούντζος Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

Κατασκευή ανισοπιπέδου κόμβου τεσσάρων λωρίδων κυκλοφορίας στον Αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας – Λεμεσού στο ύψος της Λεωφόρου Σταυρού. Το έργο αυτό αναμένεται να υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2004 – 2008, έναντι υπολογιζόμενης δαπάνης €12,1 εκ., εκ των οποίων τα €4 εκ θα δαπανηθούν την περίοδο 2004 - 2006 και τα υπόλοιπα €8,1 εκ την περίοδο 2005 – 2008. Σημειώνεται, επίσης, ότι και αυτό το έργο εντάσσεται στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα.

Διαπλάτυνση του Αυτοκινητοδρόμου Κοκκινότριμυθιάς – Αστρομερίτη σε τέσσερις από δύο λωρίδες κυκλοφορίας. Το έργο θα υλοποιηθεί σε τρεις φάσεις κατά την περίοδο 2003 – 2006 και αναμένεται να στοιχίσει €89 εκ. Για την περίοδο 2004 – 2006 θα απαιτηθεί ποσό της τάξεως των €25,8 εκ. Για μερική χρηματοδότηση του έργου έχει εξασφαλιστεί δάνειο από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ).

Κατασκευή Αυτοκινητοδρόμου Πάφου – Πόλις τεσσάρων λωρίδων κυκλοφορίας. Το έργο θα υλοποιηθεί την περίοδο 2003 – 2008 με τη μέθοδο της ιδιωτικής χρηματοδότησης και η δαπάνη για την κατασκευή του αναμένεται να ανέλθει στα €162 εκ.

Σύνδεση του Αερολιμένος Λάρνακας με τον Παρακαμπτήριο της πόλης. Το έργο αυτό αναμένεται να υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2003 – 2005, έναντι υπολογιζόμενης δαπάνης €12 εκ., εκ των οποίων τα €9,5 εκ. θα δαπανηθούν την περίοδο 2004 - 2006. Σημειώνεται επίσης ότι και αυτό το έργο εντάσσεται στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα.

Σύνδεση του Λιμένος Λεμεσού με τον Παρακαμπτήριο της πόλης. Το έργο αυτό αναμένεται να υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2004 – 2006, έναντι υπολογιζόμενης δαπάνης €13,8 εκ.

Κατασκευή Αυτοκινητοδρόμου Λευκωσίας – Παλαιχωρίου, τμήμα Ανθοόπολης – Κλήρον, τεσσάρων λωρίδων κυκλοφορίας. Το έργο θα υλοποιηθεί σε τρεις φάσεις κατά την περίοδο 2004 – 2008 και αναμένεται να στοιχίσει €26,8 εκ. Για την περίοδο 2004 – 2006 θα απαιτηθεί ποσό της τάξεως των €8,6 εκ.

Διαπλάτυνση του Αυτοκινητοδρόμου Λεμεσού - Πλατρών σε τέσσερις, από δύο, λωρίδες κυκλοφορίας. Το έργο θα υλοποιηθεί μετά την περίοδο 2004 – 2006 και για αυτό θα απαιτηθεί ποσό της τάξεως του €1 εκ. για την περίοδο αυτή για προπαρασκευαστικές μελέτες και τεχνικά σχέδια.

7.5.1.2. Λιμένες

Τα κυριότερα έργα που αναμένεται να υλοποιηθούν και αφορούν τα Λιμάνια της χώρας παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω.

Η κατασκευή νέας αίθουσας επιβατών στον Λιμένα Λεμεσού, ο οποίος είναι και ο σημαντικότερος της νήσου. Το κόστος του έργου αναμένεται να ανέλθει στα €17 εκ. και μπορεί να υλοποιηθεί σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

Η επέκταση των χώρων τοποθέτησης εμπορευματοκιβωτίων στον Λιμένα Λεμεσού. Το κόστος του έργου αναμένεται να ανέλθει στα €3,6 εκ.

Αγορά νέας γερανογέφυρας για τις ανάγκες του διαμετακομιστικού εμπορίου στον Λιμένα Λεμεσού. Το κόστος του έργου αναμένεται να ανέλθει στα €6 εκ.

Η ανάπτυξη του Λιμένος Λάρνακος σε κύριο προορισμό κρουαζιερόπλοιων με τη μέθοδο BOT. Το έργο θα γίνει σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα. Το κόστος της πρώτης φάσης, που θα υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2004 – 2006, υπολογίζεται στα €13 εκ.

Η ανάπλαση και αξιοποίηση του χερσαίου χώρου του Παλαιού Λιμένος Λεμεσού, με στόχο τη δημιουργία ενός ζωντανού, ψυχαγωγικού κυρίως, περιβάλλοντος, ώστε να επανεναχθεί ο χώρος αυτός δυναμικά στον πολεοδομικό ιστό της πόλεως της Λεμεσού. Το κόστος του έργου αναμένεται να ανέλθει στα €10 εκ.

Η Δημιουργία νέου κρηπιδώματος στον Λιμένα Λεμεσού.

7.5.1.3. Αερολιμένες

Τα κυριότερα έργα που αναμένεται να υλοποιηθούν και αφορούν τα Αεροδρόμια της χώρας παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω.

Η ανέγερση νέων εγκαταστάσεων στον Αερολιμένα Λάρνακος. Το κόστος της πρώτης φάσης του έργου, που θα υλοποιηθεί εντός της περιόδου 2003 – 2006, υπολογίζεται στα €310 εκ. και θα χρηματοδοτηθεί μέσω του ιδιωτικού τομέα, με τη μέθοδο BOT.

Η ανέγερση νέων εγκαταστάσεων στον Αερολιμένα Πάφου. Το κόστος της πρώτης φάσης του έργου υπολογίζεται στα €35 εκ. και θα χρηματοδοτηθεί μέσω του ιδιωτικού τομέα, με τη μέθοδο BOT.

Η ανέγερση Κέντρου Ελέγχου Περιοχής Λευκωσίας και ο εξοπλισμός του. Το κόστος του έργου φτάνει τα €22,3 εκ. και η κατασκευή του θα αρχίσει εντός του τρέχοντος έτους.

Η εγκατάσταση στον Αερολιμένα Λάρνακος συστήματος ενόργανης προσγείωσης κατηγορίας III στο διάδρομο 04. Το κόστος του έργου φτάνει τα €2,3 εκ.

7.5.2. Τομέας Περιβάλλοντος

Η Συνθήκη για την ΕΕ έθεσε συγκεκριμένο νομικό πλαίσιο που αποτελεί πλέον τη βάση για την άσκηση της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Οι βασικοί της στόχοι είναι η διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η προστασία της υγείας του ανθρώπου, η συνετή και ορθολογική

χρήση των φυσικών πόρων και η προώθηση μέτρων, σε διεθνές επίπεδο, για την αντιμετώπιση περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων⁷⁶.

Στους στόχους αυτούς κινείται ο δεύτερος τομέας που εντάσσεται στο Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής και είναι αυτός του Περιβάλλοντος. Στο συγκεκριμένο τμήμα του πλαισίου γίνεται διαχωρισμός σε δύο κατευθύνσεις δράσης για την περίοδο 2004 – 2006 στον τομέα αυτό. Η πρώτη κατεύθυνση αφορά τη *Διαχείριση Στερεών και Επικινδύνων Αποβλήτων* και η δεύτερη τη *Συλλογή, Επεξεργασία και Διάθεση Λυμάτων*. Ο τρόπος λειτουργίας και οι προτεινόμενες δράσεις για την κάθε κατεύθυνση εντός της περιόδου που αναφέραμε θα αναπτυχθούν παρακάτω.

7.5.2.1. Διαχείριση Στερεών και Επικινδύνων Αποβλήτων

Αφού γίνεται μια περιγραφή της υφισταμένης κατάστασης και του υπάρχοντος Νομοθετικού Πλαισίου στον Τομέα αυτό αναπτύσσονται η στρατηγική και οι στόχοι της συγκεκριμένης πρότασης και παρουσιάζονται τα προτεινόμενα έργα και δράσεις για την περίοδο 2004 – 2006. Να αναφέρουμε εδώ ότι απώτερος στόχος του όλου σχεδίου και για τις δύο κατευθύνσεις του Τομέα Περιβάλλοντος είναι η εφαρμογή της αρχής *‘ο ρυπαίνων πληρώνει’*. Η Αρχή Διαχείρισης του συγκεκριμένου προγράμματος για τα επικίνδυνα απόβλητα είναι το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, ενώ για τα στερεά απορρίμματα το Υπουργείο Εσωτερικών. Αν και στην προγραμματική περίοδο 2004 – 2006 προγραμματίζονται έξι σημαντικά έργα προς την κατεύθυνση αυτή μόνο δύο τηρούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας του Ταμείου Συνοχής και αυτά θα ενταχθούν στην πρόταση.

Το πρώτο είναι η δημιουργία ενός χώρου υγειονομικής ταφής, εργοστασίου διαλογής, κομποστοποίησης και καύσης για τις Επαρχίες Λάρνακας και Αμμοχώστου και δύο διαμετακομιστικών σταθμών, ενός στην Ξυλοφάγου και ενός στην Σκαρίνου. Το συνολικό κόστος του έργου υπολογίζεται σε €21 εκ.

Το δεύτερο είναι η δημιουργία *Κεντρικής Μονάδας Επεξεργασίας Επικινδύνων Αποβλήτων*, αφού στο παρόν στάδιο δεν υπάρχει ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης επικινδύνων αποβλήτων στην Κύπρο. Το έργο θα κατασκευαστεί εξ ολοκλήρου με δημόσια δαπάνη και αναμένεται να στοιχίσει €12 εκ.

Ακόμη ένα εναλλακτικό έργο εντάσσεται στην πρόταση αυτή και είναι η *Κατασκευή Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ) και εργοστασίου διαλογής, κομποστοποίησης και καύσης για την Επαρχία Λεμεσού*.

⁷⁶ Βλ. Σκούντζος Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

7.5.2.2. Συλλογή, Επεξεργασία και Διάθεση Λυμάτων

Αφού γίνεται μια περιγραφή της υφισταμένης κατάστασης στον Τομέα αυτό και στη χρήση του ανακυκλούμενου νερού, αναπτύσσονται η στρατηγική και οι στόχοι της συγκεκριμένης πρότασης και παρουσιάζονται τα προτεινόμενα έργα και δράσεις για την περίοδο 2004 – 2006. Στην κατεύθυνση αυτή μόνο ένα έργο, από τα οκτώ που προγραμματίζονται για την ίδια περίοδο, θεωρείται επιλέξιμο από το Ταμείο Συνοχής. Αυτό είναι η *δημιουργία αποχετευτικών συστημάτων σε 7 Κοινότητες του ελεύθερου τμήματος της Επαρχίας Αμμοχώστου*. Το συνολικό κόστος του έργου υπολογίζεται σε €24 εκ. και από το ποσό αυτό υπολογίζεται ότι η επιλέξιμη για χρηματοδότηση δημόσια δαπάνη θα είναι το 75% δηλαδή €18 εκ. Τα εναλλακτικά έργα εδώ είναι περισσότερα και ασχολούνται όλα με τη *δημιουργία αποχετευτικών συστημάτων σε Κοινότητες των Επαρχιών Αμμοχώστου και Λάρνακος*.

7.6. Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 - 2006

Η ΕΕ, στην προσπάθεια της για δημιουργία μιας αποδοτικής και αυτοδύναμης γεωργίας που να μην εξαρτάται από τις άμεσες, στρεβλωτικές για την οικονομία, ενισχύσεις, επιχειρεί μέσω των Σχεδίων Αγροτικής Ανάπτυξης να αναδιαρθρώσει την ευρωπαϊκή γεωργία με τέτοιο τρόπο ώστε από τη μια να αναζωογονηθεί η ύπαιθρος και από την άλλη οι κάτοικοι της να απολαμβάνουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής, με την ανάπτυξη και άλλων παρεμφερών δραστηριοτήτων ενασχόλησης. Παράλληλα επιδιώκεται η προστασία του περιβάλλοντος και η διατήρηση του παραδοσιακού τοπίου.

Η Συνθήκη της ΕΕ στα πλαίσια της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) θέτει ως στόχους την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, την εξασφάλιση δίκαιου βιοτικού επιπέδου στους γεωργούς, την σταθεροποίηση των αγορών γεωργικών προϊόντων, την εγγύηση της ασφάλειας των εφοδιασμών και την εξασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές⁷⁷.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΕ έχει αποφασίσει να παραχωρήσει στην Κύπρο, μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Τμήμα Εγγυήσεων) το ποσό των €66,4 εκ. για την τριετία 2004-2006 για την Αγροτική Ανάπτυξη. Η κοινοτική αυτή συνεισφορά μαζί με την ισόποση εθνική, συνολικά €132,8 εκ., αποτελούν τους πόρους που θα χρηματοδοτήσουν το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης. Το Τμήμα Γεωργίας, σύμφωνα με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου και σε συνεργασία με το Γραφείο Προγραμματισμού και άλλους φορείς, είχε την ευθύνη για την ετοιμασία του Σχεδίου.

Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα, τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κυπριακής γεωργίας, έχουν τεθεί τρεις βασικοί στρατηγικοί στόχοι. Η βελτίωση της

⁷⁷ Βλ. Σκούντζος Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα και των αγροτικών προϊόντων, η ανασυγκρότηση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού των αγροτικών περιοχών και η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων.

Οι στρατηγικοί αυτοί στόχοι θα επιτευχθούν μέσω διαφόρων επιμέρους μέτρων που συναποτελούν το Σχέδιο. Τα μέτρα αυτά, τα οποία βασίζονται στις πρόνοιες του σχετικού κανονισμού (1257/99) για την Αγροτική Ανάπτυξη, αλληλοσυμπληρώνονται και από κοινού αναμένεται να αποτελέσουν μια ουσιαστική παρέμβαση στην προσπάθεια για αναζωογόνηση της κυπριακής υπαίθρου. Τα μέτρα αυτά είτε θα εφαρμοστούν για πρώτη φορά είτε αποτελούν μετεξέλιξη υφιστάμενων μέτρων τα οποία εναρμονίστηκαν και ενσωματώθηκαν στο Σχέδιο. Οι δράσεις αυτές που θα περιλαμβάνονται στο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2004 -2006 έχουν ομαδοποιηθεί στους ακόλουθους τέσσερις Άξονες Προτεραιότητας. Και οι τέσσερις άξονες θεωρούνται εξίσου σημαντικοί. Επίσης, βοηθούν και στην ταξινόμηση των επί μέρους στόχων που έχουν τεθεί.

- Άξονας 1: *Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας και Εκσυγχρονισμός της Παραγωγής και της Διάθεσης Γεωργικών Προϊόντων*
- Άξονας 2: *Διατήρηση και Αναβάθμιση του Φυσικού Περιβάλλοντος και Ενδυνάμωση του Κοινωνικοοικονομικού Ιστού των Αγροτικών Περιοχών*
- Άξονας 3: *Προστασία, Ανάπτυξη και Αειφόρος Διαχείριση των Δασικών Πόρων και*
- Άξονας 4: *Τεχνική Βοήθεια και Αξιολόγηση του Προγράμματος*

Ο Άξονας 1 περιλαμβάνει μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση των επενδύσεων για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και των μονάδων που δραστηριοποιούνται στην πρώτη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων για να αντεπεξέλθουν στο διεθνή ανταγωνισμό. Ιδιαίτερα σημαντικά στοιχεία προς την κατεύθυνση αυτή είναι η εισαγωγή νέας τεχνολογίας και ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων καθώς και η ανάπτυξη των δομών εμπορίας από ιδιώτες και ομάδες παραγωγών. Μεγάλη σημασία αποδίδεται επίσης στην παραγωγή προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία, όπως τα προϊόντα μεταποίησης. Λόγω των περιορισμένων πόρων του Σχεδίου, έμφαση θα πρέπει να δοθεί στα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ), Προστατευόμενα Γεωργικά Είδη (ΠΓΕ), παραδοσιακά προϊόντα, κλπ. Περιλαμβάνει επίσης μέτρα που στοχεύουν στην επίλυση βασικών διαρθρωτικών προβλημάτων της κυπριακής γεωργίας με την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, την κατά το δυνατό αύξηση του μεγέθους του γεωργικού κλήρου και τη βελτίωση της ηλικιακής σύνθεσης του αγροτικού πληθυσμού. Βασική προϋπόθεση για συμμετοχή στα πιο πάνω μέτρα είναι η προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος γι' αυτό

περιλαμβάνεται και καθεστώς ενισχύσεων για επενδύσεις διαχείρισης των αποβλήτων των κτηνοτροφικών μονάδων.

Τα μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 2 αποσκοπούν στην προστασία και βελτίωση του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος των αγροτικών περιοχών, εξυπηρετώντας τους στόχους της κοινοτικής πολιτικής, που αφορούν στη γεωργία και το περιβάλλον. Περιλαμβάνονται, επίσης, μια σειρά από μέτρα που στοχεύουν στην αποκατάσταση του παραδοσιακού περιβάλλοντος και του τοπίου στις ορεινές και αποστερημένες περιοχές και στην ενίσχυση του ρόλου των αγροτών για τη διαφύλαξη της γεωργικής κληρονομιάς στην κυπριακή ύπαιθρο. Ο άξονας αυτός στοχεύει ταυτόχρονα στην ενδυνάμωση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού των αγροτικών περιοχών. Εκτός από την παραχώρηση εξισωτικών αποζημιώσεων για απάμβλυνση των φυσικών μειονεκτημάτων στις μειονεκτικές περιοχές, επιδιώκεται ο εμπλουτισμός του εισοδήματος των αγροτικών περιοχών με την προώθηση δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην αξιοποίηση της γεωργικής και δασικής κληρονομιάς των αγροτικών κοινοτήτων και την παραγωγή και εμπορία τοπικών ποιοτικών προϊόντων με ειδικό χαρακτήρα, την ενθάρρυνση χειροτεχνικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, την βελτίωση της κτηνοτροφικής υποδομής της υπαίθρου, κλπ.

Ο Άξονας 3 περιλαμβάνει μέτρα στο δασικό τομέα που στοχεύουν στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της προστασίας των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος. Περιλαμβάνονται, επίσης, δράσεις για την βελτίωση της συγκομιδής, μεταποίησης και εμπορίας δασοκομικών προϊόντων.

Τέλος, ο Άξονας 4 περιλαμβάνει την υλοποίηση των δράσεων που είναι αναγκαίες για την υποστήριξη της εφαρμογής του Προγράμματος και περιλαμβάνει δύο Μέτρα.

Συνολικά στους πιο πάνω άξονες περιλαμβάνονται 20 μέτρα. Τα μέτρα αυτά θεωρούνται ελκυστικά για τους συμμετέχοντες αφού οι ενισχύσεις που προβλέπονται είναι αυξημένες σε σύγκριση με το παρελθόν. Για παράδειγμα, στο Μέτρο *Παροχή Ενισχύσεων για Επενδύσεις στις Γεωργικές Εκμεταλλεύσεις*, που ουσιαστικά αποτελεί μετεξέλιξη του υφιστάμενου **Σχεδίου για Εκσυγχρονισμό και Βελτίωση της Αποδοτικότητας των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων (Ομπρέλα)** και του **Ενοποιημένου Σχεδίου Ανάπτυξης της Κτηνοτροφίας (ΕΣΑΚ)**, προτείνεται ενίσχυση τουλάχιστον του 50% της επένδυσης του γεωργού, με δημόσια δαπάνη και το υπόλοιπο μόνο θα καλυφθεί με ιδιωτική συμμετοχή. Συνοπτικά παρουσιάζονται οι άξονες και τα μέτρα, στην περίπτωση του Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης, στον **Πίνακα 8**, που ακολουθεί.

Πίνακας 8. Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006

Άξονας Προτεραιότητας 1	Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας και Εκσυγχρονισμός της Παραγωγής και της Διάθεσης Γεωργικών Προϊόντων
Μέτρο 1.1	Παροχή ενισχύσεων για επενδύσεις για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και διαχείριση των αποβλήτων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις
Μέτρο 1.2	Ενθάρρυνση της βελτίωσης και ανάπτυξης της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων
Μέτρο 1.3	Ενθάρρυνση σύστασης και λειτουργίας Ομάδων και Ενώσεων Παραγωγών
Μέτρο 1.4	Προώθηση επαγγελματικής κατάρτισης αγροτών
Μέτρο 1.5	Παροχή τεχνικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών στους αγρότες
Μέτρο 1.6	Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών
Μέτρο 1.7	Ενισχύσεις πρώτης εγκατάστασης νέων γεωργών
Άξονας Προτεραιότητας 2	Διατήρηση και Αναβάθμιση του Φυσικού Περιβάλλοντος και Ενδυνάμωση του Κοινωνικοοικονομικού Ιστού των Αγροτικών Περιοχών
Μέτρο 2.1	Ειδικές ενισχύσεις για ικανοποίηση των προτύπων της ΕΕ
Μέτρο 2.2	Παροχή ενισχύσεων για την υιοθέτηση γεωργικών μεθόδων, φιλικών προς το περιβάλλον
Μέτρο 2.3	Εκτατικοποίηση της παραγωγής και διατήρηση της βιοποικιλομορφίας και του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου με έμφαση στις αποστερημένες περιοχές
Μέτρο 2.4	Δάσωση γεωργικής γης στις αποστερημένες περιοχές
Μέτρο 2.5	Χωροταξική κτηνοτροφική ανάπτυξη
Μέτρο 2.6	Παροχή εξισωτικών πληρωμών σε μειονεκτικές περιοχές
Μέτρο 2.7	Ενθάρρυνση και ενίσχυση μεταποιητικών και χειροτεχνικών δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας που σχετίζονται με την παράδοση και την παραγωγή προϊόντων ειδικού χαρακτήρα
Μέτρο 2.8	Διατήρηση της γεωργικής και δασικής κληρονομιάς και του τοπίου των αγροτικών περιοχών
Άξονας Προτεραιότητας 3	Προστασία, Ανάπτυξη και Αειφόρος Διαχείριση των Δασικών Πόρων
Μέτρο 3.1	Προστασία των δασών από τις πυρκαγιές και άλλες φυσικές καταστροφές και αναδάσωση καιγομένων περιοχών
Μέτρο 3.2	Δάσωση μη γεωργικής γης και ανάπτυξη της ιδιωτικής δασοπονίας
Μέτρο 3.3	Βελτίωση της συγκομιδής, μεταποίησης και εμπορίας δασοκομικών προϊόντων
Άξονας Προτεραιότητας 4	Τεχνική Βοήθεια και Αξιολόγηση του

	Προγράμματος
Μέτρο 4.1	Τεχνική υποστήριξη υλοποίησης και παρακολούθησης
Μέτρο 4.2	- αξιολόγησης του Προγράμματος Τεχνική υποστήριξη για την προετοιμασία του Leader plus

Η συνολική χρηματοδότηση του Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης κατά την περίοδο 2004 – 2006 ανέρχεται στα €132,8 εκ., εκ των οποίων τα €66,4 εκ., δηλαδή τα μισά, θα χρηματοδοτηθούν από την ΕΕ μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ). Από αυτά €74,5 εκ., ποσοστό 56%, θα διατεθούν για τον Άξονα 1, €44,1 εκ., ποσοστό 33%, για τον Άξονα 2, €8 εκ., ποσοστό 6%, για τον Άξονα 3 και τα υπόλοιπα €6,2 εκ., ποσοστό 5%, για τον Άξονα 4.

Στον Πίνακα 9, που ακολουθεί παρουσιάζονται οι δεσμεύσεις και οι πληρωμές του Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης, για την Προγραμματική Περίοδο 2004 – 2006.

Πίνακας 9. Κατανομή Δεσμεύσεων και Πληρωμών για το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 – 2006, σε εκ. €

Έτος	2004	2005	2006	2004-2006	2007	2008
Δεσμεύσεις	40,6	44,4	47,8	132,8	---	---
Πληρωμές	14,2	31,7	46,9	92,8	30,4	9,6

Το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης θα υποβληθεί και επίσημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούνιο του 2003, για συζήτηση και οριστικοποίηση με στόχο να υποβληθεί τελικό για έγκριση τον Ιανουάριο του 2004. Θα αρχίσει να εφαρμόζεται στο σύνολο του από την 1^η Μαΐου 2004, εκτός από κάποια Μέτρα, για τα οποία ενδεχομένως να αρχίσει η υποβολή αιτήσεων νωρίτερα αν δοθεί έγκαιρα καταρχήν έγκριση των μέτρων αυτών από την ΕΕ. Μόλις καταστεί δυνατό προγραμματίζεται ευρεία ενημέρωση του κοινού έτσι ώστε οι ενδιαφερόμενοι να μπορέσουν να συμμετάσχουν και να επωφεληθούν έγκαιρα από τα προβλεπόμενα μέτρα. Η συνεργασία και η συνδρομή των κοινωνικών εταίρων κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για την επιτυχή εφαρμογή του Σχεδίου. Νοείται ότι, επειδή η Κύπρος εντάσσεται στον Στόχο 2 όλα τα μέτρα θα χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και θα υπόκεινται στους ειδικούς ελέγχους που προβλέπονται από το κοινοτικό κεκτημένο.

Παράλληλα, η Κυπριακή Δημοκρατία εξέφρασε την υποστήριξή της στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΕ και προέβαλε κάποιες απόψεις⁷⁸. Η Κύπρος προτιμά ένα σύστημα ενιαίων αγροτικών πληρωμών με πρόσθετες ειδικές ρυθμίσεις για την κτηνοτροφία και τους νέους γεωργούς. Τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή ευελιξία να ρυθμίσουν τις λεπτομέρειες του συστήματος αυτού,

⁷⁸ Βλ. Εφ. Ο Φιλελεύθερος, (2003), Θέσεις της Κύπρου για την Κοινή Αγροτική Πολιτική, σελ. 9, 29 Μαΐου 2003.

εφόσον τηρούνται ορισμένες αντικειμενικές αρχές και κριτήρια. Μέχρι το 2009 η Κύπρος προσανατολίζεται να εφαρμόσει το λεγόμενο απλοποιημένο σύστημα πληρωμών με συμπληρωματικές ενισχύσεις για ορισμένους τομείς από ειδικούς πόρους. Με τον τρόπο αυτό ελαχιστοποιούνται τα μεταβατικά προβλήματα και η Κύπρος προετοιμάζεται να εφαρμόσει με ευκολία τη νέα ευρωπαϊκή πολιτική αμέσως μετά. Σε ότι αφορά τη διαγραφόμενη μείωση των επιδοτήσεων κατά 20% μέχρι το 2011, η Κύπρος υποστηρίζει τη διοχέτευση του μεγαλύτερου δυνατού μεριδίου των εξοικονομήσεων αυτών για προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης των αγροτικών κοινοτήτων.

7.7. Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για την Αλιεία, για την Περίοδο 2004 - 2006

Η κυπριακή αλιεία είναι ένας μικρός τομέας της κυπριακής οικονομίας, η συμβολή του οποίου στο ΑΕΠ της χώρας δεν ξεπερνά το 0,3%. Ο τομέας αυτός αντιμετωπίζει σήμερα προβλήματα μειωμένης ανταγωνιστικότητας και χαμηλής παραγωγικότητας, λόγω κυρίως των περιορισμένων αλιευτικών αποθεμάτων αλλά και της ανεπάρκειας σε εκσυγχρονισμό, τεχνολογία και μεθόδους διεύθυνσης. Ειδικότερα προβλήματα του τομέα είναι η υπερεκμετάλλευση των αλιευτικών αποθεμάτων, που οδηγεί σε αύξηση του κόστους παραγωγής και δημιουργεί προβλήματα ανταγωνισμού, η παλαιότητα του αλιευτικού της στόλου, η αβεβαιότητα κάτω από την οποία διεξάγεται η αλιεία σε διεθνείς περιοχές και ιδιαίτερα έναντι του Δέλτα του Νείλου, οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για τη θαλάσσια ζωή και την ποιότητα του νερού, από την αλματώδη ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης, την εντατική γεωργία και τα ατυχήματα με πετρελαιοφόρα και τα συνεχιζόμενα προβλήματα ελλειμνισμού των αλιευτικών σκαφών και η έλλειψη καταλλήλων διευκολύνσεων εκφόρτωσης αλιευμάτων.

Τα προβλήματα αυτά και η προσπάθεια επίλυσης ή απάμβλυνσής τους δεσπόζουν στο συγκεκριμένο Έγγραφο⁷⁹. Έτσι, βλέπουμε αρχικά την περιληπτική ανάλυση της υφισταμένης κατάστασης, την παρουσίαση μιας Ανάλυσης SWOT στον Τομέα της αλιείας και την περιγραφή των χρηματοδοτικών πόρων που διατέθηκαν από την κυβέρνηση τα τελευταία τέσσερα χρόνια στον τομέα αυτό. Κατόπιν, αναφέρονται οι στόχοι, η στρατηγική και οι άξονες προτεραιότητας για την επόμενη τριετία, όπως τους έχουν καθορίσει οι αρμόδιοι φορείς. Οι άξονες προτεραιότητας και τα Μέτρα που εντάσσονται σε καθένα από αυτούς παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 10, που ακολουθεί.

⁷⁹ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για την Αλιεία, για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.

Πίνακας 10. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στον Τομέα Αλιείας στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας για την Περίοδο 2004 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 1	Προσαρμογή των Αλιευτικών Προσπαθειών
Μέτρο 1.1 Μέτρο 1.2	Καταστροφή ή βύθιση Αλιευτικών Σκαφών Άλλη διάθεση των σκαφών, με οριστική ένταξή τους στους τομείς διαφύλαξης της ιστορικής κληρονομιάς, αλιευτικής έρευνας, επαγγελματικής κατάρτισης και ελέγχου
Άξονας Προτεραιότητας 2	Ανανέωση και Εκσυγχρονισμός του Αλιευτικού Στόλου
Μέτρο 2.1	Εκσυγχρονισμός υπαρχόντων σκαφών
Άξονας Προτεραιότητας 3	Προστασία και Ανάπτυξη των Υδάτινων Πόρων, Υδατοκαλλιέργεια, Εξοπλισμός Αλιευτικών Λιμένων, Μεταποίηση, Εμπορία και Αλιεία στα Εσωτερικά Υδάτα
Μέτρο 3.1 Μέτρο 3.2 Μέτρο 3.3	Υδατοκαλλιέργεια Εξοπλισμός Αλιευτικών Σκαφών Μεταποίηση και Εμπορία
Άξονας Προτεραιότητας 4	Τεχνική Βοήθεια
Μέτρο 4.1	Τεχνική Βοήθεια

Η συνολική χρηματοδότηση του Ενιαίου Εγγράφου Προγραμματισμού για την Αλιεία στην Κύπρο κατά την περίοδο 2004 – 2006 ανέρχεται στα €11,5 εκ., εκ των οποίων τα €3 εκ., δηλαδή ποσοστό 26% θα χρηματοδοτηθούν από την ΕΕ μέσω του Χρηματοδοτικού Μέσου Προσανατολισμού της Αλιείας (ΧΜΠΑ). Από αυτά €2,9 εκ., ποσοστό 25%, θα διατεθούν για τον Άξονα 1, €1,1 εκ., ποσοστό 10%, για τον Άξονα 2, €7,4 εκ., ποσοστό 64%, για τον Άξονα 3 και τα υπόλοιπα €0,1 εκ., ποσοστό 1%, για το Άξονα 4.

Στο υπόλοιπο τμήμα του Ενιαίου Εγγράφου αναπτύσσονται οι μηχανισμοί, ο τρόπος χρηματοδότησης και λειτουργίας του σχεδίου, τα μέτρα διαβούλευσης με όλους τους εταίρους, οι Φορείς Διαχείρισης του, οι Αρχές Πληρωμής και Ελέγχου, οι Επιτροπές Παρακολούθησης και Αξιολόγησης του Σχεδίου, οι τρόποι δημοσιότητας και πληροφόρησης για αυτό και τέλος το πώς αυτό συνταινιάζεται με τις αντίστοιχες κοινοτικές πολιτικές.

Ως Διαχειριστική Αρχή έχει προταθεί το Γραφείο Προγραμματισμού, ως Ενδιάμεσος Φορέας το Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, ως Αρχή Πληρωμής το Γενικό Λογιστήριο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως Αρχή Ελέγχου η Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου του Γενικού Λογιστηρίου, ενώ η Επιτροπή Παρακολούθησης συντίθεται από αντιπροσώπους όλων των αρμοδίων φορέων.

7.8. Κοινοτικές Πρωτοβουλίες

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο υπάρχουν τέσσερις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες. Από αυτές η Κυπριακή Δημοκρατία συμμετέχει μόνο σε μία, την INTERREG, ενώ έχει ήδη εξασφαλίσει κονδύλι για να προετοιμάσει τη συμμετοχή της σε άλλη μία, στην LEADER+ μέσω του Σχεδίου Γεωργικής Ανάπτυξης 2004 – 2006. Παρακάτω θα αναλύσουμε την Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG IIIA στην οποία η χώρα μας συμμετέχει με τη σύμπραξη της Ελλάδας και θα αναφέρουμε δύο λόγια για την προετοιμασία μας εν' όψει της συμμετοχής μας στην LEADER+.

7.8.1. INTERREG IIIA. Ελλάδα - Κύπρος

Η ΚΠ INTERREG αφορά τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία. Σκοπός της είναι να δώσει ώθηση στην αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη του κοινοτικού χώρου. Η πρωτοβουλία αυτή υλοποιείται σε τρεις δέσμες⁸⁰.

Η Δέσμη Α' ασχολείται με τη διασυνοριακή συνεργασία. Σκοπός της είναι η προώθηση της ολοκληρωμένης περιφερειακής ανάπτυξης μεταξύ γειτονικών μεθοριακών περιφερειών, συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών και ορισμένων θαλασσιών συνόρων. Ο κύριος όγκος των χρηματοδοτικών πόρων της πρωτοβουλίας αυτής, κατευθύνεται προς τη συγκεκριμένη δέσμη. Επιλέξιμες περιοχές της ΕΕ αποτελούν όλες οι περιοχές κατά μήκος των εσωτερικών και εξωτερικών χερσαίων συνόρων της Κοινότητας, που οριοθετούνται στο επίπεδο NUTS II και ορισμένες θαλάσσιες περιοχές που οριοθετούνται στο επίπεδο NUTS III.

Η Δέσμη Β' αναφέρεται στη διεθνική συνεργασία και αποσκοπεί να συμβάλει στην αρμονική ενοποίηση του Κοινοτικού Χώρου.

Τέλος, στη Δέσμη Γ' εντάσσεται η διεθνική – διαπεριφερειακή συνεργασία. Στόχος της είναι η βελτίωση των πολιτικών και των μεθόδων για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και τη συνοχή, που θα επιτευχθεί μέσω της διεθνικής και της διαπεριφερειακής συνεργασίας. Η δέσμη αυτή χρηματοδοτείται με το μικρότερο ποσό της πρωτοβουλίας.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα *INTERREG IIIA, Ελλάδα – Κύπρος, 2000 – 2006* εγκρίθηκε από την ΕΕ την 19^η Μαρτίου του 2002, σύμφωνα με την υπ' αριθμό Ε(2000) 55/19.03.02 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁸¹.

Οι συνολικοί πόροι του κοινού αυτού Προγράμματος ανέρχονται σε €73,17 εκ. Στους πόρους αυτούς περιλαμβάνονται και κοινοτικοί πόροι ύψους €1,5 εκ., οι

⁸⁰ Βλ. Σκοϊντζός Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

⁸¹ Τα στοιχεία που αφορούν την Πρωτοβουλία αυτή λήφθηκαν από το Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών της Ελληνικής Δημοκρατίας και Γραφείο Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας, (1999), *Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG III A / ΕΛΛΑΔΑ – ΚΥΠΡΟΣ / 2000 - 2006* και από το *Συμπλήρωμα Προγραμματισμού* αυτού.

οποίοι χορηγήθηκαν στο Πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με την υπ' αριθμό C(2002) 1703/26.07.2001 απόφαση της Επιτροπής *«σχετικά με τον αντίκτυπο της διεθρυνσης στις περιοχές που συνορεύουν με τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες»*.

Από τον Ελλαδικό Χώρο οι επιλέξιμες περιοχές εφαρμογής του Προγράμματος είναι οι Περιφέρειες Κρήτης, που περιλαμβάνουν τους Νομούς Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασιθίου, Βορείου Αιγαίου, που περιλαμβάνουν τους Νομούς Λέσβου, Χίου και Σάμου, και Νοτίου Αιγαίου, με μόνο το Νομό των Δωδεκανήσων να συμμετέχει. Στις περιοχές αυτές υφίστανται συνολικά 8 Νομοί και 128 Δήμοι. Από τον Ελληνικό Κυπριακό χώρο επιλέξιμη περιοχή θεωρείται όλη η επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο γενικός στόχος του Προγράμματος είναι η ανάδειξη της περιοχής σε πυρήνα και κομβικό σημείο της ειρήνης και της αναπτυξιακής διαδικασίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η αναπτυξιακή του στρατηγική στηρίζεται στην αναγκαιότητα επίτευξης του στόχου αυτού και της επέκτασης του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου στην Ανατολική Μεσόγειο. Στο πλαίσιο αυτό η στρατηγική του Προγράμματος κινείται με κάποιους εξειδικευμένους σκοπούς. Μερικοί από αυτούς είναι η αναβάθμιση και η βελτίωση των μεταφορικών υποδομών, η αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας στους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, η μείωση των πιέσεων που δημιουργεί στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον η άνισα κατανομημένη, τόσο χωρικά όσο και χρονικά, τουριστική δραστηριότητα, η βελτίωση της παραγωγικότητας στους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στους τομείς της οικονομίας, η ενίσχυση της συνεργασίας των τοπικών, περιφερειακών και εθνικών αρχών, η διατήρηση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, η ανάπτυξη σύγχρονου πολιτισμού, η αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού και η καταπολέμηση της ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων, η διατήρηση και βελτίωση της στρατηγικής σημασίας του τουρισμού σαν πολλαπλασιαστή της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας στην ευρύτερη περιοχή της διασυνοριακής συνεργασίας και η ενίσχυση της πορείας εισόδου της Κύπρου στην ΕΕ.

Οι ειδικοί στόχοι του Προγράμματος, οι οποίοι θα υλοποιήσουν την στρατηγική αυτή και θα συμβάλουν στην επίτευξη του επιχειρησιακού στόχου είναι η άρση της γεωγραφικής και επικοινωνιακής απομόνωσης της περιοχής, η οικονομική ανάπτυξη της και η προώθηση της απασχόλησης και η λειτουργική αναβάθμιση της περιοχής με σκοπό την αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιδράσεων και επιπτώσεων.

Για την υλοποίηση των στόχων του Προγράμματος προβλέπεται να διαμορφωθούν παρεμβάσεις που εντάσσονται σε πέντε Άξονες Προτεραιότητας και

περιλαμβάνουν έντεκα Μέτρα Δράσεων. Οι Άξονες και τα Μέτρα αναφέρονται συνοπτικά στον **Πίνακα 11**, που ακολουθεί.

Πίνακας 11. *Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα Δράσης που Εντάσσονται στην Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG IIIA, Ελλάδα – Κύπρος, για την Περίοδο 2000 - 2006*

Άξονας Προτεραιότητας 1	Διασυνοριακές Υποδομές
Μέτρο 1.1	Υποδομές μεταφορών και διασυνοριακών δικτύων
Μέτρο 1.2	Βελτίωση της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων
Άξονας Προτεραιότητας 2	Οικονομική Ανάπτυξης και Απασχόληση
Μέτρο 2.1	Ενίσχυση διασυνοριακής επιχειρηματικότητας
Μέτρο 2.2	Ανθρώπινοι πόροι και προώθηση της απασχόλησης
Μέτρο 2.3	Συνεργασία εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων για επιχειρηματικές εφαρμογές
Άξονας Προτεραιότητας 3	Ποιότητα Ζωής, Περιβάλλον και Πολιτισμός
Μέτρο 3.1	Προστασία της υγείας
Μέτρο 3.2	Προστασία, ανάδειξη και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος
Μέτρο 3.3	Ανάδειξη και προβολή πολιτιστικών και τουριστικών πόρων
Άξονας Προτεραιότητας 4	Ειδική Ενίσχυση για τις Περιοχές που Συνορεύουν με τις Υποψήφιες προς Ένταξη Χώρες
Μέτρο 4.1	Κοινοτική δράση ενίσχυσης της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων
Άξονας Προτεραιότητας 5	Τεχνική Βοήθεια
Μέτρο 5.1	Διαχείριση του Προγράμματος
Μέτρο 5.2	Τεχνική Υποστήριξη

Η συνολική χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος ανέρχεται στα €73,17 εκ., εκ των οποίων τα €48,5 εκ., δηλαδή ποσοστό 66% θα χρηματοδοτηθούν από την ΕΕ μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Από το συνολικό ποσό €26,4 εκ., ποσοστό 36%, θα διατεθούν για τον Άξονα 1, €19,5 εκ., ποσοστό 26%, για τον Άξονα 2, €24,1 εκ., ποσοστό 33%, για τον Άξονα 3, €2 εκ., ποσοστό 3%, για τον Άξονα 4 και τα υπόλοιπα €1,2 εκ., ποσοστό 2%, για τον Άξονα 5.

Στο πλαίσιο αυτό, ο σχεδιασμός του Επιχειρησιακού Προγράμματος λαμβάνει υπόψη του τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της διασυνοριακής περιοχής και τις γενικές αρχές της ΚΠ INTERREG IIIA, ενώ επιδιώκει τη συμπληρωματικότητα των παρεμβάσεων που θα χρηματοδοτηθούν, με τις εθνικές, κοινοτικές και περιφερειακές πολιτικές ή και με έργα άλλων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και του Ταμείου Συνοχής.

Παράλληλα, ο σχεδιασμός του Προγράμματος επιδιώκει την εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής συνεκτικότητας με άλλα χρηματοδοτικά μέσα σχετικά με την υλοποίηση δράσεων στο πλαίσιο της προενταξιακής στρατηγικής για την Κυπριακή Δημοκρατία.

7.8.2. LEADER plus

Η ΚΠ LEADER αναφέρεται στην αγροτική ανάπτυξη. Οι περιορισμένης έκτασης και αγροτικού χαρακτήρα περιοχές, που αποτελούν μια ομοιογενή χωρική ενότητα από φυσικής, γεωγραφικής, οικονομικής και κοινωνικής άποψης εντάσσονται στην εν λόγω πρωτοβουλία. Για να είναι όμως επιλέξιμες πρέπει να παρουσιάζουν συνοχή και επαρκή μάζα, πληθυσμού και πόρων, ούτως ώστε να στηρίξουν μια βιώσιμη αναπτυξιακή στρατηγική. Δεν είναι υποχρεωτικό η οριοθέτηση της περιοχής αυτής να είναι ταυτόσημη της εθνικής διοικητικής οριοθέτησης ή αυτής που έγινε για τους στόχους 1 και 2, στα πλαίσια των Διαρθρωτικών Ταμείων⁸².

Οι σημαντικές προϋποθέσεις, για τη διασφάλιση του τοπικού και αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής, αφορούν τα πληθυσμιακά δεδομένα. Καταρχήν ο πληθυσμός της περιοχής δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 100.000 κατοίκους για τις πυκνοκατοικημένες περιοχές, που πλησιάζουν τους 120 κατ. /τετρ. χιλ., χωρίς όμως να πέφτει κάτω από τις 10.000 κατοίκους.

Στο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2004 – 2006 υπάρχει πρόνοια για την προετοιμασία Αγροτικού Σχεδίου ούτως ώστε περιοχές της νήσου να ενταχθούν στην Πρωτοβουλία αυτή στην ερχόμενη Προγραμματική Περίοδο. Πιο συγκεκριμένα στον Άξονα Προτεραιότητας 4 του Σχεδίου, με τίτλο **Τεχνική Βοήθεια και Αξιολόγηση του Προγράμματος**, εντάσσεται το Μέτρο 4.2, *‘Τεχνική υποστήριξη για την προετοιμασία του LEADER plus’*, το οποίο χρηματοδοτείται με €200.000.

7.9. RISC (Regional Innovation Strategy in Cyprus)

Τα τελευταία χρόνια, υπό τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης, η τεχνολογική ανάπτυξη έχει όλο και περισσότερο διεθνή χαρακτήρα και, συνεπώς, η μετάδοση της γνώσης και η αφομοίωση της τεχνολογίας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων γίνονται όλο και πιο σημαντικές. Στο πλαίσιο αυτό, οι δραστηριότητες Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε&ΤΑ) στην ΕΕ αναπτύχθηκαν ταχύτατα στα μέσα της δεκαετίας του ‘80, ιδιαίτερα ύστερα από την εισαγωγή του πρώτου Προγράμματος – Πλαισίου. Οι υποστηριζόμενες από την ΕΕ δραστηριότητες Ε&ΤΑ είχαν πολύ θετική επίδραση σε διάφορους τομείς. Έτσι μετά

⁸² Βλ. Σκούντζος Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

από αρκετά Προγράμματα της ΕΕ που αφορούσαν Ε&ΤΑ έχουμε σήμερα σε εξέλιξη τα Προγράμματα RIS, RIS+ και RISE⁸³. Η Κύπρος αυτή την στιγμή βρίσκεται στην πρώτη φάση της σειράς αυτών των Προγραμμάτων.

Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Regional Innovation Strategy in Cyprus (RISC) ξεκίνησε την 1^η Νοεμβρίου 2001. Το πρόγραμμα αυτό είναι διάρκειας 32 μηνών, συνολικού προϋπολογισμού περίπου €660.000 και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε ποσοστό 75%. Στόχος του Προγράμματος είναι η ανάπτυξη στρατηγικής στα θέματα Καινοτομίας και Μεταφοράς Τεχνολογίας στην Κύπρο.

Την υλοποίηση του έργου ανέλαβε ομάδα, η οποία αποτελείται από τους ακόλουθους φορείς. *Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (ΠΙΕ)*, ως Ανάδοχος Φορέας, *Αναπτυξιακός Οργανισμός 'ΤΑΛΩΣ'* ως Επιστημονικός Υπεύθυνος και *Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας*, μέσω *Αριστοτελείου Πανεπιστημίου*, και *Περιφέρεια του Κεντ στην Σκωτία*, μέσω *Κέντρου Μεταφοράς Τεχνολογίας του Κεντ*, ως Έμπειρες Περιφέρειες.

Το πρόγραμμα *Περιφερειακής Στρατηγικής Καινοτομίας (Regional Innovation Strategy)* αποτελεί μια πρωτοβουλία των Γενικών Διευθύνσεων Επιχειρήσεων και Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ήδη σε όλη την Ευρώπη λειτουργούν 104 αντίστοιχα προγράμματα σε διάφορες Περιφέρειες, τα οποία συγχρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πρόγραμμα ανατέθηκε στην ομάδα μέσα από μια ανταγωνιστική διαδικασία διεκδίκησης όπου η κυπριακή πρόταση κατετάγη στη τιμητική δεύτερη θέση σε όλη την Ευρώπη.

Το έργο έχει ως βασικό στόχο να λειτουργήσει υποστηρικτικά και καταλυτικά προς την κατεύθυνση της δημιουργίας Στρατηγικής Καινοτομίας στην Κύπρο. Η προσπάθεια αυτή εντάσσεται μέσα στην ευρύτερη πανευρωπαϊκή προσπάθεια, η οποία από τη συνάντηση της Λισσαβόνας έχει καταστήσει τον παράγοντα Καινοτομία ως την υπ' αριθμό ένα παράγοντα ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος προνοείται η δημιουργία τριών οργάνων, τα οποία θα επιφορτισθούν με την υλοποίηση του έργου. Πρόκειται για την Επιτροπή Παρακολούθησης, τη Διαχειριστική Ομάδα και το Παρατηρητήριο Καινοτομίας 'ERMIS'. Παράλληλα με τα προηγουμένως αναφερθέντα όργανα, θα λειτουργούν σε ad-hoc βάση ομάδες εργασίας ειδικών, οι οποίες θα επιλαμβάνονται εξειδικευμένων θεμάτων που εμπίπτουν στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τους.

Η Επιτροπή Παρακολούθησης είναι ουσιαστικά το όργανο, το οποίο θα λαμβάνει όλες τις τελικές αποφάσεις. Οι αποφάσεις αυτές θα βασίζονται σε εισηγήσεις της Διαχειριστικής Ομάδας και θα αφορούν στην υιοθέτηση συγκεκριμένων Μέτρων, Προγραμμάτων και Πρωτοβουλιών με στόχο την ενθάρρυνση και την ενίσχυση της καινοτομίας στο ευρύτερο κυπριακό οικονομικό

⁸³ Βλ. Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, (2001), *Περιφερειακή Στρατηγική για την Καινοτομία στην Στερεά Ελλάδα*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

περιβάλλον. Κύρια χαρακτηριστικά της λειτουργίας της Επιτροπής είναι η συναίνεση και η δέσμευση στην υλοποίηση του έργου, δύο χαρακτηριστικά που η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέδειξε ως κυρίαρχα για την επιτυχή υλοποίηση του Προγράμματος.

Η Επιτροπή Παρακολούθησης θα έχει ως στόχους να αποτελέσει το σώμα, στο οποίο μέσα από συναινετικές διαδικασίες θα σχεδιάσει και θα αποφασίσει την υλοποίηση μιας Στρατηγικής Ανάπτυξης της Καινοτομίας στην Κύπρο, να παρέχει την απαραίτητη πολιτική κάλυψη για την υλοποίηση των στόχων του έργου, να παρακολουθεί την πρόοδο της υλοποίησης του έργου και να εφαρμόσει την Στρατηγική Καινοτομίας.

Πρόεδρος της Επιτροπής Παρακολούθησης θα είναι ο Γενικός Διευθυντής του Γραφείου Προγραμματισμού κ. Π. Πούρος. Στην Επιτροπή θα συμμετέχουν επίσης όλοι οι φορείς οι οποίοι σχετίζονται με την Καινοτομία. Έχει καταβληθεί προσπάθεια από μέρους της Αναδόχου Ομάδας ώστε η Επιτροπή να καλύπτει όλες τις διαστάσεις του πολιτικού και τεχνοκρατικού σχεδιασμού της Στρατηγικής Καινοτομίας μια και σε αυτή θα μετέχουν το Γραφείο Προγραμματισμού, το Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας & Τουρισμού, το Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το Πανεπιστήμιο Κύπρου, το Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών, το Κρατικό Χημείο, το Ινστιτούτο Νευρολογίας & Γενετικής, το Κέντρο Παραγωγικότητας, το Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο (ΑΤΙ), ο Έφορος Εταιρειών και Επίσημος Παραλήπτης, το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (ΙΠΕ), το Ίδρυμα Τεχνολογίας, το Κ.Ε.Β.Ε., ο Ο.Ε.Β. και το Κ.Α.Κ. Ήφαιστος.

Η Διαχειριστική Ομάδα απαρτίζεται από στελέχη του ΙΠΕ και του Αναπτυξιακού Οργανισμού 'ΤΑΛΩΣ' και φέρει την ουσιαστική ευθύνη υλοποίησης του έργου. Στόχος της Διαχειριστικής Ομάδας είναι να αναλύσει την υφιστάμενη κατάσταση και να εντοπίσει τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις προοπτικές και τους κινδύνους σχετικά με την ανάπτυξη μιας Στρατηγικής Καινοτομίας στην Κύπρο. Στην προσπάθεια της αυτή η διαχειριστική ομάδα θα έχει τη συνεχή βοήθεια και υποστήριξη των Έμπειρων Περιφερειών ενώ σε περιπτώσεις εξειδικευμένων θεμάτων θα έχει τη δυνατότητα σύστασης ad-hoc Ομάδων Εργασίας από ειδικούς. Θα έχει επίσης συνεχή ανοικτή επικοινωνία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά και με το δίκτυο των υπολοίπων προγραμμάτων Περιφερειακής Στρατηγικής Καινοτομίας που λειτουργούν στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Διαχειριστική Ομάδα θα καταρτίζει πλαίσιο στρατηγικής, το οποίο θα απαρτίζεται από σειρά εισηγήσεων, μέτρων, σχεδίων και πρωτοβουλιών, οι οποίες θα προωθούνται για συζήτηση και υιοθέτηση στο επίπεδο της Επιτροπής Παρακολούθησης. Οι εισηγήσεις αυτές θα συνοδεύονται από τεκμηριωμένη τεχνοκρατική ανάλυση, αναφορές σε ανάλογες πρωτοβουλίες στις συνεργαζόμενες αλλά και σε άλλες Περιφέρειες της Ευρώπης καθώς επίσης και τις απόψεις των άμεσα επηρεαζόμενων ομάδων (επιχειρήσεις, ερευνητικοί φορείς κ.λπ.). Επιπρόσθετα, η Διαχειριστική Ομάδα θα είναι σε θέση να προτείνει τρόπους

χρηματοδότησης των εισηγήσεων που θα υποβάλλονται στην Επιτροπή Παρακολούθησης. Ιδιαίτερη έμφαση θα δίνεται στην αξιοποίηση ευρωπαϊκών κονδυλίων για την υλοποίηση των αποφάσεων της Επιτροπής Παρακολούθησης.

Το Παρατηρητήριο Καινοτομίας 'ERMIS' (Evaluation of RISC and Monitoring Innovation Strategy) θα είναι επιφορτισμένο με την παρακολούθηση της προόδου της υλοποίησης του Έργου αλλά και τη συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής της Στρατηγικής Καινοτομίας στην Κύπρο. Το Παρατηρητήριο θα έχει επίσης την ευθύνη της διάχυσης των αποτελεσμάτων του Έργου και της παροχής πληροφοριών σε θέματα καινοτομίας και μεταφοράς τεχνολογίας. Το ERMIS θα συνεχίσει τη λειτουργία του και μετά την ολοκλήρωση του Έργου.

Οι δύο Έμπειρες Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας και Κεντ θα λειτουργούν υποβοηθητικά και κυρίως συμβουλευτικά σε κάθε στάδιο υλοποίησης του Έργου, μεταφέροντας τις εμπειρίες τους και τις καλές πρακτικές από την εφαρμογή του Προγράμματος στις δικές τους Περιφέρειες. Αναμένεται να αναπτύξουν ένα ουσιαστικό ρόλο στις Μελέτες Ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης καθώς επίσης και στην παρακολούθηση και αξιολόγηση του έργου.

Οι Ομάδες Εργασίας θα συστήνονται και θα συντονίζονται από τη Διαχειριστική Ομάδα και θα απαρτίζονται από ειδικούς και άμεσα ενδιαφερόμενους στα θέματα τα οποία θα προταθούν ως εισηγήσεις στην Επιτροπή Παρακολούθησης. Οι Ομάδες αυτές θα αποτελούν ουσιαστικά σώματα, τα οποία θα καλούνται να καταθέσουν απόψεις και προβληματισμούς σχετικά με συγκεκριμένες εισηγήσεις, τις οποίες θα ετοιμάζει η Διαχειριστική Ομάδα. Ο μηχανισμός αυτός θα υποβάλλει σε μια πρώτη δοκιμασία τις εισηγήσεις δίνοντας έτσι την ευκαιρία στη Διαχειριστική Ομάδα να βελτιώνει και να τεκμηριώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις εισηγήσεις της προς την Επιτροπή Παρακολούθησης.

Η καινοτομία είναι συστημική και όχι γραμμική παράμετρος. Η καινοτομία είναι πολυδιάστατη, ως διαδικασία, και εμπλέκει πολλούς παίκτες. Κατά κανόνα δε, η ανάπτυξη της καινοτομίας σε μια επιχείρηση δεν είναι ανεξάρτητη από την «καινοτομία» του περιβάλλοντος όπου δραστηριοποιείται. Το περιβάλλον αυτό το οποίο θα πρέπει να αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα όπου παίκτες, όπως επιχειρήσεις, ερευνητικοί φορείς, επενδυτές, σύμβουλοι, ενδιάμεσοι φορείς και πολιτικές αρχές έχουν να διαδραματίσουν ένα συμπληρωματικό ρόλο. Τόσο στο Πενταετές Στρατηγικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (1999-2003) όσο και στη Νέα Βιομηχανική Πολιτική οι παράμετροι της καινοτομίας και της μεταφοράς τεχνολογίας καταλαμβάνουν σημαντική θέση στις προτεραιότητες της Κυπριακής Κυβέρνησης για την Οικονομική Ανάπτυξη.

Μέχρι τώρα έχει περατωθεί, στα πλαίσια του Προγράμματος αυτού μια Έκθεση στην οποία τεκμηριώνεται η επιλογή των τομέων προτεραιότητας, στους οποίους θα επικεντρωθεί η χάραξη Στρατηγικής Καινοτομίας. Η ανάλυση, που έγινε

σε αυτήν, έδειξε ότι η επικέντρωση της Στρατηγικής Καινοτομίας θα γίνει στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού και των υπηρεσιών.

Η Κύπρος διαθέτει σημαντικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, τα οποία θα πρέπει να αξιοποιήσει προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης ενός ευρύτερου επιχειρησιακού καινοτομικού περιβάλλοντος. Η μετάλλαξη αυτή περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες που αποτελούν τις κύριες συνιστώσες της καινοτομικής αντίληψης. Κυβέρνηση, εκπαιδευτικό σύστημα, ερευνητικοί φορείς και επιχειρήσεις θα πρέπει να περάσουν στις σύγχρονες λογικές της ταχύτητας, της ευελιξίας και, προπάντων, της δημιουργικότητας.

Το RISC ευελπιστεί ότι θα αποτελέσει τον κεντρικό μοχλό ώθησης μιας συλλογικής προσπάθειας της Κύπρου να αναπτύξει Στρατηγική Καινοτομίας. Η ανάπτυξη μια τέτοιας Στρατηγικής θα ενισχύσει τις δυνατότητες των συμμετεχόντων να αναπτύξουν τις κατάλληλες επιμέρους πολιτικές λαμβάνοντας υπ' όψη τις πραγματικές ανάγκες της οικονομίας. Απώτερος στόχος του RISC αποτελεί, πάντοτε, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της κυπριακής οικονομίας, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η καλλιέργεια μιας καινοτομικής νοοτροπίας μέσα στον παραγωγικό ιστό της Κύπρου.

7.10. Η Σημερινή Κατάσταση

Η Ευρωπαϊκή πορεία της Κύπρου ανοίγει το δρόμο των χρηματοδοτήσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ. Εκατομμύρια λίρες θα εισρεύσουν στον τόπο με σκοπό την προώθηση αναπτυξιακών έργων, την στήριξη των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και τη χρηματοδότηση έργων σε τομείς όπως το περιβάλλον, οι μεταφορές και η έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη. Τα ποσά και οι τομείς καταγράφονται συνοπτικά στον **Πίνακα 12**, που ακολουθεί και περιγράφονται κατόπιν⁸⁴. Κονδύλια από δέκα συνολικά πηγές θα αντλήσει η Κύπρος κατά την τριετία 2004 – 2006, ενώ είναι ξεκάθαρο πως τη μερίδα του λέοντος θα πάρει η γεωργία, δεδομένου ότι €48,68 εκ. θα αφορούν την Κοινή Αγροτική Πολιτική και €66,35 εκ. την Αγροτική Ανάπτυξη. Γενικότερα όμως, οι Βρυξέλλες έχουν δεσμεύσει για το νησί από τα διάφορα ταμεία της ΕΕ €115,03 εκ. για την γεωργία, €100,83 εκ. για διαρθρωτικές δράσεις και €47,65 εκ. από διάφορα άλλα προγράμματα⁸⁵.

⁸⁴ Τα στοιχεία αυτά δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα **Ο Οικονομικός Φιλελεύθερος**, (2003), *Αρχίζει η ροή χρημάτων από τα Κοινοτικά Ταμεία*, σελ. 3, 22 Ιουνίου 2003.

⁸⁵ Βλ. Εφ. Πολίτης (2003), *Σε Τρεις Ζώνες τα Κονδύλια της ΕΕ*, σελ. 37, 14 Φεβρουαρίου 2003.

Πίνακας 12. *Η Χρηματοδότηση της Κύπρου από τα Κοινοτικά Ταμεία, για την Περίοδο 2004 - 2006*

<i>Πηγή Χρηματοδότησης</i>	<i>€ σε Εκατομμύρια</i>
Γεωργικά Ταμεία	115,1
Αγροτική Ανάπτυξη	66,4
Κοινή Αγροτική Πολιτική	48,7
Διαρθρωτικά Ταμεία	47,4
Στόχος 2 (ΕΚΤ)	24,9
Στόχος 3 (ΕΤΠΑ)	19,5
Αλιεία (ΧΜΠΑ)	3,0
Κοινοτικές Πρωτοβουλίες	5,4
INTERREG	3,8
EQUAL	1,6
Ταμείο Συνοχής	48,1
Κοινοτικά Προγράμματα	47,7
ΣΥΝΟΛΟ	263,7

Πηγή: Ο Οικονομικός Φιλελεύθερος, σελ. 3, 22 Ιουνίου 2003.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις είναι σχετικά χαμηλές σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη, αφού η Κύπρος θεωρείται ότι έχει βιοτικό επίπεδο ψηλότερο του 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Σε περίπτωση επανένωσης του νησιού ολόκληρη η Κύπρος θα μεταφερθεί στον Στόχο 1. Θα μετατραπεί, δηλαδή, σε Περιφέρεια με αναπτυξιακή καθυστέρηση, εκεί όπου διατίθεται το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων, αφού το βιοτικό επίπεδο στο σύνολό του θα μειωθεί και δεν θα υπερβαίνει το 75% του κοινοτικού μέσου. Παρά τις σχετικές προσπάθειες που έγιναν εκ μέρους της Κύπρου, κρίθηκε ότι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί περιοχή με αναπτυξιακή καθυστέρηση, για να πάρει μεγαλύτερα ευρωπαϊκά κονδύλια. Κλείνουμε αναφέροντας ότι η Κύπρος είναι η μόνη από τις 10 χώρες που θα ενταχθούν ως πλήρες μέλη στην Ένωση από το Μάιο του 2004 που δεν εμπίπτει στον στόχο 1. Παρόλα ταύτα η Κύπρος δικαιούται χρηματοδότηση από το Ταμείο Συνοχής⁸⁶ επειδή το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας δεν υπερβαίνει το 90% του αντιστοίχου μέσου κοινοτικού.

Παράλληλα, η ενίσχυση των επιχειρήσεων, και κυρίως των ΜΜΕ, αποτελεί ένα από τα βασικότερα θέματα. Στις περιοχές όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα σε μονάδες αγοραστικής δύναμης είναι κάτω του 60% του κοινοτικού μέσου όρου, η ενίσχυση ανέρχεται στο 50 - 65% του κόστους του επενδυτικού σχεδίου. Στην περίπτωση των ΜΜΕ η ένταση αυξάνεται κατά 15% με μέγιστο ποσό το 75%. Στις περιοχές όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι μεταξύ 60 - 75% του κοινοτικού μέσου όρου, η οικονομική ενίσχυση προβλέπεται από 40 - 50% του κόστους του σχεδίου. Στην περίπτωση των ΜΜΕ η ένταση αυξάνεται κατά 15% με μέγιστο ποσό το 65%. Στις περιοχές όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι μεταξύ 75 - 100% του

⁸⁶ Από το Ταμείο Συνοχής θα διατεθεί, για την Κύπρο, ποσό που κυμαίνεται μεταξύ €32,7 και €63,7 εκατομμυρίων για την περίοδο 2004 - 2006. Το ποσό που αναγράφεται στον Πίνακα που προηγείται αντιπροσωπεύει το μέσο όρο.

κοινοτικού μέσου όρου, η ενίσχυση κυμαίνεται από 20 – 30% του κόστους του σχεδίου. Στην περίπτωση των ΜΜΕ η ένταση αυξάνεται κατά 10% με μέγιστο ποσό το 30%. Αυτό σημαίνει ότι το μέγιστο ποσό δημόσιας ενίσχυσης που θα μπορούσε να δοθεί στις ΜΜΕ της Κύπρου είναι 30% επί του κόστους του σχεδίου. Να αναφέρουμε τέλος, ότι υπάρχουν και τα σχέδια ενισχύσεων τύπου *de minimis* όπου μπορεί να χρηματοδοτηθεί ακόμη και το 100% των δαπανών, νοουμένου ότι η ενίσχυση εντός της τριετίας δεν θα υπερβαίνει τις 57.000ΛΚ.

Ταυτόχρονα, η Κύπρος έχει τη δυνατότητα να αντλήσει και κάποια χρήματα από Ευρωπαϊκά Προγράμματα για τους νέους και να τα κατευθύνει σε συγκεκριμένες δράσεις. Τα Προγράμματα αυτά είναι το Socrates, που είναι το βασικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΕΕ και προωθεί διεθνείς ανταλλαγές και συνεργασίες ανάμεσα σε μαθητές, σχολεία και δασκάλους, το Comenius, που δημιουργεί συνεργασίες ανάμεσα σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια ή Κολέγια σε διάφορες χώρες και το Erasmus, που απευθύνεται μόνο σε Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης⁸⁷.

⁸⁷ Βλ. *Το Βιβλίο των Νέων της Ευρώπης. Ελλάδα – Κύπρος*, Εκδ. Europe Generation 2001 και από το site <http://www.europa.eu.int/comm/education/socrates/erasmus/home.html/>.

8. Νέες Τάσεις στη Διαμόρφωση Νέας Περιφερειακής Στρατηγικής

8.1. Οι Νεότερες Στρατηγικές Περιφερειακής Ανάπτυξης

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 αναπτύχθηκαν, κυρίως, οι θεωρίες της ενδογενούς και της 'από τα κάτω ανάπτυξης', με κύρια συστατικά την ευέλικτη εξειδίκευση, τις νέες τεχνολογίες, τις τεχνοπόλεις και τα επιστημονικά πάρκα και την αιεφόρο ανάπτυξη. Κατά την περίοδο αυτή, οι υποστηρικτές των νέων τεχνολογιών, προσπάθησαν να δώσουν λύσεις σε μια σειρά από μεταβιομηχανικά προβλήματα, όπως είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, η οικολογική καταστροφή και η ποιότητα ζωής.

Ειδικότερα, η αιεφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη⁸⁸ αποτέλεσε μία επιτυχημένη σύζευξη των οικολογικών και περιβαλλοντικών με τις οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις της ανάπτυξης. Στο σημείο αυτό, θα ήταν χρήσιμο να ορίσουμε την αιεφόρο ανάπτυξη. Αιεφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη, σύμφωνα με την Έκθεση της Παγκόσμιας Έπιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (1987), καλείται 'η αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας που σέβεται το περιβάλλον και χρησιμοποιεί τους φυσικούς πόρους αρμονικά, έτσι ώστε να μη θίγεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθεί στις ανάγκες της'⁸⁹. Η ανάπτυξη αυτή συνεπάγεται στη διατήρηση της γενικής ισορροπίας και αξίας του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου, τον επαναπροσδιορισμό των κριτηρίων αξιολόγησης κόστους – οφέλους και των μέσων που θα ανταποκρίνονται σε πραγματικά οικονομικοκοινωνικά δεδομένα και αξίες της κατανάλωσης και της συντήρησης και στη δίκαιη κατανομή και χρήση των πόρων σε παγκόσμια κλίμακα.

Επιπλέον, κατά την περίοδο αυτή, ξεχωριστή σημασία αποκτά το καινοτομικό περιβάλλον, ενώ η ταχύτητα απορρόφησης της γνώσης και η μετατροπή της σε καινοτομία, ενισχύει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των περιφερειακών οικονομιών. Από την άλλη, η ανάπτυξη μέσω τεχνοπόλεων και τεχνολογικών πάρκων στηρίζεται στην ύπαρξη πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και ιδρυμάτων, στο ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, στα κρατικά κίνητρα κλπ.

Αυτές οι μορφές οργάνωσης της παραγωγής ποικίλουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες, με την πρόοδο της τεχνολογίας, με το βαθμό της κρατικής συμμετοχής και παρέμβασης και με το βαθμό συμμετοχής της τοπικής αυτοδιοίκησης και των ιδιωτικών φορέων. Παρουσιάζουν, όμως, ένα κοινό χαρακτηριστικό που αποτελεί και το θεμελιώδη λίθο τους. Τη σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή. Τα τεχνολογικά πάρκα επιδιώκουν και προκαλούν την

⁸⁸ Στη διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζεται με τον όρο sustainable development.

⁸⁹ Βλ. ΜΟΔ Α.Ε., (1998), *Ευρετήριο Όρων του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης*, Εκδοτική Παραγωγή POINT Ο.Ε., Καλλιθέα.

ενεργοποίηση του καινοτομικού δυναμικού μιας περιοχής και η επιτυχία τους εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τη συνεργασία τους, τη δικτύωσή τους, τη συμπληρωματικότητα και τις αλληλεπιδράσεις τους. Γίνεται σαφές πως τα τεχνολογικά πάρκα, ως πολιτική, διαδόθηκαν ταχέως, αναδεικνύοντας νέους βιομηχανικούς χώρους με παγκόσμια ακτινοβολία, στους οποίους δεν εντοπίζονται ιδιαίτερες ομοιότητες με τα παραδοσιακά βιομηχανικά κέντρα.

Σημαντική συμβολή έχει στην ανάπτυξη η εμφάνιση και επέκταση των λεγόμενων 'Θερμοκοιτίδων Επιχειρήσεων'. Πρόκειται για Κέντρα, στα οποία αναπτύσσονται λειτουργίες έρευνας και ανάπτυξης, που, κατά κανόνα, συνδέονται με πειραματικές επιχειρηματικές μονάδες και πιλοτικές εφαρμογές και είναι εγκατεστημένες σε τεχνολογικά ή επιστημονικά πάρκα. Σκοπός των *Θερμοκοιτίδων Επιχειρήσεων* είναι η δημιουργία των νέων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας.

Τέλος, όσον αφορά τον Περιφερειακό Προγραμματισμό διακρίνεται πλέον σε τρία επίπεδα⁹⁰. Έχουμε τον διαπεριφερειακό προγραμματισμό ή περιφερειακό προγραμματισμό σε εθνικό επίπεδο ή εθνικό προγραμματισμό για περιφερειακή ανάπτυξη, τον περιφερειακό προγραμματισμό σε περιφερειακό επίπεδο ή διατοπικό προγραμματισμό και τον προγραμματισμό χωροθετήσεως των οικονομικών δραστηριοτήτων ή χωροταξικό προγραμματισμό.

8.2. Το Διεθνές Οικονομικό Περιβάλλον Σήμερα και η Διαμόρφωση του Περιφερειακού Προβλήματος

Η παγκοσμιοποίηση έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη διεθνή οικονομία τα τελευταία χρόνια. Σήμερα, λόγω αυτού του φαινομένου είναι μεγάλη η αλληλεξάρτηση σε όλες τις περιοχές του πλανήτη. Οι μεταβολές στις εθνικές οικονομίες χάνουν τη σημασία τους και αντικαθίστανται από τις επιδράσεις που ασκούνται από τις μεταβολές στην παγκόσμια οικονομία. Όλα αυτά είναι αποτέλεσμα της διασύνδεσης των συστημάτων των αγορών, της παραγωγής και της απασχόλησης.

Τα επίπεδα ρύθμισης του χώρου, σύμφωνα με το νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, είναι δύο⁹¹. Από τη μια έχουμε το υποεθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο με βασικό χαρακτηριστικό την εφαρμογή αποκεντρωμένων τοπικών πολιτικών και με την ενεργή συμμετοχή τοπικών φορέων. Από την άλλη βρίσκουμε το υπερεθνικό επίπεδο, στο οποίο έχουν αποκτήσει σημαντικό ρόλο οι υπερεθνικοί οργανισμοί ρύθμισης και οι νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Η συνεχώς αυξανόμενη τάση της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών και της ελευθέρωσης του εμπορίου, στην οποία σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν οι υπηρεσίες καθώς και η επιτάχυνση των τεχνολογικών μεταβολών είναι τα κυριότερα

⁹⁰ Βλ. Σκούντζος Θ., (1993), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική. Τεχνικές Αναλύσεως*, Τόμος Β', Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.

⁹¹ Βλ. Χριστοφάκης Εμμ., (2000) *Διδακτορική Διατριβή* με τίτλο *Ενδογενής Ανάπτυξη. Σχεδιασμός και Πολιτική σε Τοπικό Επίπεδο*, Αθήνα.

χαρακτηριστικά σκηνικά της διεθνούς οικονομίας σήμερα. Η κυπριακή οικονομία δεν θα μπορούσε να μην επηρεαστεί, και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό, από τις εξελίξεις αυτές, λόγω του ανοιχτού χαρακτήρα της.

Παράλληλα, σημαντικές εξελίξεις έχουμε και στο χώρο της ΕΕ. Οι εξελίξεις αυτές σηματοδοτούνται από την προώθηση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) και τη μεγάλη διεύρυνση της Ένωσης που διεκπεραιώθηκε τυπικά αυτή την Άνοιξη. Στην πορεία αυτή ρόλο παίζουν τόσο οι διεθνείς εξελίξεις όσο και η συνοχή της ενιαίας αγοράς.

Το περιφερειακό πρόβλημα μεταβάλλεται στις μέρες μας και διαμορφώνεται σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο έχουμε τις μεταβολές στην αγορά εργασίας. Οι μεταβολές αυτές προέρχονται κυρίως από την ταχύτατη πρόοδο της πληροφορικής και των πρακτικών εφαρμογών της στην παραγωγή και τη διοίκηση αλλά και από την τεχνολογική εξέλιξη. Η κατάσταση αυτή ενισχύει το δυϊσμό μεταξύ ειδικευμένης και ανειδίκευτης εργατικής δύναμης. Συνέπεια του γεγονότος αυτού είναι η μεγάλη αύξηση της ζήτησης ειδικευμένου προσωπικού, με ταυτόχρονη απώλεια των αντιστοίχων θέσεων εργασίας ανειδίκευτων εργατών. Έτσι, οι εξελίξεις αυτές δημιουργούν ανισότητες στην κατανομή της εργασίας, οι οποίες καταλήγουν σε χωρικές και εισοδηματικές ανισότητες.

Το δεύτερο επίπεδο διαμορφώνεται από τις εξελίξεις στο διεθνές εμπόριο και στην οικονομική ολοκλήρωση της Ευρώπης. Ο έντονος ανταγωνισμός σε παγκόσμια κλίμακα, ο οποίος προκαλεί σημαντικές ανακατατάξεις στη χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, κυριαρχεί στις μεταβολές των δύο αυτών τομέων. Οι δραστηριότητες που επηρεάζονται περισσότερο από το επίπεδο αυτό είναι εκείνες που είναι εντάσεως εργασίας και κατ' επέκταση αναζητούν τόπο εγκατάστασης σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το κόστος εργασίας εξακολουθεί να κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα.

Στο τρίτο επίπεδο κυριαρχεί ο παράγοντας του περιβάλλοντος και αναδεικνύονται ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση και την προστασία του. Η βιώσιμη και η αειφόρος ανάπτυξη δίνει την οικολογική διάσταση του περιφερειακού προβλήματος. Η νέα δυναμική, που ενεργοποιείται από τα ζητήματα αυτά, διαμορφώνει ένα αποδεκτό και αναμφισβήτητο περιορισμό στη διαδικασία της Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Το τελευταίο επίπεδο ταυτίζεται με την κινητικότητα του πληθυσμού και τις επιπτώσεις της κινητικότητας αυτής στην αναδιάρθρωση των οικιστικών συγκεντρώσεων στο χώρο. Οι μετακινήσεις του ειδικευμένου, κυρίως, εργατικού δυναμικού και η εισροή των οικονομικών μεταναστών από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και από χώρες της Ασίας και της Βόρειας Αφρικής, προς τις χώρες της ΕΕ δημιουργούν το μεταβαλλόμενο χάρτη. Ως εκ τούτου επιβάλλεται η ανάλυση του χάρτη αυτού για την αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος στις Περιφέρειες της Ευρώπης, γεγονός που αφορά απόλυτα και το νησί μας.

8.3. Η Συνοχή και η Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Δύο είναι οι βασικές κατευθύνσεις πάνω στις οποίες κινείται σε γενικές γραμμές η πολιτική της ΕΕ. Η πρώτη αφορά την εμβάθυνση, με την έννοια της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς και της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η δεύτερη αφορά τη διεύρυνση της Ένωσης και κατ' επέκταση και της ενιαίας αγοράς με την ένταξη των δέκα νέων μελών σε αυτήν. Η επίτευξη του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής του ευρωπαϊκού χώρου στηρίζει πρωταρχικά και τις δύο κατευθύνσεις. Πιο συγκεκριμένα, απαραίτητη και πρωτεύουσα προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, μαζί και με τα νέα μέλη της Ένωσης, είναι η οικονομική και κοινωνική συνοχή της ΕΕ⁹².

Οι βασικοί λόγοι που συνοψίζουν την αναγκαιότητα καθιέρωσης Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής είναι⁹³ η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής μεταξύ των Περιφερειών της ΕΕ, η αντιμετώπιση των περιφερειακών προβλημάτων στις πιο αδύναμες Περιφέρειες της, η καταπολέμηση περιφερειακών ανισοτήτων στην ΕΕ, ο συντονισμός των επιμέρους περιφερειακών πολιτικών και η πολιτική και κοινωνική ολοκλήρωση της Ένωσης.

Στο πλαίσιο αυτό, η μείωση των διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων αποτελεί τον κεντρικό άξονα της περιφερειακής πολιτικής των χωρών, αλλά και της ίδιας της ΕΕ⁹⁴. Κύριο θεσμικό, διαρθρωτικό και χρηματοδοτικό όργανο για την εφαρμογή των πολιτικών αυτών είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Οι βασικές αρχές⁹⁵ που επιδιώκουν οι παρεμβάσεις του, σύμφωνα ιδιαίτερα με τον τελευταίο Κανονισμό 1787/84, είναι η συγκέντρωση των παρεμβάσεων στις περιοχές που έχουν προτεραιότητα, ο πολυετής και ολοκληρωμένος προγραμματισμός και ο συντονισμός της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής.

Συνεπώς, βασικός λόγος για την καθιέρωση της Κοινοτικής Περιφερειακής Πολιτικής είναι η επίτευξη της συνοχής μεταξύ των Περιφερειών της Ένωσης. Άλλωστε η δέσμευση αυτή τίθεται και τυπικά με το άρθρο 130α της *Συνθήκης του Μάαστριχ*. Εντούτοις, τα νέα δεδομένα, που δημιουργούνται με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η αναμενόμενη διεύρυνση της Ένωσης, προκαλούν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στη διαδικασία της συνοχής, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Πιο συγκεκριμένα, μετά την παρέλευση των εξελίξεων αυτών διευρύνονται οι διαφορές στους δείκτες που μετρούν τις περιφερειακές

⁹² Βλ. Παπαδασκαλόπουλος Αθ. και Χριστοφάκης Μ., (2002), *Περιφερειακός Προγραμματισμός*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

⁹³ Βλ. Οικονομικός Ταχυδρόμος και Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, (2000), *Η Οικονομία των Ελληνικών Περιφερειών*, Έκτακτο Τεύχος, Αθήνα, 17 Φεβρουαρίου 2000.

⁹⁴ Βλ. Konsolas N., Papadaskalopoulos Ath. and Plaskovitis Il., (2002) *Regional Development in Greece*, Springer, Berlin.

⁹⁵ Βλ. Ανδρικοπούλου Ελ., (1995), *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.

ανισότητες ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές Περιφέρειες. Από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση αναμένεται να απειληθούν σοβαρά οι αδύναμες περιοχές του Στόχου 1, αλλά και οι περιοχές που συναντούν προβλήματα διαρθρωτικής προσαρμογής στα νέα δεδομένα.

Για την αντιμετώπιση μερικών από τα σημαντικότερα προβλήματα περιφερειακής υφής δημιουργήθηκε πρόσφατα ένα νέο θεσμικό όργανο στην ΕΕ, η Επιτροπή των Περιφερειών. Η Επιτροπή αυτή είναι το νεαρότερο όργανο της ΕΕ, η ίδρυση του οποίου αντανακλά τη σφοδρή επιθυμία των κρατών μελών όχι απλώς να σέβονται τις περιφερειακές και τοπικές ταυτότητες και αποκλειστικά δικαιώματα, αλλά και να τα εντάξουν στην ανάπτυξη και την εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ΕΕ δημιουργείται νομική υποχρέωση να ζητείται η γνώμη των αντιπροσώπων των τοπικών και περιφερειακών αρχών σχετικά με ποικιλία θεμάτων που τους αφορούν άμεσα⁹⁶. Η Επιτροπή αυτή αριθμεί 222 μέλη από όλες τις χώρες της ΕΕ των 15.

Άλλο ένα χρηματοδοτικό μέσο της ΕΕ που εφαρμόζει δράσεις για διαρθρωτικές αλλαγές στον τομέα της περιφερειακής πολιτικής είναι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων⁹⁷ (ΕΤΕπ). Η ΕΤΕπ διαθέτει το μεγαλύτερο μέρος των πόρων που αντλεί από τις κεφαλαιαγορές, για τη χρηματοδότηση μεγάλου φάσματος επενδύσεων που συμβάλλουν στον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων. Στο πλαίσιο της δραστηριότητας αυτής υπέρ των λιγότερο αναπτυσσόμενων χωρών, που συγκεντρώνουν το ήμισυ του πληθυσμού της Ένωσης, η Τράπεζα συνεργάζεται στενά με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ώστε να επιτυγχάνεται ο καλύτερος δυνατός συνδυασμός μεταξύ των δανείων και των κοινοτικών επιχορηγήσεων και να εξασφαλίζεται έτσι η καλύτερη δυνατή κατανομή των πόρων.

8.4. Νέες Τάσεις στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό

Οι νέες τάσεις στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό και κατ' επέκταση στην Περιφερειακή Πολιτική, που επηρεάζουν τόσο την εφαρμογή της, όσο και το μακροχρόνιο σχεδιασμό της, προκύπτουν από τις γενικότερες αναπτυξιακές συνθήκες που διαμορφώνονται στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο. Οι συνθήκες αυτές παρουσιάζονται αναλυτικότερα στις παρακάτω παραγράφους⁹⁸.

Η οικονομία μετασχηματίζεται εκ βάθρων και ραγδαία. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι η μετάβαση από οικονομία παραγωγής αγαθών σε μια οικονομία υπηρεσιών και πληροφορίας, που βασίζεται στη χρήση νέας τεχνολογίας, πληροφοριών και επικοινωνίας και επιδρά στα οικιστικά πρότυπα, την οργάνωση της

⁹⁶ Βλ. Στην Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Οδηγός του Πολίτη για τα Θεσμικά Όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκές Κοινοότητες*, (1999) και από το site <http://www.europa.eu.int/>.

⁹⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), (1998), *Ετήσια Έκθεση*.

⁹⁸ Βλ. Χριστοφάκης Μ., (2001), *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

παραγωγής, την κινητικότητα της εργασίας και την ανταγωνιστικότητα των Περιφερειών και των πόλεων. Στο πλαίσιο αυτό, βασικές προτεραιότητες στον αναπτυξιακό σχεδιασμό αποτελούν ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός των οικονομιών, η διάχυση της καινοτομίας στο σύνολο των δραστηριοτήτων και η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Υπάρχει πλέον ανάγκη σύζευξης των στόχων της ανταγωνιστικότητας, που σήμερα αποτελεί κυρίαρχη ιδεολογία και πολιτική και της περιφερειακής ισότητας στα εισοδήματα, την απασχόληση και τον κοινωνικό εξοπλισμό.

Δεν μπορεί να αγνοηθεί επίσης, η επίδραση της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, όπως αυτή προωθείται μέσω της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης αλλά και των βασικών υποδομών στις Μεταφορές, που είναι τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα. Ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός των περιφερειακών οικονομιών, η απασχόληση και η ανταγωνιστικότητα των περιμετρικών Περιφερειών είναι μόνο μερικοί από τους τομείς στους οποίους αναμένεται να έχει σημαντικές επιπτώσεις η ολοκλήρωση αυτή.

Παράλληλα με την πιο πάνω Συνθήκη έρχεται και η συνεχής επέκταση της Περιφερειακής Πολιτικής της ΕΕ, η οποία συνοδεύεται και από την ενίσχυση της διαπεριφερειακής συνεργασίας και τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από την Κεντρική Διοίκηση στις Περιφέρειες και στην Νομαρχιακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση, με στόχο τη λήψη αποφάσεων στο κατάλληλο χωρικό επίπεδο. Η εξέλιξη αυτή απαιτεί σημαντικές μεταβολές στην στελέχωση, την επιστημονική υποστήριξη, την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη δικτύων στο χώρο της Περιφερειακής Διοίκησης και της Αυτοδιοίκησης.

Οι χωρικές και κλαδικές πολιτικές καθώς και τα επιστημονικά εργαλεία υποστήριξής τους εξελίσσονται δυναμικά. Ταυτόχρονα, για τα επιμέρους χωρικά υποσύνολα, όπως οι ορεινές, οι περιμετρικές, οι αγροτικές και οι νησιωτικές περιοχές, διαμορφώνονται νέες χωρικές πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές αφορούν τους πόλους ανάπτυξης, τις βιομηχανικές συγκεντρώσεις, τις περιοχές καινοτομίας, τις τεχνοπόλεις, την εξειδίκευση του ρόλου των αστικών κέντρων και τις περιοχές ολοκληρωμένης ενδογενούς ανάπτυξης. Μαζί με αυτές αναπροσαρμόζονται και οι κλαδικές πολιτικές. Οι τελευταίες αφορούν τους τομείς της παραγωγής, τους ηγετικούς τοπικούς κλάδους, τις προωθητικές δραστηριότητες, τη διάδοση και ενσωμάτωση προσαρμοσμένης τεχνολογίας, τα δίκτυα συνεργασιών, την ευέλικτη εξειδίκευση και την αειφόρο ανάπτυξη.

Τον αναπτυξιακό σχεδιασμό επηρεάζουν, τέλος, σε μεγάλο βαθμό και οι νέες θεωρητικές απόψεις. Οι απόψεις αυτές αναφέρονται στον κυρίαρχο ρόλο του ανθρώπινου παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία, την ενίσχυση του ρόλου του ενδογενούς δυναμικού, την αναβάθμιση των ποιοτικών παραγόντων, τη χωροθέτηση των δραστηριοτήτων, την προστασία του περιβάλλοντος και τον αειφόρο χαρακτήρα της ανάπτυξης.

Οι νέες αναπτυξιακές συνθήκες, οι απόψεις, οι τάσεις και οι προτεραιότητες που διαμορφώνονται, απαιτούν την επίσπευση ενός σημαντικού διαλόγου, που θα αφορά θέματα συγκρότησης και οριοθέτησης των Περιφερειών Προγραμματισμού, το ρόλο των Περιφερειών και των πόλεων στον Ευρωπαϊκό και Μεσογειακό Χώρο και την οριστική διαμόρφωση της Στρατηγικής της Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Αυτές οι αναπτυξιακές συνθήκες και απόψεις διαμορφώνουν νέες τάσεις στην περιφερειακή πολιτική και το σχεδιασμό. Οι τάσεις αυτές λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό της νέας προγραμματικής περιόδου 2000-2006 και αναμένεται να επηρεάσουν τόσο την εφαρμογή και την εξειδίκευσή του, όσο και το μελλοντικό σχεδιασμό της Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τα νέα στοιχεία της προγραμματικής περιόδου 2000-2006 εντοπίζονται και αναφέρονται στις παραγράφους που ακολουθούν.

Και' αρχήν υπάρχει η προσπάθεια ενίσχυσης της εξωστρέφειας της οικονομίας των Περιφερειών. Επίσης, η εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων σε περιφερειακό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο, μέσω της ενίσχυσης των στρατηγικών τους υποδομών και της ανάδειξης των προωθητικών δραστηριοτήτων κάθε αστικού κέντρου, παράλληλα με την υποβοήθηση και αναβάθμιση αστικών ζωνών που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα προβλήματα. Σημαντικό στοιχείο είναι και ο σχεδιασμός της ένταξης των δυναμικών Αστικών Κέντρων στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα και η δημιουργία αξόνων ανάπτυξης εθνικής και υπερεθνικής σημασίας.

Η αξιοποίηση της Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης, της προσαρμοσμένης Τεχνολογίας και της Πολιτικής για την Καινοτομία στην αναπτυξιακή διαδικασία επιβάλλεται να ενταχθεί στην προαναφερθείσα περίοδο ως νέο στοιχείο. Το ίδιο γίνεται και με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων, με την προσπάθεια διασύνδεσης των ενισχυόμενων κλάδων με συμπληρωματικές δραστηριότητες και με την καλύτερη δυνατή ένταξη των δραστηριοτήτων στο φυσικό και αστικό περιβάλλον.

Η ενίσχυση της προσπάθειας μείωσης των διαπεριφερειακών ανισοτήτων στις ευκαιρίες για ανάπτυξη, επιχειρηματική δραστηριότητα, επενδύσεις, απασχόληση, επαγγελματική σταδιοδρομία, περίθαλψη και εκπαίδευση, όπως επίσης και η προσπάθεια μείωσης των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, με έμφαση σε ειδικές κατηγορίες περιοχών, όπως είναι οι ορεινές περιοχές και τα μικρά νησιά, μέσω ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε αυτές με συντονισμένες και συνεκτικές δράσεις είναι άλλα δύο νέα στοιχεία.

Τελευταία αφήσαμε την προώθηση της ενδογενούς ανάπτυξης στηριγμένης σε τοπικούς, φυσικούς, επιχειρηματικούς, ανθρώπινους και πολιτιστικούς πόρους, με έμφαση στις ορεινές και τις νησιωτικές περιοχές, καθώς και την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος με την υιοθέτηση της αρχής 'ο ρυπαίνων πληρώνει' και την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

9. Αναπτυξιακές Προοπτικές – SWOT ANALYSIS

9.1. Προοπτικές της Κυπριακής Οικονομίας, για το 2003

Οι προοπτικές της κυπριακής οικονομίας εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό, από τις συνθήκες που διαμορφώνονται στο εξωτερικό της περιβάλλον, το οποίο όμως, για το 2003, χαρακτηρίζεται από μεγάλη αβεβαιότητα λόγω της αμερικανοβρετανικής επέμβασης στο Ιράκ αλλά και της ύφεσης της παγκόσμιας οικονομίας.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το αίσθημα αβεβαιότητας έχει ήδη αντικατοπτριστεί σε ουσιαστική μείωση των τουριστικών κρατήσεων προς την Κύπρο για την καλοκαιρινή περίοδο, ενώ παράλληλα η επέμβαση στο Ιράκ έχει οδηγήσει και σε καθυστέρηση της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας, είναι κατανοητή η συγκρατημένη μεγέθυνση της κυπριακής οικονομίας με ρυθμό ανάπτυξης γύρω από το 2,5% και μια περαιτέρω αύξηση του ποσοστού ανεργίας που θα ξεπεράσει το 3,5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ο ρυθμός πληθωρισμού προβλέπεται να κυμανθεί γύρω στο 4,5%, εξαιτίας κυρίως των επιπτώσεων από την αύξηση του συντελεστή του ΦΠΑ σταδιακά, από 10% σε 13% από την 1^η Ιουλίου 2002 και σε 15% από την 1^η Ιανουαρίου του 2003, και των άλλων διαφοροποιήσεων των φόρων καταναλώσεως, στο πλαίσιο της ευρύτερης φορολογικής μεταρρύθμισης. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου εκτιμάτε ότι θα απορροφηθεί, σε μεγάλο βαθμό, από την υποτίμηση του δολαρίου έναντι του ευρώ, με το οποίο συνδέεται άμεσα η κυπριακή λίρα καθώς και από τη συγκράτηση του ρυθμού επέκτασης της εγχώριας ζήτησης. Ο δομικός πληθωρισμός δεν αναμένεται να διαφοροποιηθεί.

Σύμφωνα με νεότερα στοιχεία των αρμοδίων αρχών ο ρυθμός μεγέθυνσης της κυπριακής οικονομίας για το πρώτο τετράμηνο του 2003 ανήλθε στο 2,4%. Αντιθέτως, ο πληθωρισμός για το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους ανήλθε στο 4,88% με υψηλότερο εκείνο του Μαΐου, που ξεπέρασε το 5%, ενώ τον Ιούνιο κατήλθε στο 4,02%⁹⁹. Τα στοιχεία αυτά, συναρτήσκει και του γεγονότος ότι το δημόσιο χρέος ξεπέρασε το 60% του ΑΕΠ, δημιουργούν πρόβλημα στη μελλοντική πιθανή ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ.

Αρνητικές επιπτώσεις θα έχει σίγουρα η αναμενόμενη επιδείνωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, λόγω της εξακολούθησης, για δεύτερο συνεχές χρόνο, των συνθηκών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης, που θα επιδράσουν ανασταλτικά στη διεύρυνση των δημοσίων εσόδων.

Τέλος, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να παρουσιάσει μικρή βελτίωση, παρά την περαιτέρω μείωση της τουριστικής κίνησης προς το νησί. Αιτία

⁹⁹ Βλ. Εφ. Πολίτης (2003), 'Καμπανάκι' για Πληθωρισμό, σελ. 32, 15 Ιουλίου 2003.

θα είναι η προβλεπόμενη ελαχιστοποίηση των εισαγωγών αμυντικού εξοπλισμού και το γεγονός ότι κατά το περασμένο έτος η αγορά αεροσκαφών από τις Κυπριακές Αερογραμμές επηρέασε αρνητικά το ισοζύγιο.

9.2. Μεσοπρόθεσμες Αναπτυξιακές Προοπτικές της Κυπριακής Οικονομίας, για την Προγραμματική Περίοδο 2004 - 2006

Οι προοπτικές της οικονομίας μας για το εγγύς μέλλον προδιαγράφονται ενθαρρυντικές, σύμφωνα με το Σχέδιο Ανάπτυξης 2004 – 2006¹⁰⁰. Η άποψη αυτή στηρίζεται υπό τις προϋποθέσεις της ολοκλήρωσης των διαρθρωτικών αλλαγών, που βρίσκονται υπό εξέλιξη, βάσει των χρονοδιαγραμμάτων, που προκύπτουν από τις δεσμεύσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας έναντι της ΕΕ, της προώθησης μέτρων για την απάμβλυνση των περιοριστικών παραγόντων και της τροχοδρόμησης δράσεων για τη διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας, όπως επίσης και της υλοποίησης του αναθεωρημένου Προγράμματος Δημοσιονομικής Εξυγίανσης. Το πρόγραμμα αυτό αναθεωρήθηκε, στο πλαίσιο του Προενταξιακού Οικονομικού Προγράμματος και στόχο έχει να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος ως ποσοστά του ΑΕΠ και να ισοσκελίσει τα δημόσια οικονομικά μέχρι το τέλος του 2005. Το Πρόγραμμα αυτό, που κατατέθηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο στις αρχές του Αυγούστου και αναμένεται να εγκριθεί μέσα στον Σεπτέμβριο, αναφέρει ότι ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας μας θα ανέλθει στο 4,6% για την περίοδο 2004 – 2006¹⁰¹.

Όσον αφορά τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές για πλήρη απελευθέρωση της οικονομίας, οι περισσότερες έχουν ολοκληρωθεί, ενώ οι υπόλοιπες βρίσκονται στο τελικό τους στάδιο. Να αναφέρουμε εδώ ότι η ελευθεροποίηση του εμπορίου έχει ουσιαστικά ολοκληρωθεί και συνεπώς οι ευαίσθητοι τομείς της μεταποίησης και της γεωργίας έχουν ήδη εκτεθεί σε συνθήκες εντονότερου ανταγωνισμού, γεγονός που θα έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις, βραχυπρόθεσμα έστω, στους τομείς αυτούς. Αντιθέτως, στους τομείς των υπηρεσιών το νησί διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία θα αξιοποιηθούν περαιτέρω με την ολοκλήρωση της ένταξης της ΕΕ. Στο χρηματοοικονομικό τομέα οι αρχές της Δημοκρατίας προχώρησαν, από την 1^η Ιανουαρίου 2001, στην ελευθεροποίηση των επιτοκίων, ενώ ολοκληρώνεται και η σταδιακή ελευθεροποίηση της διακίνησης των κεφαλαίων, βάσει του ενδεικτικού προγράμματος που υπέβαλαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στους τομείς δημόσιας ωφελείας, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια και αερομεταφορές, δεν υπάρχει ιδιαίτερη κινητικότητα. Παρόλα αυτά, η ελευθεροποίηση των πιο πάνω τομέων θα πραγματοποιηθεί. Έτσι, πριν την ένταξη, και συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 2003, ελευθεροποιούνται οι τηλεπικοινωνίες και αμέσως μετά την ένταξη

¹⁰⁰ Βλ. Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Προσχέδιο Επιτελικής Σύνοψης Σχεδίου Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.

¹⁰¹ Βλ. Εφ. Πολίτης (2003), *Αρχές Αυγούστου στο Υπουργικό το Π.Ο.Π.*, σελ. 32, 15 Ιουλίου 2003.

εφαρμόζεται σχεδιασμός για την ελευθεροποίηση και των άλλων δύο τομέων. Τέλος, τροχοδρομούνται διαρθρωτικές αλλαγές και στην αγορά εργασίας, που στοχεύουν στην αύξηση της ευελιξίας της αγοράς και στη βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι εξελίξεις αυτές εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις συνθήκες που διαμορφώνονται στην παγκόσμια οικονομία, όσον αφορά μια μικρή και ανοικτή οικονομία όπως αυτή της νήσου μας. Οι παραδοχές που πρέπει να γίνουν για την επίτευξη των παραπάνω στόχων αναλύονται στην παράγραφο αυτή. Καταρχήν, θα πρέπει να υπάρξει μια ανάκαμψη του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης των κυριοτέρων οικονομικών εταίρων της Κύπρου από το 2004 και συνέχιση της ικανοποιητικής αυτής ανάπτυξης μέχρι και το τέλος του 2006. Η εικόνα αυτή αναμένεται να πραγματοποιηθεί μετά την επιβράδυνση που σημειώθηκε κατά τη διετία 2001 – 2002 και την αβεβαιότητα που επικρατεί το τρέχον έτος, λόγω κυρίως των πολεμικών συγκρούσεων στο Ιράκ και της συνεχιζόμενης πτώσης της τιμής του αμερικανικού δολαρίου. Παρόμοια βελτίωση αναμένεται να σημειώσει και η οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου, που αποτελεί και το σημαντικότερό μας οικονομικό εταίρο αυτή την στιγμή. Ταυτόχρονα, αναμένεται να αυξηθεί και ο όγκος των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών από τους οικονομικούς μας εταίρους, πέραν του 5% ετησίως για την περίοδο 2004 – 2006. Τέλος, διαφαίνεται μια σταδιακή μείωση της τιμής του πετρελαίου στις διεθνείς αγορές και η επαναφορά του στην τιμή των \$24 το βαρέλι. Οι προβλέψεις για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στηρίζονται στην υπόθεση διατήρησης, γενικά, των ισοτιμιών των νομισμάτων των οικονομικών μας εταίρων και ανταγωνιστών, ως είχαν κατά τα μέσα του 2002. Αυτή την στιγμή όμως η Κυπριακή Λίρα εξαρτάται άμεσα από το ευρώ και η αύξηση της συναλλαγματικής του αξίας έναντι του δολαρίου και της αγγλικής στερλίνας δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα στις εξαγωγές μας.

Οι δευτερευούσης σημασίας παραδοχές που γίνονται έχουν να κάνουν με την εσωτερική κατάσταση της οικονομίας μας και αναπτύσσονται παρακάτω. Αναμένεται να αυξηθούν οι πραγματικές απολαβές, με τη μελλοντική μείωση του πληθωρισμού, γεγονός που συνάδει απόλυτα και με την αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής. Το ενδογενές εργατικό δυναμικό θα αυξάνεται ετησίως γύρω στο 1%, με βάση τις προβλέψεις της Στατιστικής Υπηρεσίας, που μιλούν για αύξηση του πληθυσμού κατηγορίας 15 – 64 ετών κατά 0,9%, μικρή αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών και των ηλικιωμένων στην αγορά εργασίας και, παράλληλη, περαιτέρω μείωση του ποσοστού ανεργίας. Η ενδεχόμενη αυτή εξέλιξη θα αυξήσει σημαντικά και τα αποθέματα των ασφαλιστικών ταμείων της χώρας, δίνοντας ουσιαστική ανάσα στο υφιστάμενο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Ταυτόχρονα, θα εφαρμοστεί μια ακόμη πιο περιοριστική πολιτική, αναφορικά με την απασχόληση αλλοδαπών από τρίτες χώρες, άλλωστε οι οδηγίες των Βρυξελλών στο θέμα αυτό είναι απόλυτα σαφείς και επιτακτικές, με μη ουσιαστική διαφοροποίηση

του ποσοστού των ξένων εργατών στο συνολικά επικερδές απασχολούμενο πληθυσμό. Η ένταξη στην ΕΕ δεν αναμένεται να οδηγήσει σε σημαντικές διακινήσεις πληθυσμού, είτε από χώρες μέλη της ΕΕ προς την Κύπρο είτε αντίθετα. Επίσης, θα επέλθει συγκράτηση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα στο 0,5% ετησίως κατά τη διάρκεια της τριετίας 2004 – 2006. Η συγκράτηση του ετήσιου ρυθμού στο 2%, που αποτελεί και στόχο της ΕΕ, θα είναι άλλος ένας παράγοντας που θα συμβάλει θετικά στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών αγαθών και υπηρεσιών. Παράλληλη συμβολή θα έχει και η εφαρμογή του Προγράμματος Δημοσιονομικής Εξυγίανσης και ο ισοσκελισμός των δημοσίων οικονομικών μέχρι το τέλος του 2005. Τέλος, θα πρέπει να επιτευχθεί η προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και η ολοκλήρωση της πορείας πλήρους ελευθεροποίησης της αγοράς, βάσει και των δεσμεύσεων των αρχών της Δημοκρατίας, έναντι της ΕΕ.

Με βάση τις παραδοχές που αναφέρθηκαν και έχοντας υπόψη τη θετική επίδραση των διαρθρωτικών αλλαγών που θα ολοκληρωθούν, η κυπριακή οικονομία προβλέπεται να έχει ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης περί του 4,5%, για την περίοδο 2004 - 2006. Αυτό όμως θα επιτευχθεί με την πραγματοποίηση της εκτίμησης για τη μέση ετήσια αύξηση της απασχόλησης κατά 1%, με βάση τις δημογραφικές τάσεις που επικρατούν. Συνεπώς, θα επέλθει διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας της οικονομίας μας, γεγονός που αναμένεται να οδηγήσει σε μέση ετήσια αύξηση της παραγωγικότητας γύρω στο 3,5%, ποσοστό που είναι κατά μισή μονάδα υψηλότερο από την τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια. Συνοψίζοντας, βλέπουμε ότι η πλήρης ελευθεροποίηση της οικονομίας μας, σε συνδυασμό και με τις προβλεπόμενες αυξημένες επενδύσεις και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, αναμένεται να οδηγήσουν σε μεγαλύτερη αύξηση του ρυθμού βελτίωσης της παραγωγικότητας έναντι του πρόσφατου παρελθόντος. Ο προβλεπόμενος ρυθμός ανάπτυξης θα οδηγήσει σε οριστικοποίηση τις συνθήκες πλήρους απασχόλησης, μέσα σε συνθήκες εσωτερικής και εξωτερικής μακροοικονομικής σταθερότητας.

Από την σκοπιά των συνθηκών ζήτησης, κύριους μοχλούς ανάπτυξης της οικονομίας εκτιμάτε ότι θα αποτελέσουν η εσωτερική ζήτηση, η ιδιωτική κατανάλωση και η ζήτηση για επενδύσεις. Αναλυτικά, η εξωτερική ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών προβλέπεται να διευρυνθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό γύρω στο 7,5% σε πραγματικούς όρους κατά την περίοδο 2004 – 2006, ωθούμενη από το ευνοϊκό εξωτερικό περιβάλλον και τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των τοπικών αγαθών και υπηρεσιών, όπως και από την αναμενόμενη περαιτέρω ενδυνάμωση του εξαγωγικού προσανατολισμού των τομέων των ιδιωτικών υπηρεσιών, πέραν του τουρισμού, βάσει των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που κατέχει το νησί.

Η επενδυτική ζήτηση προβλέπεται επίσης να διευρυνθεί με πολύ ικανοποιητικό ρυθμό, γύρω στο 8% σε πραγματικούς όρους, κατά μέσο όρο ετησίως. Ταυτόχρονα, η ελευθεροποίηση των τομέων δημοσίας ωφελείας αναμένεται να προσελκύσει αυξημένες επενδύσεις στους συγκεκριμένους τομείς. Σημαντική θα είναι

επίσης η συμβολή των επενδυτικών δαπανών για υποδομές, στα μεγάλα έργα που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, για την περίοδο αυτή.

Αντίθετα, ο ρυθμός αύξησης της δημόσιας και ιδιωτικής κατανάλωσης θα είναι συγκρατημένος. Πιο συγκεκριμένα, για την περίοδο που αναφερόμαστε, η ιδιωτική κατανάλωση προβλέπεται να διευρύνεται με μέσο ετήσιο ρυθμό 4% σε πραγματικούς όρους, έναντι του 5,4% που ίσχυε την προηγούμενη πενταετία. Οι λόγοι που θα οδηγήσουν στην ενδεχόμενη αυτή κατάσταση είναι η μετατόπιση του φορολογικού βάρους στην κατανάλωση, με τη διπλή αύξηση του ΦΠΑ και των άλλων φόρων κατανάλωσης, η κάθετη πτώση του χρηματιστηρίου, που είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων των νοικοκυριών και η διαφοροποίηση των επιτοκίων σε βάρος των καταναλωτικών δανείων, που επήλθε μετά την ελευθεροποίηση των επιτοκίων από την Κεντρική Τράπεζα. Παράλληλα, ο ρυθμός αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης αναμένεται να κυμανθεί στο 2% ετησίως σε πραγματικούς όρους, έναντι αντίστοιχα υψηλότερης, με αυτήν της ιδιωτικής κατανάλωσης, αύξησης που επικρατούσε την πενταετία 1998 – 2002. Η σημαντική αυτή μείωση θα είναι το αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης προσπάθειας της δημοσιονομικής εξυγίανσης, που προνοεί, μεταξύ άλλων, τη συγκράτηση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα, η οποία δεν θα ξεπεράσει το 0,5% ετησίως. Εξαίρεση θα αποτελέσουν οι αμυντικές δαπάνες, των οποίων το μέλλον είναι αβέβαιο λόγω και της αβεβαιότητας που παρουσιάζει το εθνικό μας πρόβλημα. Να σημειώσουμε όμως ότι εάν μειωθούν και αυτές ο ρυθμός επέκτασης της δημόσιας κατανάλωσης θα είναι ακόμη μικρότερος.

Το μερίδιο των τομέων των υπηρεσιών στο ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα διευρυνθεί περαιτέρω, με την ταυτόχρονη μείωση της συμμετοχής του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα στην τοπική οικονομία. Παράλληλα, θα υπάρξει συνέχιση της διαφοροποίησης των τομέων αυτών προς όφελος των δραστηριοτήτων με εξαγωγικό προσανατολισμό, όπως οι επικοινωνίες, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι επαγγελματικές υπηρεσίες, η ιδιωτική παιδεία και η ιδιωτική υγεία. Λόγω της τελευταίας κρίσης στον Περσικό Κόλπο το μερίδιο του τομέα των ξενοδοχείων και εστιατορίων αναμένεται να μειωθεί ελαφρά έναντι των επιπέδων της προηγούμενης πενταετίας.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να περιοριστεί κάτω από το 2% του ΑΕΠ της χώρας μέχρι το τέλος του 2006. Στον σκοπό αυτό θα συμβάλουν η συνέχιση της εφαρμογής του Προγράμματος Δημοσιονομικής Εξυγίανσης, η συγκράτηση του ρυθμού επέκτασης της ιδιωτικής κατανάλωσης και η ενδεχόμενη μείωση των αμυντικών δαπανών.

Στο δημοσιονομικό τομέα, τέλος, στοχεύεται η πλήρης εφαρμογή του αναθεωρημένου Προγράμματος Δημοσιονομικής Εξυγίανσης και ο ισοσκελισμός των δημοσίων οικονομικών μέχρι το τέλος του 2005. Βασικοί προωθητικοί παράγοντες είναι, από την σκοπιά των εσόδων η αύξηση του συντελεστή του ΦΠΑ και των

φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή και τα καπνικά προϊόντα, στα ελάχιστα επίπεδα που προνοεί το κοινοτικό κεκτημένο, ενώ από την σκοπιά των δαπανών είναι η συγκράτηση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα στο 0,5% ετησίως.

Οι προοπτικές της Κυπριακής Οικονομίας για την περίοδο 2004 – 2006 παρουσιάζονται συνοπτικά με αριθμούς στους δύο Πίνακες 13 και 14, που ακολουθούν.

Πίνακας 13. *Επιλεγμένοι Προβλεπόμενοι Οικονομικοί Δείκτες της Κυπριακής Οικονομίας, για την Περίοδο 2004 – 2006*

ΔΕΙΚΤΗΣ	Εκτίμηση
Ετήσιος Ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ (%) *	4,6
Ετήσιος Ρυθμός Πληθωρισμού (%)	1,9
Ετήσιο Επίπεδο Ανεργίας (ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού)	3,2
Έλλειμμα Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών (ως ποσοστό του ΑΕΠ)	1,9**

Πηγή: Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), Σχέδιο Ανάπτυξης 2004 – 2006, Λευκωσία

* Σε σταθερούς όρους

** Στο τέλος της περιόδου 2004 – 2006

Πίνακας 14. *Προβλεπόμενη Ετήσια Ποσοστιαία Μεταβολή (%) Ζήτησης, Προσφοράς και ΑΕΠ της Κυπριακής Οικονομίας, για την Περίοδο 2004 – 2006 (σε σταθερές τιμές)*

ΖΗΤΗΣΗ	%
Ιδιωτική Κατανάλωση	4,0
Πάγιες Επενδύσεις	7,7
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,3
Αφίξεις Τουριστών	8,0
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,7
ΠΡΟΣΦΟΡΑ	%
Γεωργία	2,0
Μεταποίηση	1,7
Μεταφορές και Επικοινωνίες	7,3
Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο	4,0
Ξενοδοχεία και Εστιατόρια	7,5
Χρηματοοικονομικός Τομέας	4,0
Άλλες Επαγγελματικές Υπηρεσίες	8,0
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	2,0
ΑΕΠ	4,6

Πηγή: Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), Σχέδιο Ανάπτυξης 2004 – 2006, Λευκωσία

9.3. Ένταξη και Προοπτικές Εξαγωγών των Κυπριακών Προϊόντων

Η κυπριακή οικονομία χρήζει επενδύσεων στην υψηλή τεχνολογία για βελτίωση της παραγωγικότητάς της, κάτι που μπορεί να της επιφυλάξει θεαματική αύξηση των εξαγωγών της προς τις χώρες της ΕΕ, διπλασιάζοντας την αξία των

εξαγωγών αυτών¹⁰². Αυτό ήταν το κεντρικό συμπέρασμα μελέτης που πραγματοποιήθηκε από τις υπηρεσίες UNDP και UNOPS του ΟΗΕ που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ για την ανταγωνιστικότητα και τις ευκαιρίες στην αγορά της ΕΕ για προϊόντα και υπηρεσίες με προέλευση την Κυπριακή Δημοκρατία. Η μελέτη αυτή υπογραμμίζει πως η ένταξη στην ΕΕ θα έχει πολλά οφέλη για την Κύπρο, όπως ξένες επενδύσεις, κοινοπραξίες, εμπορικές ευκαιρίες, που θα είναι όμως συνδεδεμένες με προκλήσεις όπως την ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Η Κύπρος διαθέτει μερικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για τους μη μεταποιητικούς τομείς, με σημαντικότερους αυτούς των μεταποιημένων τροφίμων, ειδών ενδυμασίας, δερμάτινων ειδών και χημικών προϊόντων. Σύμφωνα με τους ρυθμούς ανάπτυξης και, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 15, που ακολουθεί τα κυπριακά προϊόντα είναι πιο ανταγωνιστικά στους τομείς των μεταποιημένων και μη τροφίμων, ρουχισμού, δερματίνων ειδών, χημικών και ξυλουργικών προϊόντων.

Πίνακας 15. Δείκτης των Εμπορικών Επιδόσεων των Κυπριακών Εξαγωγών

Κατηγορία Προϊόντων	Κατάταξη Κύπρου	Αριθμός ανταγωνιστών
Μη ηλεκτρονικές συσκευές	61	94
Δερμάτινα είδη	62	86
Χημικά	63	125
Μη μεταποιημένα τρόφιμα	76	168
Μεταποιημένα τρόφιμα	81	141
Βασικά μεταποιητικά προϊόντα	81	130
Διάφορα μεταποιητικά προϊόντα	82	119
Ξυλουργικά	83	117
Ρουχισμός	85	114
Μεταλλεύματα	125	145

Πηγή: Υπηρεσίες UNDP και UNOPS του ΟΗΕ, (2003), Μελέτη για την Ανταγωνιστικότητα και τις Ευκαιρίες στην Αγορά της ΕΕ για προϊόντα και Υπηρεσίες με προέλευση την Κυπριακή Δημοκρατία.

Ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών των υπηρεσιών από τη Δημοκρατία είναι μεγαλύτερος από αυτόν της ΕΕ. Και στον τομέα αυτό η Κύπρος διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα, κυρίως στον τουρισμό. Συγκριτικά πλεονεκτήματα διαθέτει η Κύπρος και στους τομείς των μεταφορών, σε θάλασσα και αέρα, ταξιδιών και τηλεπικοινωνιών. Η κυπριακή οικονομία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κοινοτική αγορά. Η Κύπρος έχει ανάγκη την προσέλκυση ποιοτικότερου τουρισμού, με ψηλότερη κατά κεφαλήν δαπάνη. Οι εμπειρογνώμονες εισηγούνται τη θωράκιση της κυπριακής οικονομίας απέναντι στους συναλλαγματικούς κινδύνους. Επιπρόσθετα, για τη βελτίωση της ποιότητας του τουρισμού απαιτείται η προσέλκυση επενδύσεων στην τουριστική βιομηχανία για αναβάθμιση της υποδομής και βελτίωση της στρατηγικής προώθησης του τουριστικού μας προϊόντος. Επίσης, η Κύπρος θα πρέπει να αξιοποιήσει το πλεονέκτημά της ως εξαγωγέας τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και να εκμεταλλευτεί τον υπεράκτιο τραπεζικό τομέα.

¹⁰² Βλ. Εφ Πολίτης, (2003), Η Ένταξη θα φέρει νέες επενδύσεις, σελ. 33, 20 Μαΐου 2003.

9.4. Ανάλυση SWOT

Με βάση τα όσα αναφέραμε σε προηγούμενα κεφάλαια και κάλυψαν τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις και τα βασικά χαρακτηριστικά της κυπριακής οικονομίας, θα ακολουθήσει μια ανάλυση των πλεονεκτημάτων, αδυναμιών ευκαιριών και απειλών της σε συνοπτική μορφή, η λεγόμενη *Ανάλυση SWOT*.

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες
Υγιής και δυναμική οικονομία, που στηρίζεται στους μηχανισμούς της αγοράς	Υστέρηση στο επίπεδο παραγωγικότητας έναντι των ανεπτυγμένων χωρών, λόγω και της μη επαρκούς αξιοποίησης της σύγχρονης τεχνολογίας
Ευελξία και προσαρμοστικότητα της οικονομίας μας στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες	Προβλήματα ανταγωνιστικότητας, κυρίως στους τομείς της μεταποίησης και της γεωργίας
Οι περιορισμένες υπάρχουσες εναπομείνουσες στρεβλώσεις στην αποδοτική λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς θα έχουν καταργηθεί μέχρι την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ	Αδυναμίες στη διάρθρωση των επενδύσεων, με το ποσοστό των επενδύσεων στο μηχανικό εξοπλισμό να κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τις ανεπτυγμένες χώρες
Ικανοποιητικό επίπεδο ανάπτυξης, έναντι του μέσου όρου της ΕΕ, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης στην Κύπρο να βρίσκεται στο 76% του μέσου όρου της ΕΕ για το 2000	Εξαιρετικά μεγάλη εξάρτηση από τον τουρισμό, ο οποίος είναι ιδιαίτερα ευάλωτος σε εξωγενείς και αστάθμητους παράγοντες
Διαχρονικά πολύ ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης, ο μέσος ετήσιος του οποίου ανέρχεται στο 5,2% για την περίοδο από την Ανεξαρτησία της Κύπρου (1960) έως σήμερα	Μικρό μέγεθος των επιχειρηματικών μονάδων και περιορισμένος βαθμός συνεργειών μεταξύ τους.
Ικανοποιητικοί ρυθμοί αποταμίευσης, που επιτρέπουν τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης από εθνικές πηγές, σε μεγάλο βαθμό	Μικρό μέγεθος της εγχώριας αγοράς
Επικράτηση συνθηκών πλήρους απασχόλησης, με το ποσοστό της ανεργίας να κυμαίνεται σταθερά σε πολύ χαμηλά επίπεδα. 3% για το 2001, 3,2% για το 2002 και 3,8% για τις αρχές του 2003	Περιορισμένοι φυσικοί πόροι, όπως υδάτινοι, πρώτες ύλες, αλλά και τουριστικά αξιοποιήσιμες παραλίες
Συνθήκες σχετικής μακροοικονομικής σταθερότητας, χαμηλός ρυθμός πληθωρισμού και, κατά κανόνα, χαμηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	Σημαντικές πιέσεις στο περιβάλλον και, σε μεγάλο βαθμό, ανικανοποίητες ανάγκες σε περιβαλλοντικά έργα και δράσεις
Φορολογικό σύστημα με χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, βάσει διεθνών δεδομένων, τόσο για επιχειρήσεις όσο και για φυσικά	Πολύ χαμηλό ποσοστό δαπανών σε έρευνα και ανάπτυξη, που δεν ξεπερνά το 0,25% του ΑΕΠ, σε αντίθεση με το μέσο όρο της ΕΕ, που ξεπερνά το 2%

πρόσωπα, γεγονός που ευνοεί την επιχειρηματική δραστηριότητα και την απασχόληση	
Ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα	Μη ισορροπη περιφερειακή ανάπτυξη
Ψηλό μορφωτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού, με το 32% του συνολικά επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού να είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Ενδεχόμενα προβλήματα στη μακροχρόνια βιωσιμότητα του Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων, λόγω τάσεων γήρανσης του πληθυσμού
Πολύ ικανοποιητικές υποδομές στις μεταφορές, ενέργεια και τηλεπικοινωνίες	Ποσοτικές και ποιοτικές ανισοσκελίες στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα στους τομείς των ξενοδοχείων και εστιατορίων, των κατασκευών και της μεταποίησης. Σε επίπεδο επαγγελμάτων παρατηρούνται ελλείψεις σε τεχνικά και χαμηλής εξειδίκευσης επαγγέλματα
Το νησί μας αποτελεί ελκυστικό διεθνές επιχειρηματικό κέντρο, λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει	
Επικράτηση συνθηκών εργατικής ειρήνης και κοινωνικής συνοχής	

<i>Ευκαιρίες</i>	<i>Απειλές / Προκλήσεις</i>
Πρόσβαση των κυπριακών αγαθών και υπηρεσιών χωρίς οιοσδήποτε περιορισμούς στη μεγάλη ενιαία αγορά της ΕΕ	Περαιτέρω ένταση των συνθηκών ανταγωνισμού, ενόψει της διασφάλισης με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, των τεσσάρων βασικών ελευθεριών της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, που είναι η ελευθερία διακίνησης προϊόντων, υπηρεσιών, κεφαλαίου και προσώπων
Τόνωση της εμπιστοσύνης και ενίσχυση των ευνοϊκών προοπτικών ως αποτέλεσμα της ένταξης στην ΕΕ	
Δυνατότητες μεγαλύτερης αξιοποίησης της στρατηγικής γεωγραφικής θέσης της Κύπρου, ως προχωρημένης πλέον έπαλξης της ΕΕ, σε συνδυασμό και με τις στενές οικονομικές και πολιτικές σχέσεις με τις γείτονες χώρες της περιοχής	
Οφέλη για το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων και των καταναλωτών από την ελευθεροποίηση των τομέων δημοσίας ωφελείας	
Δυνατότητα μιας πιο ισορροπης, μεταξύ των διαφόρων περιοχών του νησιού, ανάπτυξης, ενόψει και της αξιοποίησης των διαρθρωτικών δράσεων της ΕΕ	
Δυνατότητες γρήγορης αύξησης της	

παραγωγικότητας και σύγκλισης προς το μέσο όρο της ΕΕ με την εισαγωγή τεχνολογίας και τεχνογνωσίας	
--	--

Όπως φαίνεται από την εμπεριστατωμένη ανάλυση που κάναμε πιο πάνω, τα βασικά χαρακτηριστικά της κυπριακή οικονομίας είναι ότι στηρίζεται στο μηχανισμό της αγοράς, είναι υγιής, ευέλικτη και προσαρμοστική. Μέχρι την πλήρη ένταξή της στην Ε.Ε. θα καταργηθούν και οι τελευταίες στρεβλώσεις στην αποδοτική λειτουργία της αγοράς, έχει ικανοποιητικό επίπεδο ανάπτυξης έναντι του μέσου όρου της Ε.Ε., έχει ικανοποιητικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, 5,2% επί του ΑΕΠ, ικανοποιητικούς ρυθμούς αποταμίευσης, συνθήκες πλήρους απασχόλησης, χαμηλό ρυθμό πληθωρισμού, χαμηλό φορολογικό συντελεστή, ευνοϊκό επιχειρηματικό κλίμα, ψηλό μορφωτικό επίπεδο εργατικού δυναμικού, ικανοποιητική υποδομή στις μεταφορές ενέργεια και τηλεπικοινωνίες, κάτι που την καθιστά ελκυστικό διεθνές επιχειρηματικό κέντρο και επικρατούν στο νησί συνθήκες εργατικής ειρήνης και κοινωνικής συνοχής.

Από την άλλη πλευρά όμως η κυπριακή οικονομία έχει και αδυναμίες που επικεντρώνονται κυρίως στην μειωμένη παραγωγικότητα και τη μη επαρκή αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας. Έχει προβλήματα ανταγωνιστικότητας, κυρίως στη μεταποίηση και τη γεωργία, αδυναμία στη διάρθρωση των επενδύσεων, μερική εξάρτηση από τον τουρισμό, μικρό μέγεθος επιχειρήσεων, η αγορά είναι μικρή, έχει περιορισμένους φυσικούς πόρους, το φυσικό περιβάλλον υφίσταται σημαντικές πιέσεις, το ποσοστό δαπανών για έρευνα είναι πολύ μικρό, 0.25% επί του ΑΕΠ, η περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη δεν είναι ισορροπημένη, υπάρχει τάση γήρανσης του πληθυσμού και παρατηρούνται ελλείψεις σε επαγγέλματα χαμηλής εξειδίκευσης.

Με την πλήρη ένταξη στη Ε.Ε. το 2004, παρά την ένταση των συνθηκών ανταγωνισμού της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, θα δημιουργηθούν μεγάλες ευκαιρίες για την κυπριακή οικονομία που έχουν να κάνουν με την πρόσβαση των κυπριακών αγαθών και υπηρεσιών στη μεγάλη αγορά της ΕΕ, την αξιοποίηση της στρατηγικής γεωγραφικής θέσης της, τη δυνατότητα για ισορροπη ανάπτυξη των περιοχών του νησιού, τη δυνατότητα γρήγορης αύξησης της παραγωγικότητας και σύγκλισης με τα επίπεδα της ΕΕ, την τόνωση της εμπιστοσύνης της κυπριακής οικονομίας και τα οφέλη στο σύνολο της οικονομίας, των οικονομικών δραστηριοτήτων και των καταναλωτών.

Η Κύπρος, στην προσπάθειά της για αιωφόρο ανάπτυξη, πρέπει να επιδιώξει επέκταση και αναβάθμιση των υποδομών της στους τομείς της ενέργειας και των τηλεπικοινωνιών με ιδιωτικά και δημόσια κεφάλαια και με τη συνεισφορά του Ταμείου Συνοχής της Ε.Ε, ή και άλλων Ταμείων και πρωτοβουλιών της Ε.Ε. Να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της με ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας. Να βελτιώσει την παραγωγικότητα και

να εξειδικεύσει τις επιχειρηματικές της μονάδες. Να προσαρμόσει τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, έτσι που να αναπτυχθεί στο μέγιστο βαθμό το ανθρώπινο δυναμικό. Να εξισορροπήσει τις παρατηρούμενες αναπτυξιακές περιφερειακές ανισότητες με ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής όλων των Περιφερειών της. Να βελτιώσει το περιβάλλον και να αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής, τόσο για την ευημερία του πληθυσμού της, όσο και για την αύξηση της ελκυστικότητάς της ως διεθνούς κέντρου υψηλών οικονομικών δραστηριοτήτων.

9.5. Αναπτυξιακές Προτεραιότητες και SWOT Ανάλυση

Η ευστοχία στην επιλογή των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων για την Προγραμματική Περίοδο 2004 - 2006, που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, και η καταλληλότητά τους για την εξυπηρέτηση των στρατηγικών επιδιώξεων καταδεικνύεται και από το πυκνό δίκτυο των λογικών και πραγματικών σχέσεων μεταξύ των προτεραιοτήτων αυτών και των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών της κυπριακής οικονομίας στην παρούσα φάση καθώς και των ευκαιριών που μπορούν να ευνοήσουν την ανάπτυξη της και των κινδύνων που μπορεί να την απειλήσουν. Είναι σαφές ότι έμφαση πρέπει να δίνεται σε προτεραιότητες παρέμβασης, οι οποίες να ενισχύουν περαιτέρω και να αξιοποιούν κατά τον πληρέστερο δυνατό τρόπο τα πλεονεκτήματα της κυπριακής οικονομίας, να αντιμετωπίζουν, ή τουλάχιστον να απαμβλύνουν τις αδυναμίες της, να αξιοποιούν τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται και να δημιουργούν, κατά το δυνατόν, τις προϋποθέσεις για απορρόφηση των κραδασμών από ενδεχόμενους κινδύνους.

Είναι επίσης σαφές ότι υπάρχει υψηλός βαθμός συνέργιας μεταξύ των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων στην ενίσχυση των στοιχείων εκείνων που αποτελούν ισχυρά σημεία και στηρίγματα της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ειδικότερα, κάθε μια από τις προτεραιότητες αυτές επιδρά ευνοϊκά σε πολλά από τα πλεονεκτήματα, που αναφέρονται στην *Ανάλυση SWOT* και έτσι μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα. Υψηλός είναι επίσης και ο βαθμός συνοχής μεταξύ των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων αφού καμία από αυτές δεν επηρεάζει αρνητικά κανένα από τα πλεονεκτήματα.

Ανάλογες διαπιστώσεις μπορούν να γίνουν και σε σχέση με τις αδυναμίες της οικονομίας μας. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στο νησί και η ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού ως αναπτυξιακές προτεραιότητες, έχουν τη μεγαλύτερη θετική επίδραση στην απάμβλυνση των αδυναμιών της κυπριακής οικονομίας, με τη βελτίωση των υποδομών να ακολουθεί αμέσως μετά. Θετική συμβολή στην απάμβλυνση των αδυναμιών έχουν και οι άλλες δύο προτεραιότητες, που αφορούν την ισόρροπη χωρική και αγροτική ανάπτυξη και την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, μόνο που στις περιπτώσεις αυτές οι επιπτώσεις είναι μακροχρόνιες και θα επεκταθούν και πέραν της στενής αυτής προγραμματικής περιόδου. Συνεπώς, αποκτούν μεγάλη σημασία, από την άποψη της πραγματικής

σύγκλισης με τον κοινοτικό μέσο όρο. Τέλος, πρέπει να τονιστεί η πολύ σημαντική συμβολή των παρεμβάσεων που θα καλύψουν οι προτεραιότητες αυτές στην εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών που αφορούν τη χώρα ως μέλος της ΕΕ.

Όλες οι προτεραιότητες συμβάλλουν πολλαπλά στην αξιοποίηση των ευκαιριών και την αποσόβηση των κινδύνων, ενώ η καθεμιά από αυτές τις ευκαιρίες και ο καθένας από τους κινδύνους υπηρετούνται από περισσότερες από μία αναπτυξιακές προτεραιότητες.

Συμπερασματικά, θα αναφέρουμε ότι οι τρεις πρώτες προτεραιότητες αποβλέπουν στην αύξηση της ποσότητας και τη βελτίωση της ποιότητας των συντελεστών παραγωγής, και ιδιαίτερα του κεφαλαίου και του ανθρώπινου δυναμικού, σε μια οικονομία όπου οι φυσικοί πόροι είναι περιορισμένοι, αλλά και την αύξηση της παραγωγικότητάς τους. Συνεπώς, ενισχύονται οι πηγές ανάπτυξης, όπως αυτές προσδιορίζονται από την οικονομική θεωρία και εμπειρία. Οι άλλες δύο προτεραιότητες λειτουργούν συμπληρωματικά σε δύο βασικές κατευθύνσεις. Συμβάλλουν στην εξουδετέρωση ορισμένων αρνητικών συνεπειών της ραγδαίας ανάπτυξης, οι οποίες ενδεχομένους να θέσουν σε κίνδυνο τη μακροχρόνια βιωσιμότητά της, και συνάμα συμβάλλουν θετικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, στην εξοικονόμηση και τον εμπλουτισμό των φυσικών πόρων, που βρίσκονται σε στενότητα και στην πραγματική σύγκλιση με τις χώρες μέλη της ΕΕ.

10. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Από την προηγηθείσα ανάλυση προκύπτει το συμπέρασμα πως, παρά τις σημαντικές διαφορές στη διοικητική οργάνωση των χωρών, αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό οι αρμοδιότητες σε θέματα Περιφερειακής Πολιτικής να είναι διασκορπισμένες σε διαφορετικούς φορείς της δημόσιας διοίκησης και της αυτοδιοίκησης σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα και οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες. Η σημασία των προγραμμάτων αυτών για την ανάπτυξη χώρας, είναι χωρίς αμφιβολία τεράστια. Η δημιουργία νέων σύγχρονων μεταφορικών υποδομών, οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και την επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού, η προώθηση της απασχόλησης, η ενίσχυση της εισαγωγής νέων τεχνολογιών, η απελευθέρωση των αγορών και η ενίσχυση κοινωνικής συνοχής, σε συνδυασμό με ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον, είναι μερικοί από τους στόχους της Κύπρου πριν και μετά την είσοδό της στην ΕΕ.

Μεγάλο θα είναι, επίσης, το όφελος που θα αποκομίσει η χώρα μας από τη συμμόρφωσή της με τις απαιτήσεις της ΕΕ από τις χώρες αποδέκτες της αναπτυξιακής βοήθειας. Υπό το 'βάρος' των απαιτήσεων αυτών, οι κυπριακές δημόσιες υπηρεσίες θα κληθούν να αποκτήσουν νέους τρόπους διοικητικής συμπεριφοράς και νοοτροπίας. Διαδικασίες όπως σχεδιασμός, διαχείριση, παρακολούθηση και αξιολόγηση προγραμμάτων θα γίνουν απαραίτητες και αναγκαίες και στην περίπτωση των κυπριακών αρμοδίων αρχών. Σε πολλές περιπτώσεις θα πρέπει να υιοθετηθεί διαφορετικός αναπτυξιακός προσανατολισμός σε σχέση με το παρελθόν, με μεγάλο βαθμό καινοτομίας ως προς τα μέτρα και τους στόχους. Οι αυξημένες διοικητικές ανάγκες και οι νέοι θεσμοί θα οδηγήσουν σε εκτεταμένες οργανωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις. Η κοινή γνώμη, οι κοινωνικοί εταίροι και οι φορείς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, θα άρχισαν να αποβάλλουν παρωχημένες νοοτροπίες προστατευτισμού, συντεχνιασμού και εσωστρέφειας, αντιλαμβανόμενοι σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό τους νέους όρους που επιβάλλει η τεχνολογική εξέλιξη και η διεθνοποίηση των οικονομιών.

Είδαμε επίσης πόσο σημαντικό αναπτυξιακό ρόλο παίζει η οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού. Αυτό είναι πασιφανές από τη λειτουργία των Περιφερειών αυτών στον Ευρωπαϊκό χώρο. Μόνο με τη συμβολή τους θα επιτευχθεί η ισόρροπη, βιώσιμη και αειφόρος ανάπτυξη που είναι ο σημαντικότερος αντικειμενικός σκοπός της Κοινότητας. Η πραγμάτωση του πιο πάνω στόχου θα επιφέρει την κοινωνική και οικονομική συνοχή της, ομολογουμένως ανομοιόμορφης χωρικά, ΕΕ. Κατόπιν τούτου πρέπει η Κυπριακή Δημοκρατία να καταταχθεί σε Περιφέρειες Προγραμματισμού όλων των επιπέδων NUTS για να περιοριστούν στο ελάχιστο οι περιφερειακές ανισότητες στη νήσο.

Προκειμένου, πάντως, να επιτευχθούν ακόμη καλύτερα αποτελέσματα, είναι αναγκαίο ένα θεσμικό πλαίσιο το οποίο να προσανατολίζεται σε έναν αποκεντρωτικό χαρακτήρα διοίκησης, με ενίσχυση της 'εκ των κάτω' ανάπτυξης, εξασφάλιση της οικονομικής αυτοδυναμίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων της. Στον τομέα της καινοτομίας και της τεχνολογίας, θα πρέπει να επιδιωχθεί περαιτέρω διάχυσή της στο τοπικό παραγωγικό κύκλωμα και λειτουργική διασύνδεση της έρευνας με την παραγωγή. Παράλληλα, είναι απαραίτητος ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός των τοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων και η βελτίωση των υπηρεσιών. Βαρύνουσα σημασία θα πρέπει, επίσης, να δοθεί στην αξιοποίηση όλων των τοπικών πόρων και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και στη λειτουργική διασύνδεση των τριών τομέων παραγωγής μεταξύ τους. Τέλος, οι στρατηγικές κατευθύνσεις της τοπικής ανάπτυξης σε σχέση με την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, είναι ανάγκη να επικεντρωθούν στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, την εξειδίκευση και τη συνεχή προσαρμογή στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις.

Ταυτόχρονα, η κυπριακή οικονομία θα πρέπει να 'ανακαλύψει' και νέους παραγωγικούς κλάδους πέραν αυτού των υπηρεσιών και πιο συγκεκριμένα του τουρισμού. Είναι πρόδηλο, και γίνεται περαιτέρω κατανοητό με την κατακόρυφη πτώση του τουρισμού το φετινό καλοκαίρι, ότι ο τομέας στον οποίο η χώρα μας έχει επικεντρώσει την οικονομία της είναι ιδιαίτερα ευάλωτος από τις διεθνείς οικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Επίσης, η γεωγραφική μας θέση, δίπλα από εστίες διαμαχών και συγκρούσεων, αυξάνει τον κίνδυνο απότομης μείωσης των ξένων που επισκέπτονται το νησί μας. Τέλος, η προσφορά φθηνότερου τουριστικού προϊόντος από γειτονικές χώρες (Ελλάδα και Τουρκία) αποτρέπει κάποιες ομάδες ανθρώπων να επιλέξουν εμάς για τις διακοπές τους. Για τους πιο πάνω λόγους είναι αναγκαία η εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων για την στήριξη της οικονομίας μας. Τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια, λόγω της απεριόριστης ηλιακής και αιολικής ενέργειας που διαθέτουμε, αλλά και οι τομείς της έρευνας και της εκπαίδευσης μπορούν να αποτελέσουν λύσεις με κατάλληλο σχεδιασμό και αφού ανακαλύψουμε και εκμεταλλευτούμε απόλυτα τα συγκριτικά πλεονεκτήματά μας. Παράλληλα, η επιλογή του αγροτουρισμού και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα πρέπει να μελετηθούν ιδιαίτερα. Αν οι αρμόδιοι φορείς ασχοληθούν πιο ζεστά με το πρόβλημα αυτό θα δουν ότι υπάρχουν και κοινοτικοί πόροι που βοηθούν στη διεύρυνση των οικονομιών.

Είδαμε ότι, οι βασικοί τομείς παρέμβασης και οι κύριες δράσεις που έγιναν μέχρι σήμερα ήταν, σε ό,τι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό, η ενίσχυση των ενεργειών για παροχή συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, ιδιαίτερα στους άνεργους της βιομηχανίας, καθώς και η βελτίωση των ικανοτήτων σε κλάδους του τριτογενούς τομέα και στον τουρισμό. Στους παραγωγικούς τομείς ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ορθολογική χρήση των υδάτων για άρδευση και στην προστασία των εδαφικών

πόρων. Στη μεταποίηση αναμένεται ότι η φιλελευθεροποίηση των τηλεπικοινωνιών θα οδηγήσει σε περαιτέρω άνθηση του κλάδου. Για τις υποδομές του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, ενισχύεται μια σειρά από ενέργειες, όπως διαχείριση αστικών αποβλήτων (αποχετεύσεις, σταθμοί βιολογικού καθαρισμού), πολεοδομικός και χωροταξικός σχεδιασμός, καθώς επίσης και διαχείριση βιομηχανικών και κτηνοτροφικών αποβλήτων. Στον τομέα της υγείας προτεραιότητα δίδεται στις υποδομές πρωτοβάθμιας περίθαλψης και στη βελτίωση των υφιστάμενων νοσηλευτικών μονάδων δευτεροβάθμιας περίθαλψης, καθώς και του νοσοκομειακού εξοπλισμού. Οι δράσεις αυτές κρίνεται απαραίτητο να συνεχισθούν και να ενισχυθούν περαιτέρω. Στους τομείς που αναπτύξαμε στην παράγραφο αυτή έχει γίνει μια σωστή χάραξη πολιτικής και σκόπιμο θα ήταν να τηρηθεί κατά γράμμα.

Η Κύπρος μέχρι το Δεκέμβριο του 2001 ήταν πρώτη στον κατάλογο των υποψηφίων για ένταξη χωρών από πλευράς ετοιμότητας αλλά αυτό δεν πρέπει να παραπλανεί ούτε να δημιουργεί τάσεις επανάπαυσης. Μέχρι το τέλος του 2001 όμως η Σλοβενία πέρασε στη θέση αυτή αφού έχει κλείσει 26 από τα 29 κεφάλαια της ένταξης, ενώ την ίδια στιγμή η Κύπρος έκλεινε δύο λιγότερα¹⁰³. Οι άλλες πέντε υποψήφιες χώρες του 'επόμενου κύματος διεύρυνσης'¹⁰⁴, Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβενία και Εσθονία είχαν περάσει από την εμπειρία του υπαρκτού σοσιαλισμού, με ότι αυτό συνεπάγεται. Ως εκ τούτου θα απαιτηθούν ριζικές τομές στην ευρύτερη οικονομική στρατηγική για να μπορέσει η Κύπρος πρώτα να αντεπεξέλθει στα νέα δεδομένα και μεταγενέστερα να εξασφαλίσει σταθερή κοινωνική και οικονομική ευμάρεια και να επαναλάβει ίσως το 'οικονομικό θαύμα'¹⁰⁵.

Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει υιοθετήσει πολιτική πλήρους εναρμόνισης με το κοινοτικό κεκτημένο, χωρίς σημαντικές εξαιρέσεις ή μεταβατικές ρυθμίσεις. Η ΕΕ επισημαίνει σε διάφορες εκθέσεις της ότι η Κύπρος έχει ήδη εναρμονιστεί σε πολύ μεγάλο βαθμό τόσο νομοθετικά όσο και από θεσμικής και διοικητικής σκοπιάς και είναι σε θέση να εφαρμόσει αποτελεσματικά την κοινοτική νομοθεσία. Παρόλα αυτά, πρέπει να δοθεί προσοχή σε ένα αριθμό θεμάτων που εκκρεμούν σε σχέση με το κοινοτικό κεκτημένο καθώς και σε κάποιες καθυστερήσεις που σημειώθηκαν σε σχέση με τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η Κύπρος όσον αφορά τις ενταξιακές της διαπραγματεύσεις.

Μπορεί η Κύπρος να θεωρείται από τις πιο προηγμένες εντασσόμενες χώρες σε σχέση με τις δυνατότητές της να απορροφήσει τα κονδύλια των διαρθρωτικών ταμείων και του Ταμείου Συνοχής της ΕΕ, ωστόσο χρειάζεται να λάβει επείγοντως μέτρα σε διάφορους τομείς για να μπορέσει να αξιοποιήσει και τα 116 εκ. ευρώ που

¹⁰³ Βλ. Θεοφάνους Α., (2002), *Ευρωπαϊκή Κύπρος. Πολιτειακή Δομή, Οικονομία και Κοινωνία. Η Ένταξη και τα Σενάρια Δόσης*, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.

¹⁰⁴ Αρχικά, όπως είναι γνωστό, προβλεπόταν ότι η επόμενη διεύρυνση της ΕΕ θα περιελάμβανε πέντε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και την Κυπριακή Δημοκρατία.

¹⁰⁵ Έτσι επεκράτησε να λέγεται στη νήσο η μεγάλη οικονομική άνθηση που επιτεύχθηκε στην οικονομία της χώρας, ελάχιστα έτη μετά την καταστροφή της από την τουρκική εισβολή το 1974.

θα της παραχωρηθούν για την τριετία 2004-2006. Στα συμπεράσματα και τις εισηγήσεις Εγγράφου, που ετοίμασε για την Κύπρο η, αρμόδια επί του θέματος αυτού, Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής αναφέρεται ότι, ενώ η Κύπρος έχει πετύχει αξιοσημείωτη πρόοδο όσον αφορά την προετοιμασία της για τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής, χρειάζεται να αντιμετωπιστεί επειγόντως ένας αριθμός κρίσιμων θεμάτων προκειμένου να ολοκληρωθεί επιτυχώς η διαδικασία οικοδόμησης ικανοτήτων πριν την ένταξη. Ταυτόχρονα, η Διεύθυνση αυτή δίνει οδηγίες για το πώς θα πρέπει να δράσει η Διαχειριστική Αρχή, που στην περίπτωση της Κύπρου είναι το Γραφείο Προγραμματισμού και για την ευθυγράμμιση της Κυπριακής νομοθεσίας με τις κοινοτικές οδηγίες για τις δημόσιες προσφορές¹⁰⁶. Τέλος, στο σημείωμα αναφέρεται ότι πρέπει να δοθεί προσοχή στη λεπτομερή καταγραφή συγκεκριμένων προνοιών ώστε να διασφαλιστεί η καταλληλότητα για εκδαπάνηση των κονδυλίων που θα προέλθουν από τα Ταμεία αμέσως μόλις η Κύπρος θα δικαιούται να εκταμιεύσει χρήματα, δηλαδή την 1^η Ιανουαρίου 2004.

Μεγάλο κεφάλαιο για την Κύπρο αποτελεί η πρόκληση για την ένταξή της στην ΟΝΕ. Το σημαντικότερο όφελος από την ολοκλήρωση της ΟΝΕ εκτιμάται ότι θα προκύψει από την εμπέδωση συνθηκών οικονομικής σταθερότητας, με θετικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο στην Ευρωζώνη. Η στρατηγική της Κύπρου για την ένταξή της στην ΟΝΕ επικεντρώνεται στους ακόλουθους τρεις άξονες¹⁰⁷. Ο πρώτος είναι η ένταξη της χώρας μας στο μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών και στο πλαίσιο αυτό η κυπριακή λίρα θα εξακολουθήσει να είναι συνδεδεμένη με το ευρώ με ποσοστά διακύμανσης +/- 15%. Ο δεύτερος είναι η συνέχιση της ικανοποίησης των Κριτηρίων της Συνθήκης του Μάαστριχ και ο τελευταίος είναι η προετοιμασία της οικονομίας για επιτυχή αντιμετώπιση της πρόκλησης του εντεινόμενου ανταγωνισμού στα πλαίσια της ΟΝΕ. Αν και η Κύπρος ήδη πληροί τις προϋποθέσεις για ένταξή της στην ΟΝΕ, θα μπορεί να ενταχθεί σε αυτήν το συντομότερο την 1^η Μαΐου του 2006.

Δυστυχώς όμως, το 2003 θα σημειωθούν αποκλίσεις από τα κριτήρια σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχ. Ο πληθωρισμός θα υπερβεί τον στόχο του 2-2,5% και θα φτάσει το 4,5%. Το δημόσιο χρέος θα είναι πέραν του 60% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ το δημοσιονομικό έλλειμμα θα ξεπεράσει κατά πολύ το 3% του ΑΕΠ. Όσο για τα κριτήρια του επιτοκίου και της σταθερότητας του νομίσματος αναμένεται να μην αλλοιωθεί η τήρησή τους από την οικονομία μας. Επίσης τα προαναφερθέντα μη τηρούμενα κριτήρια αναμένεται να προσεγγιστούν στο επόμενο έτος¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Βλ. Εφ. Ο Φιλελεύθερος, (2003), *Επείγοντως Μέτρα για Εκταμίευση Κονδυλίων ΕΕ*, σελ.20, 21 Ιουλίου 2003.

¹⁰⁷ Βλ. Εφ. Ο Φιλελεύθερος, (2003), *Η πρόκληση της Ένταξης στην ΟΝΕ για την Κύπρο*, σελ. 12, 26 Ιανουαρίου 2003.

¹⁰⁸ Βλ. Εφ. Ο Οικονομικός Φιλελεύθερος, (2003), *Κενά και Αποκλίσεις από το Μάαστριχ*, σελ. 3, 8 Ιουνίου 2003.

Μια παράγραφος του τελευταίου αυτού κεφαλαίου θα αφιερωθεί και στα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά την εξέλιξη της εργασίας. Το σημαντικότερο ήταν η ανυπαρξία στοιχείων που να αφορούν χωρικές μονάδες μικρότερες της χώρας. Λόγω του μικρού της μεγέθους και της ανυπαρξίας προγραμματισμού σε επίπεδο μικρότερο της χώρας η Στατιστική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν ασχολήθηκε με την ανάλυση στοιχείων σε μικρότερες χωρικές μονάδες. Η ανάγκη όμως που δημιουργείται για τέτοιου επιπέδου στοιχεία, με την ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ, αναμένεται να ασκήσει πιέσεις στην αρμόδια αρχή για περαιτέρω ανάλυση των στατιστικών δεδομένων. Έγινε κατανοητό ότι για διεκδίκηση κονδυλίων για συγκεκριμένες δράσεις τα στοιχεία αυτά είναι απαραίτητα. Προς το παρόν, και όπου χρειάζεται, το Γραφείο Προγραμματισμού της Δημοκρατίας διενεργεί Έρευνες Πεδίου. Άλλο ένα σημαντικότερο πρόβλημα είναι η συνέχιση της κατοχής μέρους της νήσου από την Τουρκία. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μεγάλες περιφερειακές ανισότητες και προβλήματα προσμέτρησης τους μιας και δεν υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για την κατεχόμενη περιοχή αλλά και δεν εφαρμόζεται καμιά αναπτυξιακή πολιτική εκεί, αφού είναι αποδεδειγμένο ότι επικρατεί αναρχία. Κλείνοντας την παράγραφο αυτή, να αναφέρουμε ότι η σημαντικότητα του Γραφείου Προγραμματισμού στην άσκηση Περιφερειακής Πολιτικής και τη διαχείριση κονδυλίων που προορίζονται για αυτήν είναι αδιαμφισβήτητη και πρωτεύουσα.

Τελειώνοντας, χρήσιμο θα ήταν να αναφέρουμε κάποια πράγματα για το ενδεχόμενο λύσης του πολιτικού προβλήματος της χώρας. Η μοναδική πρόταση που βρίσκεται σε εξέλιξη για τον σκοπό αυτό είναι το Σχέδιο του ΓΤ του ΟΗΕ κ. Κόφι Ανάν. Αν και η πιθανότητα εφαρμογής του είναι πολύ απομακρυσμένη, οι επιπτώσεις, αρνητικές κυρίως, που θα έχει στην κυπριακή οικονομία σε περίπτωση εφαρμογής του έχουν συζητηθεί και αναφέρονται συνοπτικά παρακάτω¹⁰⁹.

Καταρχήν, ο κίνδυνος δημιουργίας ενός δυσβάστακτου και πολυδάπανου δημόσιου τομέα είναι ορατός. Ένα μικρό, σε έκταση, κράτος με μια ανάλογη οικονομία δεν μπορεί να συντηρήσει τόσες δομές εξουσίας χωρίς να επηρεάσει σε κάποιο μεγάλο ή μικρό βαθμό τον δυναμισμό του ιδιωτικού τομέα. Εξάλλου, οι διπλές και τριπλές υπηρεσίες με τα ίδια καθήκοντα που προβλέπει το Σχέδιο, από οικονομική σκοπιά, δεν υποβοηθούν οτιδήποτε αλλά αντίθετα μειώνουν την συνολική αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα της οικονομίας. Επίσης, το Σχέδιο προωθεί την όσο το δυνατό πιο κεντρική άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής. Οι αυξημένες αρμοδιότητες των συστατικών κρατών σε σημαντικά θέματα που αφορούν την οικονομία και το εμπόριο, οι περιορισμοί στην ελεύθερη διακίνηση των παραγωγικών συντελεστών, τα διαφορετικά πρότυπα σε συνδυασμό με την μικρή γεωγραφική

¹⁰⁹ Βλ. Αιμιλιανίδης Α., Κέντας Γ., Κοντός Μ., Μαυρομάτης Γ. και Φωκαΐδης Π., (2003), *Το Σχέδιο Ανάν. Πέντε Κείμενα Κριτικής*, Εκδ. Ύψιλον / Αιγαίον, Λευκωσία.

έκταση του νησιού εγκυμονούν τεράστιους κινδύνους για την υγιή και απρόσκοπτη λειτουργία του ανταγωνισμού.

Ως εκ τούτου, σε περίπτωση λύσης με βάση το Σχέδιο Ανάν ο διακηρυγμένος στόχος για συμμετοχή της Κύπρου στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και υιοθέτηση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος το 2006 δεν επιτυγχάνεται σαν αποτέλεσμα της αναπόφευκτης απόκλισης από τα κριτήρια του Μάαστριχ.

Όσο αφορά το κεφάλαιο των αποζημιώσεων, η χρηματοδότηση πολύ μεγάλου μέρους των αποζημιώσεων προς τους ελληνοκύπριους πρόσφυγες, σαν αντάλλαγμα για την οριστική απώλεια των περιουσιών τους, θα γίνεται από τους ίδιους. Επομένως, η ευθύνη για την εξόφληση των αποζημιώσεων θα βαρύνει την επόμενη γενιά ανάλογα με την λήξη και εξαργύρωση τους. Με άλλα λόγια, μετατοπίζεται το χρέος στις επόμενες γενεές, υποθηκεύοντας με αυτό τον τρόπο την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα. Από την άλλη, ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) εκκρεμούν δεκάδες προσφυγές από εκτοπισμένους, ακολουθώντας το παράδειγμα της Τιτίνας Λοϊζίδου, που αναμένεται να δημιουργήσουν ένα ανυπολόγιστο οικονομικό βάρος για την Τουρκία. Το σχέδιο Ανάν επιχειρεί να ανατρέψει την δυναμική αυτή καλώντας το κοινό κράτος και τα συστατικά κράτη να ζητήσουν από το ΕΔΑΔ να απορρίψει οποιαδήποτε προσφυγή εκκρεμεί ενώπιον του σχετικά με επηρεασθείσα περιουσία. Επιχειρεί, ταυτόχρονα, να μετατοπίσει το βάρος της οικονομικής αποζημίωσης για την απώλεια χρήσης από την Τουρκία στα συστατικά κράτη.

Τέλος, το αίσθημα ανασφάλειας που ενδεχομένως να δημιουργηθεί στους ντόπιους και ξένους πιθανούς επενδυτές υπονομεύει την οικονομικής δραστηριότητα και τον υφιστάμενο ευδαιμονισμό. Τα πιο πάνω αποτελούν ορισμένα μόνο οικονομικά ζητήματα που θα πρέπει να εξεταστούν περαιτέρω. Η ανάγκη για σοβαρή και ολοκληρωμένη μελέτη των οικονομικών πτυχών της λύσης είναι άμεση και επιβεβλημένη. Θα πρέπει λοιπόν να εξεταστεί διεξοδικά το Σχέδιο έτσι ώστε σε επόμενες προσπάθειες για επίλυση του προβλήματος να γίνει συντονισμένη προσπάθεια να αποτραπούν οι δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις του παρόντος Σχεδίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αιμιλιανίδης Α., Κέντας Γ., Κοντός Μ., Μαυρομμάτης Γ. και Φωκαΐδης Π., (2003), *Το Σχέδιο Ανάν. Πέντε Κείμενα Κριτικής*, Εκδ. Ύψιλον / Αιγαίον, Λευκωσία.
- Ανδρικοπούλου Ελ., (1995), *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
- Αργύρη Θ., (1997), *Οικονομική του Χώρου. Θεωρία του Τόπου Εγκατάστασης*, Τόμος Ι, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Αρχή Βιομηχανικής Κατάρτισης, (2000), *Ισοζύγιο Εργατικού Δυναμικού*, Λευκωσία.
- Αρχή Βιομηχανικής Καταρτίσεως Κύπρου, (1998), *Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις της Κύπρου στο Κατώφλι του 2000*, Λευκωσία.
- Βασιλόπουλου Γ. και Μπιλά Α., (1995), *Περιφερειακές Ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα 1971-1991*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.
- Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, (2001), *Περιφερειακή Στρατηγική για την Καινοτομία στην Στερεά Ελλάδα*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για την Αλιεία, για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 2 για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για τον Στόχο 3, 'Ανθρώπινο Δυναμικό', για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Πλαίσιο Στρατηγικής για το Ταμείο Συνοχής, για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2003), *Προσχέδιο Επιτελικής Σύνοψης Σχεδίου Ανάπτυξης, για την Περίοδο 2004 – 2006*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Οικονομικοί και Κοινωνικοί Δείκτες*, Λευκωσία.
- Γραφείο Προγραμματισμού Κυπριακής Δημοκρατίας, (1998), *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 1999-2003*, Λευκωσία.
- Ευρωπαϊκή Ένωση για την Ανταγωνιστικότητα και τις Ευκαιρίες στην Αγορά της ΕΕ για Προϊόντα και Υπηρεσίες με Προέλευση της Κυπριακής Δημοκρατίας, UNDP και UNOPS, (2003), *Μελέτη με τίτλο Συνεταιρισμός για το Μέλλον*.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999), *Ανταγωνιστικότητα και Συνοχή. Οι Τάσεις στις Περιφέρειες. Έκτη Περιοδική Έκθεση για την Κοινωνική και Οικονομική*

- Κατάσταση και την Ανάπτυξη των Περιφερειών της Κοινότητας. Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.*
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** (1999), *Ετήσια Έκθεση για την Κύπρο.*
 - **Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών της Ελληνικής Δημοκρατίας και Γραφείο Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας**, (1999), *Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG III A / ΕΛΛΑΔΑ – ΚΥΠΡΟΣ / 2000 - 2006.*
 - **Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών της Ελληνικής Δημοκρατίας και Γραφείο Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας**, (1999), *Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG III A / ΕΛΛΑΔΑ – ΚΥΠΡΟΣ / 2000 - 2006 (Συμπλήρωμα Προγραμματισμού).*
 - **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)**, (1998), *Ετήσια Έκθεση.*
 - **Θεοφάνους Α.**, (2002), *Ευρωπαϊκή Κύπρος. Πολιτειακή Δομή, Οικονομία και Κοινωνία. Η Ένταξη και τα Σενάρια Λύσης*, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.
 - **Θεοφάνους Ανδρ.**, (2000), *Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.
 - **Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης και PLANET Ernst & Young**, (2001), *Εκπόνηση Μελέτης με Αντικείμενο την Οριοθέτηση των Περιφερειών NUTS II, III και IV στην Κύπρο και τη Διαμόρφωση του Καταλλήλου Συστήματος Διοίκησης*, Αθήνα.
 - **Καστάνη Κ. και Σκαρμαγκά Β.**, (1997), *Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την ΕΟΚ στην ΕΕ*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.
 - **Κλώνης Δ.**, (1998), *Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ανάπτυξη Νησιωτικών Περιφερειών*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Ανάπτυξης 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.
 - **Κόνσολας Ν.**, (1997), *Σύγχρονη Οικονομική Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
 - **Λαμπριανίδης Λ.**, (1990), *Στοιχεία Οικονομικής Γεωγραφίας*, Εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
 - **Λουκάκης Π.**, (1996), *Σημειώσεις Χωροταξίας*, Αθήνα.
 - **Μαραβεγιάς Ν.**, (1994), «Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση», στο **Γετίμης Π., Κανκαλάς Γ. και Μαραβέγιας Ν. (επιμ.)**, *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Θεωρία, Ανάλυση και Πολιτική*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
 - **Μαυρομάτης Γ.**, (2000), *Διπλωματική Εργασία με τίτλο Κύπρος και Ευρωπαϊκή Ένωση*, Λευκωσία.
 - **ΜΟΔ Α.Ε.**, (1998), *Ευρετήριο Όρων του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης*, Εκδοτική Παραγωγή POINT Ο.Ε., Καλλιθέα.
 - **Μυλωνάς Ι.**, (1996), *Αξιολόγηση Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Η Ελληνική Εμπειρία*, Εκδ. Κέντρου Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως 'Ιερώνυμος Πίντος', Αθήνα.
 - **Οικονομικός Ταχυδρόμος και Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης**, (2000), *Η Οικονομία των Ελληνικών Περιφερειών*, Έκτακτο Τεύχος, Αθήνα, 17 Φεβρουαρίου 2000.

- Παπαδασκαλόπουλος Αθ., (1995), *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Παπαδασκαλόπουλος Αθ., (1995), *Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Παπαδασκαλόπουλος Αθ. και Χριστοφάκης Μ., (2002), *Περιφερειακός Προγραμματισμός*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Παρατηρητήριο Βαλκανίων. Κύπρος, Εκδ. 'ΙΣΤΑΜΕ' και Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών 'Ανδρέας Παπανδρέου', Αθήνα, 2000.
- Ρέππα Π., (1991), *Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρία και Στρατηγικές*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Σαββίδη Αρτ., (2001), «Συνενώσεις Ο.Τ.Α. Η Περίπτωση της Κύπρου», στην *Επιθεώρηση Αποκέντρωσης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Τεύχος 23, σελ. 104 – 106, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1998), *Θεσμοί και Πολιτικές Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1997), *Οικονομική Ανάπτυξη, Θεωρία και Πρακτική*, Τόμος Ι, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1997), *Οικονομική Ανάπτυξη, Θεωρία, Πρακτική και Προγραμματισμός*, Τόμοι ΙΙ, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1993), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική. Θεωρία και Μέτρα Πολιτικής*, Τόμος Α', Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1993), *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική. Τεχνικές Αναλύσεως*, Τόμος Β', Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα.
- Σκούντζος Θ., (1992), *Οικονομικός Προγραμματισμός*, Εκδ. Σταμούλης, Αθήνα
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (Νοέμβριος 2002), *Προσωρινά Στοιχεία Απογραφής Πληθυσμού της Κυπριακής Δημοκρατίας για το 2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Γεωργικές Στατιστικές 2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Εθνικοί Οικονομικοί Λογαριασμοί 1995-2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Εργατικές Στατιστικές*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Βιομηχανίας 2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Τουρισμού και Μετανάστευσης 2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2002), *Στατιστικές Χονδρικού και Λιανικού Εμπορίου 2001*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2000*, Λευκωσία.
- Στατιστική Υπηρεσία Κυπριακής Δημοκρατίας, (2001), *Στατιστικές Υγείας και Νοσοκομείων 2000*, Λευκωσία.
- Στην Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οδηγός του Πολίτη για τα Θεσμικά Όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, (1999)

- **Τάτσος Ν.**, (1998), «Το Μέγεθος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης», στο ΚΕΔΚΕ (1998) *Τετράδια Αυτοδιοίκησης*, Τεύχος 1/98, σελ. 104 – 127, Αθήνα.
- *Το Βιβλίο των Νέων της Ευρώπης. Ελλάδα – Κύπρος*, Εκδ. Europe Generation 2001
- **Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων Κυπριακής Δημοκρατίας**, (2001), *Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δημογραφικής Πολιτικής στην Κύπρο*, Έκθεση Υπηρεσιακής Επιτροπής, Λευκωσία.
- **Χριστοφάκης Μ.**, (2001), *Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- **Χριστοφάκης Μ.**, (2000) *Διδακτορική Διατριβή με τίτλο Ενδογενής Ανάπτυξη. Σχεδιασμός και Πολιτική σε Τοπικό Επίπεδο*, Αθήνα.

Ξένη Βιβλιογραφία

- **Hermancen T.**, (1975) «Spatial Organization and Economic Development. The Scope and Task of Regional Planning», στο Kuklinski et al, *A Regional Dissagregation of National Policies and Plans*, Mouton Pbls, Paris and Hague.
- **Konsolas N., Papadaskalopoulos Ath. and Plaskovitis Il.**, (2002) *Regional Development in Greece*, Springer, Berlin.
- **Statistical Service of Cyprus**, (2002 ed.), *Cyprus in Figures*, Republic of Cyprus, Lefkosia.
- **Stilwell F.J.B.**, (1972), *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδ. Σακουλλά, Αθήναι.

Άρθρα Εφημερίδων

- **Η Καθημερινή**, (2002), *Ειδικό Αφιέρωμα για την Κύπρο με την Ευκαιρία της Ενταξης της στην ΕΕ*, 22 Δεκεμβρίου 2002.
- **Ο Οικονομικός Φιλελεύθερος**, (2003), *Αρχίζει η ροή χρημάτων από τα Κοινοτικά Ταμεία*, σελ. 3, 22 Ιουνίου 2003.
- **Ο Οικονομικός Φιλελεύθερος**, (2003), *Κενά και Αποκλίσεις από το Μάαστριχ*, σελ. 3, 8 Ιουνίου 2003.
- **Ο Φιλελεύθερος**, (2003), *Επειγόντως Μέτρα για Εκταμίευση Κονδυλίων ΕΕ*, σελ.20, 21 Ιουλίου 2003.
- **Ο Φιλελεύθερος**, (2003), *Θέσεις της Κύπρου για την Κοινή Αγροτική Πολιτική*, σελ. 9, 29 Μαΐου 2003.
- **Ο Φιλελεύθερος**, (2003), *Εν' όψει της 'Ημέρας της Άνοιξης της Ευρώπης'*, 22 Μαρτίου 2003.
- **Ο Φιλελεύθερος**, (2003), *Η πρόκληση της Ενταξης στην ΟΝΕ για την Κύπρο*, σελ. 12, 26 Ιανουαρίου 2003.
- **Πολίτης** (2003), *Αρχές Αυγούστου στο Υπουργικό το Π.Ο.Π.*, σελ. 32, 15 Ιουλίου 2003.
- **Πολίτης**, (2003), *Η Ενταξη θα φέρει νέες επενδύσεις*, σελ. 33, 20 Μαΐου 2003.
- **Πολίτης** (2003), *Σε Τρεις Ζώνες τα Κονδύλια της ΕΕ*, σελ. 37, 14 Φεβρουαρίου 2003.

Διαδικτυακές Διευθύνσεις

- http://www.can.org.cy/news_i/newsdisp.asp?a=101623&b=469804&c=47552458452/
- <http://www.cyprus-eu.org.cy/>
- <http://www.europa.eu.int/>
- <http://www.europa.eu.int/comm/education/socrates/erasmus/home.html/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Π1. *Χωροταξικά, Αναπτυξιακά και Κοινωνικοοικονομικά Χαρακτηριστικά, Μοντέλα Ανάπτυξης και Προϋποθέσεις Εφαρμογής Αναπτυξιακής Στρατηγικής των Περιφερειών Προγραμματισμού στην Κύπρο, βάσει της Πρότασης Περιφερειοποίησης στην Κυπριακή Δημοκρατία*

Περιφέρειες	Χωροταξικά και Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά	Βασικά Κοινωνικοοικονομικά Χαρακτηριστικά	Μοντέλο Ανάπτυξης	Βασικές Κατευθύνσεις Πολιτικής
<i>Νοτιοανατολική Περιφέρεια</i>	✓ Αστικές Περιφέρειες ✓ Περιφέρειες Μητροπολιτικών Κέντρων ✓ Αστικοποιημένες Ζώνες	✓ Μεγάλο ποσοστό αστικού πληθυσμού ✓ Προσανατολισμός στο δευτερογενή και τριτογενή Τομέα ✓ Υψηλό επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών ✓ Υψηλό επίπεδο εξοπλισμού και υποδομών ✓ Μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης δυναμικών δραστηριοτήτων	<i>Πολική Ανάπτυξη</i>	➤ Εξειδίκευση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων ➤ Δημιουργία-ενίσχυση των επιχειρηματικών-αναπτυξιακών υποδομών ➤ Ανάδειξη-στήριξη μιας τουλάχιστον προωθητικής δραστηριότητας, που προέρχεται από ηγετικούς κλάδους της ανάπτυξης και αναμένεται να αποτελέσει την ατμομηχανή της ανάπτυξης του μεγάλου αστικού κέντρου
<i>Κεντροδυτική Περιφέρεια</i>	✓ Ημιαστικές Περιφέρειες ✓ Αγροτικές Περιφέρειες ✓ Ορεινές Περιφέρειες ✓ Περιμετρικές Περιφέρειες	✓ Χαμηλό ποσοστό αστικού πληθυσμού ✓ Προσανατολισμός στον πρωτογενή Τομέα ✓ Προσανατολισμός σε τοπικά προϊόντα ✓ Προβλήματα στον εξοπλισμό και τις υποδομές ✓ Μικρή πληθυσμιακή πυκνότητα	<i>Ενδογενής-Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη</i>	➤ Διαμόρφωση μιας εξειδικευμένης στρατηγικής Ολοκληρωμένης-Ενδογενούς Ανάπτυξης, που θα στοχεύει στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των χωρικών μονάδων των περιοχών αυτών ➤ Αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων ➤ Κινητοποίηση της τοπικής επιχειρηματικότητας

Πίνακας Π2. Προτεινόμενη Εδαφική Διαμέριση της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε Εδαφικές Επαρχιακές Ενότητες (ΕΕΕ)

Επαρχία	ΕΕΕ	Οριοθέτηση	Χαρακτηριστικά
<u>Λευκωσίας</u>	<i>1^η ΕΕΕ Λευκωσίας</i>	Αστική Περιφέρεια Λευκωσίας	Πολυεδομικό Συγκρότημα, Αστικές Περιοχές που περιβάλλουν την πόλη της Λευκωσίας
	<i>2^η ΕΕΕ Λευκωσίας</i>	Λοιπή Επαρχία Λευκωσίας	Ημιαστικές, Αγροτικές, Ορεινές περιοχές της μείζονος Επαρχίας Λευκωσίας
<u>Λεμεσού</u>	<i>1^η ΕΕΕ Λεμεσού</i>	Αστική Περιφέρεια Λεμεσού	Παράκτια Νότια Ζώνη της Επαρχίας Λεμεσού
	<i>2^η ΕΕΕ Λεμεσού</i>	Λοιπή Επαρχία Λεμεσού	Ημιαστικές, Αγροτικές, Ορεινές περιοχές της μείζονος Επαρχίας Λεμεσού
<u>Πάφου</u>	<i>1^η ΕΕΕ Πάφου</i>	Αστική Περιφέρεια Πάφου	Ευρύτερη Ζώνη της πόλεως της Πάφου με αστικά χαρακτηριστικά και με ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας
	<i>2^η ΕΕΕ Πάφου</i>	Λοιπή Επαρχία Πάφου	Η λοιπή Επαρχία Πάφου αποτελεί μια ενιαία ομοιογενή Περιφέρεια και περιλαμβάνει Ημιαστικές, Αγροτικές, Ορεινές και Περιμετρικές περιοχές
<u>Αμμοχώστου</u>	<i>ΕΕΕ Αμμοχώστου</i>	Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου	Η ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου αποτελεί κι αυτή μια σαφώς ομοιογενή περιφέρεια με έντονο προσανατολισμό στον τουρισμό
<u>Λάρνακας</u>	<i>1^η ΕΕΕ Λάρνακας</i>	Αστική Περιφέρεια Λάρνακας	Παράκτια αστικοποιημένη Νότια Ζώνη με έντονο προσανατολισμό στις υπηρεσίες, τις μεταφορές και τον τουρισμό
	<i>2^η ΕΕΕ Λάρνακας</i>	Λοιπή Επαρχία Λάρνακας	Εσωτερικές και Αγροτικές περιοχές

Πίνακας Π3. Προτεινόμενη Τελική Οριοθέτηση Περιφερειών Προγραμματισμού, στην Κυπριακή Δημοκρατία

Περιφέρεια	Έδρα	ΕΕΕ	Οριοθέτηση	Αναπτυξιακά Χαρακτηριστικά
<u>Κεντροδυτική</u> <u>Κύπρος</u>	Πάφος	➤ 1^η ΕΕΕ Πάφου ➤ 2^η ΕΕΕ Πάφου ➤ 2^η ΕΕΕ Λευκωσίας ➤ 2^η ΕΕΕ Λεμεσού ➤ 2^η ΕΕΕ Λάρνακας	➤ Αστική Περιφέρεια Πάφου ➤ Λοιπή Επαρχία Πάφου ➤ Λοιπή Επαρχία Λευκωσίας ➤ Λοιπή Επαρχία Λεμεσού ➤ Λοιπή Επαρχία Λάρνακας	✓ Έντονα στοιχεία ομοιογένειας με ημιαστικές, αγροτικές, ορεινές και περιμετρικές περιοχές ✓ Χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ✓ Μικρή αστικοποίηση ✓ Έντονος προσανατολισμός στον πρωτογενή Τομέα ✓ Υψηλό ποσοστό ορεινότητας ✓ Ανεπάρκεια αναπτυξιακών-επιχειρηματικών υποδομών ✓ Χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα
<u>Νοτιοανατολική</u> <u>Κύπρος</u>	Λάρνακα ή Λευκωσία	➤ 1^η ΕΕΕ Λάρνακας ➤ 1^η ΕΕΕ Λευκωσίας ➤ 1^η ΕΕΕ Λεμεσού ➤ ΕΕΕ Αμμοχώστου	➤ Αστική Περιφέρεια Λάρνακας ➤ Αστική Περιφέρεια Λευκωσίας ➤ Αστική Περιφέρεια Λεμεσού ➤ Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου	✓ Πολική Περιφέρεια με τη συγκέντρωση των μεγάλων αστικών κέντρων και τη διαμόρφωση έντονων αλληλεξαρτήσεων και ροών μεταξύ των ✓ Συγκέντρωση διοικητικών υπηρεσιών, εδρών επιχειρήσεων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και οργανισμών ✓ Περιφέρεια με υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ✓ Περιφέρεια με ανάπτυξη του τουρισμού, των υπηρεσιών και του δευτερογενή τομέα ✓ Υψηλό επίπεδο εξοπλισμού και υποδομών

Πίνακας Π4. Προσδιορισμός των NUTS σε Αντιστοιχία με τις
Προτεινόμενες Περιφέρειες Προγραμματισμού, στην
Κυπριακή Δημοκρατία

NUTS	Περιφέρειες Προγραμματισμού	Πληθυσμός*
NUTS 0	Κύπρος	703.529
NUTS I	Κύπρος	
NUTS II	Κύπρος	
NUTS III	➤ Κεντροδυτική Κύπρος ➤ Νοτιοανατολική Κύπρος	227.052 476.477
NUTS IV	<u>Επαρχιακές Εδαφικές Ενότητες</u> ➤ 1 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας ➤ 2 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας ➤ 1 ^η ΕΕΕ Λεμεσού ➤ 2 ^η ΕΕΕ Λεμεσού ➤ 1 ^η ΕΕΕ Πάφου ➤ 2 ^η ΕΕΕ Πάφου ➤ ΕΕΕ Αμμοχώστου ➤ 1 ^η ΕΕΕ Λάρνακας ➤ 2 ^η ΕΕΕ Λάρνακας	205.633 73.912 160.733 40.324 47.198 20.234 38.371 71.740 45.348
NUTS V	Δήμοι και Κοινότητες	

* Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Απογραφής του 2001

Πίνακας Π5. Περιοχές Επιλεξιμότητας Στόχων 2 και 3, στην Περίπτωση των Προτεινόμενων Περιφερειών Προγραμματισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας

NUTS III		NUTS IV – NUTS V		ΣΤΟΧΟΣ 2										ΣΤΟΧΟΣ 3	
				ΚΡΙΤΗΡΙΑ					ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ						
				1	2	3	4	5	1	2	3	4	5		
1. Κεντροδυτική Κύπρος				✓	✓				✓	✓					✓
	1 ^η ΕΕΕ Πάφου: Αστική Περιφέρεια Πάφου					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	2 ^η ΕΕΕ Πάφου: Λοιπή Επαρχία Πάφου					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	2 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Λοιπή Επαρχία Λευκωσίας					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	2 ^η ΕΕΕ Λεμεσού: Λοιπή Επαρχία Λεμεσού					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	2 ^η ΕΕΕ Λάρνακας: Λοιπή Επαρχία Λάρνακας					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓
2. Νοτιοανατολική Κύπρος				✓	✓				✓	✓					✓
	1 ^η ΕΕΕ Λάρνακας: Αστική Περιφέρεια Λάρνακας					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	1 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Αστική Περιφέρεια Λευκωσίας					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓
	1 ^η ΕΕΕ Λεμεσού: Αστική Περιφέρεια Λεμεσού					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	ΕΕΕ Αμμοχώστου: Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου					✓			✓	✓	✓				✓
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V					✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Πίνακας Π6. Κατάλογος Απαραιτήτων Στατιστικών Στοιχείων για την Επιλεξιμότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας, στους Στόχους και στις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες των Διαρθρωτικών Ταμείων

ΔΕΙΚΤΕΣ			ΧΩΡΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΧΡΟΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ (σε ετήσια βάση)
1. Ποσοστό Ανεργίας	1. Συνολικό		NUTS III	1985-2001
	2. Γυναικών		NUTS III	
	3. Μακροχρόνια άνεργων (δηλ. άνω του 1 έτους)		NUTS III, V	
	4. Νέων		NUTS III	
2. Απασχόληση κατά Τομέα	1. Πρωτογενής		NUTS III	1985-2001
	2. Δευτερογενής		NUTS V	
	3. Τριτογενής			
	4. Ειδικά για την αλιεία			
	5. Ειδικά για τη γεωργία			
	6. Ειδικά για τη βιομηχανία			
	7. Ειδικά για τον τουρισμό			
3. Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός	1. Στη γεωργία		NUTS V	1985-2001
	2. Στη βιομηχανία			
	3. Στις υπηρεσίες			
	4. Στον τουρισμό			
4. Πληθυσμός	1. Συνολικός		NUTS V	1985-2001
	2. Κατά ηλικίες			
5. Πυκνότητα Πληθυσμού (κάτοικοι ανά km ²)			NUTS V	
6. Επίπεδο Εκπαίδευσης			NUTS V	
7. Ποσοστό Σχολικής Διαρροής			NUTS V	
8. Επίσημο Κατά Κεφαλή ΑΕΠ		Σε ότι διαμέριση υπάρχει		1985-2001
9. ΑΕΠ κατά Τομέα	1. Πρωτογενής		NUTS III	1985-2001
	2. Δευτερογενής			
	3. Τριτογενής			
10. Συνθήκες Στέγασης	1. Αριθμός στεγαζόμενων σε κρατικές ή τουρκοκυπριακές ιδιοκτησίες		NUTS V	
	2. Αριθμός προσφύγων προσωρινώς εγκατεστημένων			
	3. Κανονικές και μη κατοικίες			
11. Περιβάλλον	1. Επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης		NUTS V	
	2. Επίπεδα θαλάσσιας ρύπανσης			
	3. Αριθμός βιολογικών καθαρισμών και ποσοστό κατοίκων που εξυπηρετούνται			
	4. Αριθμός χώρων υγειονομικής ταφής απορριμμάτων και ποσοστό εξυπηρέτησης			
12. Αριθμός Προσφύγων, Εθνικών Ομάδων, Μεταναστών			NUTS V	
13. Επίπεδο Φτώχειας			NUTS V	
14. Εγκληματικότητα. Αριθμός Αξιόποινων Πράξεων (Ενήλικων και Ανήλικων)			NUTS V	
15. Χαρακτηρισμός ορεινών περιοχών		Πάνω από 600 μέτρα υψόμετρο	NUTS V	
16. Τουρισμός	1. Αριθμός κλινών		NUTS V	1985-2001
	2. Διανυκτερεύσεις τουριστών			

Πίνακας Π7. *Περιοχές Επιλεξιμότητας Κοινοτικών Προτοβουλιών και Καινοτόμων Ενεργειών, στην Περίπτωση των Προτεινομένων Προγραμματικών Περιφερειών της Κυπριακής Δημοκρατίας*

		ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ				ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ
		INTERREG	URBAN	LEADER	EQUAL	
NUTS II	ΚΥΠΡΟΣ	✓	✓		✓	✓
NUTS III	NUTS IV – NUTS V					
1. Κεντροδυτική Κύπρος		✓				
	<u>1^η ΕΕΕ Πάφου: Αστική Περιφέρεια Πάφου</u>	✓				
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓	✓			
	<u>2^η ΕΕΕ Πάφου: Λοιπή Επαρχία Πάφου</u>	✓		✓		
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓				
	<u>2^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Λοιπή Επαρχία Λευκωσίας</u>	✓		✓		
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓				
	<u>2^η ΕΕΕ Λεμεσού: Λοιπή Επαρχία Λεμεσού</u>	✓		✓		
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓				
	<u>2^η ΕΕΕ Λάρνακας: Λοιπή Επαρχία Λάρνακας</u>	✓		✓		
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓				
2. Νοτιοανατολική Κύπρος		✓				
	<u>1^η ΕΕΕ Λάρνακας: Αστική Περιφέρεια Λάρνακας</u>	✓				
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓	✓			
	<u>1^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Αστική Περιφέρεια Λευκωσίας</u>					
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V		✓			
	<u>1^η ΕΕΕ Λεμεσού: Αστική Περιφέρεια Λεμεσού</u>	✓				
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓	✓			
	<u>ΕΕΕ Αμμοχώστου: Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστου</u>	✓		✓		
	ΕΠΙΠΕΔΟ NUTS V	✓				

Σημείωση: Στην περίπτωση της ΚΠ INTERREG η 1^η στήλη αφορά διασυνοριακής συνεργασίας, η 2^η διεθνική και η 3η διαπεριφερειακής συνεργασίας.

Πίνακας Π8. Περιοχές Υποψήφιες για Υπαγωγή στο Καθεστώς Κρατικών Ενισχύσεων, στην Περίπτωση των Προτεινομένων Προγραμματικών Περιφερειών της Κυπριακής Δημοκρατίας

NUTS III	NUTS IV	ΒΑΣΗ	ΚΑΘΕΣΤΩΣ
1. Κεντροδυτική Κύπρος		87.3.γ	P
	1 ^η ΕΕΕ Πάφου: Αστική Περιφέρεια Πάφου*	87.3.γ	P
	2 ^η ΕΕΕ Πάφου: Λοιπή Επαρχία Πάφου	87.3.γ	T
	2 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Λοιπή Επαρχία Λευκωσίας	87.3.γ	T
	2 ^η ΕΕΕ Λεμεσού: Λοιπή Επαρχία Λεμεσού	87.3.γ	T
	2 ^η ΕΕΕ Λάρνακας: Λοιπή Επαρχία Λάρνακας	87.3.γ	T
2. Νοτιοανατολική Κύπρος		87.3.γ	P
	1 ^η ΕΕΕ Λάρνακας: Αστική Περιφέρεια Λάρνακας*	87.3.γ	P
	1 ^η ΕΕΕ Λευκωσίας: Αστική Περιφέρεια Λευκωσίας*	87.3.γ	P
	1 ^η ΕΕΕ Λεμεσού: Αστική Περιφέρεια Λεμεσού*	87.3.γ	P
	ΕΕΕ Αμμοχώστον: Ελεύθερη Επαρχία Αμμοχώστον**	87.3.γ	P

Υπόμνημα

P: Partially eligible (μερικώς επιλέξιμες ως προς τις ενισχύσεις)

N: Non eligible (μη επιλέξιμες ως προς τις ενισχύσεις)

T: Totally eligible (ολικώς επιλέξιμες ως προς τις ενισχύσεις)

87.3.γ: Βάσει του Άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ της Συνθήκης ΕΚ

* Εκτός του αστικού της κέντρου

** Εκτός της ενοποιημένης περιοχής Παραλιμνίου και Αγίας Νάπας

Πίνακας Π9. Τελικός Προσδιορισμός των NUTS στην Κυπριακή Δημοκρατία

<i>NUTS</i>	<i>Περιφέρειες Προγραμματισμού</i>	<i>Πληθυσμός*</i>
NUTS 0 NUTS I NUTS II NUTS III	<i>Κύπρος</i>	703.529**
NUTS IV	<i>Επαρχία Λευκωσίας</i> <i>Επαρχία Λεμεσού</i> <i>Επαρχία Αμμοχώστου</i> <i>Επαρχία Λάρνακας</i> <i>Επαρχία Πάφου</i> <i>Επαρχία Κυρήνειας</i>	279.545** 201.057 38.371** 117.088** 67.432 -- ***
NUTS V	<i>Δήμοι και Κοινότητες</i>	

* Σύμφωνα με τα επίσημα αποτελέσματα της Απογραφής του 2001

** Τα στοιχεία της Απογραφής αναφέρονται μόνο στα μη κατεχόμενα τμήματα των αντιστοιχών περιοχών

*** Για την Επαρχία Κυρήνειας δεν υπάρχουν στοιχεία λόγω του ότι βρίσκεται ολόκληρη υπό κατοχή

Χάρτης Π1. Περιοχές που Εντάσσονται στον Στόχο 2, στην Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την Περίοδο 2004 - 2006

